

การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นคนพิการในกระบวนการยุติธรรมทาง

อาญา: ศึกษากรณีผู้เสียหายที่เป็นคนพิการทางจิตใจและสติปัญญา

THE PROTECTION OF DISABLED VICTIMS ON CRIMINAL JUSTICE
PROCESS: CASE STUDY OF MENTAL AND INTELLECTUAL
DISABIL VICTIM

สัจพันธุ์ อินไชย

นิติศาสตรมหาบัณฑิต

สำนักวิชานิติศาสตร์

มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

2557

©ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นคนพิการในกระบวนการยุติธรรมทาง
อาญา: ศึกษากรณีผู้เสียหายที่เป็นคนพิการทางจิตใจและสติปัญญา
THE PROTECTION OF DISABLED VICTIMS ON CRIMINAL JUSTICE
PROCESS: CASE STUDY OF MENTAL AND INTELLECTUAL
DISABLE VICTIM

สัจพันธุ์ อินไชย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต

สำนักวิชานิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

2557

©ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ก็เพราะความช่วยเหลือของท่าน อาจารย์ ดร. ชูเกียรติ น้อยฉิม ที่ท่านได้ให้ความกรุณาเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ และยังได้ให้ความกรุณาตลอดเวลาให้คำแนะนำต่าง ๆ ด้วยความเอาใจใส่ทั้งในเรื่องการทำวิทยานิพนธ์ และช่วยแนะนำข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อผู้เขียน ตลอดจนช่วยตรวจทานแก้ไขเนื้อหาในวิทยานิพนธ์ ตั้งแต่ต้นจนจบไปด้วยดี ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย นอกจากนี้ ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ ที่เสียสละเวลามาเป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร และดร.ชล บุนนาค กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ท่านได้สละเวลาและกรุณาให้คำแนะนำในเรื่องต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ผู้เขียนขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่สำนักงานบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง ที่ได้ช่วยเหลือแนะนำในการจัดรูปแบบการพิมพ์ และอำนวยความสะดวกในด้านต่าง ๆ เป็นอย่างดี ตลอดระยะเวลาการศึกษา

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ บิดา มารดา และทุกคนในครอบครัว ที่คอยให้กำลังใจและคอยช่วยเหลือในทุก ๆ ด้านด้วยดีเสมอมา จนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี ผู้เขียนขอขอบพระคุณกัลยาณมิตรทุกท่านที่มีได้เอยนามในที่นี้ ที่ได้ให้ความช่วยเหลือและให้กำลังใจแก่ผู้เขียน ด้วยความห่วงใยและปรารถนาดี

ท้ายที่สุดนี้ผู้เขียนหวังเป็นอย่างยิ่งว่าการจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ทางด้านวิชาการต่อท่านผู้อ่านประการใดก็ตาม ผู้เขียนขอมอบคุณงามความดีนี้ให้แก่มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง บิดามารดาของผู้เขียน รวมทั้งบูรพคณาจารย์ทุกท่าน ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ และปลูกฝังคุณงามความดีให้แก่ผู้เขียน หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีข้อบกพร่องประการใด ผู้เขียนขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว

สัจพันธุ์ อินไชย

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์

การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นคนพิการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา: ศึกษากรณีผู้เสียหายที่เป็นคนพิการทางจิตใจและสติปัญญา

ชื่อผู้เขียน

สัจพันธุ์ อินไชย

หลักสูตร

นิติศาสตรมหาบัณฑิต

อาจารย์ที่ปรึกษา

ดร. ชูเกียรติ น้อยนิม

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นคนพิการทางจิตใจและสติปัญญา ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทย จากการวิจัยพบว่าปัจจุบันกระบวนการยุติธรรมทางอาญายังไม่สามารถคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นคนพิการทางจิตใจและสติปัญญา กล่าวคือ มิได้คำนึงถึงความเสียหายและความเดือดร้อนที่ผู้เสียหายพึงได้รับ มุ่งแต่เพียงเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในทางคดีหรือวัตถุประสงค์ขององค์กร จึงทำให้สิทธิของผู้เสียหายถูกละเลยหรือถูกละเมิด ดังนั้น ผู้เสียหายที่เป็นคนพิการทางจิตใจและสติปัญญา ควรที่จะได้รับการดูแลและคุ้มครองสิทธิเป็นพิเศษ โดยที่การดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของบุคคลเหล่านี้ควรจะมีมาตรการทางกฎหมายที่ให้การคุ้มครองสิทธิอย่างเหมาะสมกับความพิการ

คำสำคัญ: การคุ้มครองสิทธิ/กระบวนการยุติธรรมทางอาญา/ผู้เสียหายที่เป็นคนพิการทางจิตใจและสติปัญญา

Thesis Title The Protection of Disabled Victims on Criminal Justice Process:
Case Study of Mental and Intellectual Disable Victim

Author Satjapan Inchai

Degree Master of Law

Advisor Dr. Chukeat Noichim

ABSTRACT

The objective of this research was to study the protection of mental and intellectual disability victims' rights in Thai criminal justice process. The results of this study revealed that the Thai criminal justice process could currently not protect the rights of these victims. Because of this process, it was not aware to the derogation and affliction of these victims and focused only on the accomplishment of objective of criminal cases or organization's objective. Therefore, the rights of these victims were ignored or violated. Then, these victims should be received the special carefulness and protection of their rights. For suitable protecting the rights of mental and intellectual disability victims, the performance of the Thai criminal justice process for these victims should have the legal measure that will provide the suitable rights for disability.

Keywords: Protection of rights/Criminal justice process/Mental and intellectual disability victims

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	(3)
บทคัดย่อภาษาไทย	(4)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(5)
สารบัญตาราง	(10)
บทที่	
1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
1.3 สมมติฐานของการวิจัย	4
1.4 ขอบเขตของการวิจัย	5
1.5 วิธีการดำเนินการวิจัย	5
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย	5
1.7 นิยามศัพท์	6
2 แนวความคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของผู้เสียหายที่เป็นคนพิการทางจิตใจและสติปัญญา	11
2.1 ประวัติ ความเป็นมา และแนวคิดของการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา	11
2.2 แนวคิดในการคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญา	12
2.3 วิวัฒนาการเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญา	14
2.4 แนวความคิดในการดำเนินคดีอาญาตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย	16

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่	
2.5 แนวคิดในการคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญา: แนวคิดเรื่องรัฐสวัสดิการ	17
2.6 แนวคิดเกี่ยวกับการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม	21
2.7 ความหมายของผู้เสียหาย	28
2.8 แนวความคิดในทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นคนพิการทางจิตใจและสติปัญญา	30
2.9 ความสามารถในการดำเนินคดีของผู้เสียหายที่เป็นคนพิการทางจิตใจและสติปัญญา	31
2.10 มาตรฐานขั้นต่ำในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่พิการทางจิตใจและสติปัญญาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา	32
3 บทบัญญัติทางกฎหมาย และหลักเกณฑ์ในปัจจุบันเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นคนพิการกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นเด็ก	38
3.1 บทบัญญัติทางกฎหมาย และหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นคนพิการทางจิตใจและสติปัญญาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย	39
3.2 บทบัญญัติทางกฎหมาย และหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นเด็กในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย	49

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่	
4 วิเคราะห์สภาพปัญหาทางกฎหมาย และมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นคนพิการทางจิตใจและสติปัญญาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในปัจจุบันที่เหมาะสม เพื่อนำไปปรับใช้กับกฎหมายของประเทศไทย	59
4.1 สิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทย	59
4.2 การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นเด็กในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา	62
4.3 การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นคนพิการทางจิตใจและสติปัญญาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา	67
4.4 วิเคราะห์ปัญหา และมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นคนพิการทางจิตใจและทางสติปัญญาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่เหมาะสมเพื่อนำไปปรับใช้กับกฎหมายของประเทศไทย	70
5 สรุปและข้อเสนอแนะ	91
5.1 สรุป	91
5.2 ข้อเสนอแนะ	92
รายการอ้างอิง	96
ภาคผนวก	100
ภาคผนวก ก อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ (Convention on Rights of Persons with Disabilities)	101
ภาคผนวก ข รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550	103

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่	
ภาคผนวก ก พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550	106
ภาคผนวก ง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา	107
ภาคผนวก จ ระเบียบคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ แห่งชาติว่าด้วยการช่วยเหลือทางกฎหมายและจัดหาทนายความว่า ต่างแก้ต่างคดีแก่คนพิการ พ.ศ. 2552	109
ประวัติผู้เขียน	114

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
4.4 ตารางเปรียบเทียบการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นเด็กกับการคุ้มครองผู้เสียหายที่เป็นพิการทางจิตใจและสติปัญญาในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา	86

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาในปัจจุบันนี้ โดยส่วนใหญ่แล้วยังคงมุ่งเน้นที่ตัวผู้กระทำความผิด โดยที่ผ่านมา ผู้เสียหายในคดีอาญานอกจากตกเป็น “วัตถุแห่งการกระทำความผิด” หรือ “เหยื่อ” ของการกระทำความผิดแล้ว ผู้เสียหายในคดีอาญายังต้องตกเป็น “วัตถุแห่งการกระทำของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา” อีกด้วย กล่าวคือ การปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ และองค์กรต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา มิได้คำนึงถึงความเสียหายและความเดือดร้อนที่ผู้เสียหายได้รับ จึงมิได้ปฏิบัติต่อผู้เสียหายอย่างเห็นอกเห็นใจ มุ่งแต่เพียงเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในทางคดี หรือวัตถุประสงค์ขององค์กร สิทธิของผู้เสียหายจึงถูกละเลย หลายกรณีถูกละเมิด ความยุติธรรมที่ผู้เสียหายจะได้รับจึงดูเหมือนถูกดองย่ำและซ้ำเติมความเสียหายที่มีอยู่ ความยุติธรรมที่ผู้เสียหายมุ่งหวังจะได้รับจึงเป็นความยุติธรรมที่ต้องแลกมาด้วยความเจ็บปวดและราคาแพง จึงเป็นความยุติธรรมที่ละเลยสิทธิของผู้เสียหาย หรือผู้ตกเป็นเหยื่อ และกระทบต่อ “ศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์” แต่ปัจจุบันนี้ก็มีแนวโน้มที่ดีขึ้นเกี่ยวกับการให้ความสำคัญแก่เหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหายโดยเห็นได้จากการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งแสดงให้เห็นว่ากระบวนการยุติธรรมเริ่มให้ความสนใจและความสำคัญต่อเหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหายแล้ว

ในปัจจุบันกระบวนการยุติธรรมสมัยใหม่ภายใต้ระบอบการปกครองแบบเสรีประชาธิปไตยในหลายประเทศรวมทั้งประเทศไทยด้วยได้เน้นหนัก (Focus) ไปที่การคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา ผู้ต้องหา หรือจำเลย โดยละเลยสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา (Crime-victim) หรือผู้เสียหายในคดีอาญา (Injured person) กล่าวคือ ผู้เสียหายในคดีอาญากลายเป็นผู้ที่ถูกลืม โดยกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้วผู้เสียหายในคดีอาญาเป็นผู้ที่มีบทบาทอันสำคัญในการเริ่มต้นการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา¹ เช่นเดียวกันกับ ผู้ต้องหา หรือจำเลย

¹ เช่น การร้องทุกข์ กล่าวโทษ เป็นต้น

กล่าวคือ ผู้เสียหายในฐานะที่เป็น “มนุษย์” จึงสมควรจะได้รับการคุ้มครอง “สิทธิ” และศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์เช่นเดียวกับผู้ถูกกล่าวหา ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา

สำหรับหลักการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในปัจจุบันนั้นประเทศไทยได้บัญญัติหลักการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายไว้พอสมควร เช่น

ในกรณีของผู้เสียหายที่เป็นเด็กนั้น ถือได้ว่าบุคคลเหล่านี้มีภาวะความอ่อนแอ (Vulnerable) ทั้งร่างกายและจิตใจ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจึงได้กำหนดกระบวนการวิธีพิจารณาสำหรับบุคคลเหล่านี้ไว้เป็นพิเศษ อย่างไรก็ตามยังมีบุคคลอีกกลุ่มหนึ่งที่ถือได้ว่ามีภาวะความอ่อนแอ ทั้งทางร่างกายและจิตใจเช่นกันคือ คนพิการ เหตุผลที่อาจถือได้ว่ามีภาวะความอ่อนแอทางร่างกายและจิตใจนั้น เนื่องจากองค์การสหประชาชาติ (United Nations: UN) ให้คำนิยามของคำว่า “คนพิการ” (Disabled Person) ไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิของคนพิการ (Declaration on the Right of Disable Persons) ว่าหมายถึง บุคคลซึ่งไม่สามารถสร้างหลักประกันให้แก่ตนเองไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วนในด้านสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิตในฐานะปัจเจกบุคคลหรือในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของสังคมทั่วไป เนื่องจากความสามารถทางร่างกายและจิตใจที่ไม่สมบูรณ์ไม่ว่าจะเป็นมาแต่กำเนิดหรือไม่ก็ตาม² และองค์การอนามัยโลก (World Health Organization: WHO) ให้คำนิยามของคำว่า “ความพิการ” (Disability) ไว้ว่าเป็นข้อจำกัดหรือขาดซึ่งความสามารถในการปฏิบัติกิจกรรมใด ๆ โดยวิธีการ หรือโดยวิธีของบุคคลทั่วไป เนื่องจากความบกพร่องอย่างหนึ่งอย่างใด³ และพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 ให้คำนิยามของคำว่า “คนพิการ” หมายความว่า บุคคลซึ่งมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคม เนื่องจากมีความบกพร่องทางการเห็น การได้ยิน การเคลื่อนไหว การสื่อสาร จิตใจ อารมณ์ พฤติกรรม สติปัญญา การเรียนรู้ หรือความบกพร่องอื่นใด ประกอบกับมีอุปสรรคในด้านต่าง ๆ

² A disabled persons means any person unable to ensure by himself or herself wholly or partly the necessities of a normal individual and/or social life as a result of a deficiency either congenital or not in him or her physical or mental capabilities, *General Assembly- Thirtieth Session “resolution adopted on the reports of the Third Committee”*, (Retrieved December 12, 2013), from <http://www.un.org/Depts/dh/resguide/resins.htm>, 20 december 2002

³ A disability is any restriction or lack (resulting from an impairment) of ability to perform an activity in manner or within the range considered normal for a human being. World Health Organization, *Document A29/INFDOC/1 Geneva Switzerland 1976*, (Retrieved December 12, 2013), from <http://www.dpa.org.sg/DPA/definition%20disability.htm>, 20 December 2002

และมีความจำเป็นพิเศษที่จะต้องได้รับความช่วยเหลือด้านหนึ่งด้านใด เพื่อให้สามารถปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคมได้อย่างบุคคลทั่วไป ทั้งนี้ ตามประเภทและหลักเกณฑ์ที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ประกาศกำหนด⁴

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าภาวะความอ่อนแอทั้งทางร่างกายและจิตใจ อารมณ์ พฤติกรรม สติปัญญา การเรียนรู้ที่จำเป็นต้องได้รับการดูแลเป็นพิเศษ เมื่อคนพิการตกอยู่ในสถานะเหยื่อหรือผู้เสียหายก็สมควรได้รับการคุ้มครองสิทธิในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นพิเศษ เช่นกัน ซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในปัจจุบันคงบัญญัติไว้เพียงมาตรา 13 วรรคสาม ที่บัญญัติในเรื่องของการจัดหาล่ามภาษาเมื่อให้แก่คนพิการประเภทที่ไม่สามารถพูดหรือ ได้ยิน หรือ สื่อความหมายได้เท่านั้น ซึ่งในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ผู้ศึกษา จะได้ทำการศึกษาถึงการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นคนพิการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเฉพาะผู้เสียหาย ที่เป็นคนพิการทางจิตใจและสติปัญญา โดยแยกพิจารณาตามขั้นตอนการดำเนินคดีอาญาในชั้นสอบสวนและในชั้นพิจารณา กล่าวคือ

ปัญหาในชั้นสอบสวน เป็นการศึกษาถึงการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นคนพิการควบคู่ไปกับหลักการดำเนินคดีที่เรียกว่า “หลักการตรวจสอบ” (Examination Principle) โดยการตรวจสอบหาความจริงและพิจารณาตัดสินไปตามความจริงที่ตรวจสอบได้ อันเป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่จะทำการรวบรวมหลักฐานเพื่อนำไปสู่การตรวจสอบหาความจริงในคดี อาญานั้นว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้คุ้มครองสิทธิของคนพิการไว้อย่างเหมาะสมแล้วหรือไม่เพียงใด ทั้งในเรื่องความสามารถในการดำเนินคดี รวมถึงบทบัญญัติทางกฎหมายที่จะให้ความช่วยเหลือผู้เสียหายที่เป็นคนพิการทางจิตใจและสติปัญญาเพื่อให้ความสามารถในการดำเนินคดีเท่าเทียมกับบุคคลธรรมดาโดยนำบทบัญญัติแห่งประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่บัญญัติไว้ในมาตรา 133 ทวิ, มาตรา 133 ตรี มาปรับใช้

ปัญหาในชั้นพิจารณา เป็นการศึกษาการเบิกความในชั้นพิจารณาของผู้เสียหายที่เป็นคนพิการทางจิตใจและทางสติปัญญานั้น ผู้ศึกษาจะดำเนินการศึกษาถึงหลักดำเนินการกระบวนการพิจารณาว่ามีความเหมาะสมแล้วหรือไม่เพียงใดซึ่งในกรณีของการเบิกความในชั้นศาลนั้น เพื่อให้การดำเนินคดีเป็นไปอย่างถูกต้องเพื่อให้การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นคนพิการทางจิตใจและสติปัญญาเป็นไปอย่างสมบูรณ์ โดยนำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ อาญา

⁴ พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 124, ตอนที่ 61ก, (27 กันยายน 2550), 24.

ที่บัญญัติไว้ใน มาตรา 171 และมาตรา 172 ตรี มาปรับใช้ในวิธีการเกี่ยวกับเด็กเข้ามาบังคับใช้ อันเนื่องมาจากความสามารถในการรับรู้ทาง สติปัญญา การเรียนรู้ จิตใจ อารมณ์ พฤติกรรมของ คนพิการกลุ่มนี้ยังเปรียบได้กับเด็ก โดยต้องทำการวินิจฉัยโดยแพทย์เพื่อยืนยันถึงอายุของ สติปัญญา และความสามารถในการรับรู้ และให้การช่วยเหลือทางกฎหมายที่ปรึกษาทางกฎหมายแก่ ผู้เสียหาย ที่เป็นคนพิการกลุ่มนี้

จากประเด็นที่ผู้ศึกษาได้กล่าวมาข้างต้น ผู้ศึกษาจะทำการศึกษาในแต่ละขั้นตอนในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นคนพิการทางจิตใจและสติปัญญาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ทั้งใน ขั้นตอนสอบสวนและชั้นพิจารณาคดี อันจะนำไปสู่บทสรุปและข้อเสนอแนะของการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นคนพิการที่มีความสามารถในการรับรู้และเข้าใจในการดำเนินคดีอาญาแตกต่างจากบุคคลธรรมดาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของคนพิการทางจิตใจและสติปัญญากรณีเป็นผู้เสียหายในทางอาญา

1.2.2 ศึกษาหลักเกณฑ์ทางกฎหมายในปัจจุบันที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการทางอาญาของประเทศไทย และอนุสัญญาที่เกี่ยวข้องที่ประเทศไทยเป็นภาคี

1.2.3 ศึกษาถึงสภาพปัญหาทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายที่เป็นคนพิการทางจิตใจและสติปัญญาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในประเทศไทย

1.2.4 ศึกษาวิเคราะห์หาแนวทางหรือมาตรการทางกฎหมายที่เหมาะสม เพื่อนำไปใช้ในการปรับปรุงบทบัญญัติทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นคนพิการทางจิตใจและสติปัญญาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทย

1.3 สมมติฐานของการวิจัย

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ยังไม่ได้ให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นคนพิการทางจิตใจและสติปัญญาซึ่งแตกต่างจากบุคคลธรรมดาในการดำเนินคดีอาญา อย่างเพียงพอ จึงควรเพิ่มเติมในบทบัญญัติของมาตรา 133 ทวิ, มาตรา 133 ตรี, มาตรา 171 และมาตรา

172 ศรี หรือแยกออกมาเป็นบทบัญญัติต่างหาก ทั้งในชั้นสอบสวนและในชั้นพิจารณาคดี จะทำให้มีการคุ้มครองสิทธิของคนพิการทางจิตใจและสติปัญญาให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ทำการศึกษาโดยวิธีวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งศึกษาค้นคว้าจากเอกสารทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ อันประกอบไปด้วย บทกฎหมาย คำรากฎหมายทางวิชาการ วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัยและบทความต่าง ๆ รวมถึงการอ้างอิงแนวความคิดในเรื่องดังกล่าวของบุคคลต่าง ๆ และข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา รวมทั้งคำพิพากษาของศาลสูงทั้งในประเทศและต่างประเทศ ตลอดจน ข้อมูลทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ หรืออินเทอร์เน็ต (Internet) เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาและวิเคราะห์อันนำไปสู่บทสรุปและข้อเสนอแนะต่อไป

1.5 วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิทยานิพนธ์เรื่องนี้จำกัดขอบเขตการศึกษาในเรื่องการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นคนพิการ โดยศึกษาเฉพาะผู้เสียหายที่เป็นคนพิการทางจิตใจและสติปัญญาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทย และอนุสัญญาที่เกี่ยวข้องที่ประเทศไทยเป็นภาคี

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

1.6.1 ทำให้ทราบถึงแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นคนพิการทางจิตใจและสติปัญญา ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

1.6.2 ทำให้ทราบหลักเกณฑ์ทางกฎหมายในปัจจุบันที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการทาง อาญาของประเทศไทย และอนุสัญญาที่เกี่ยวข้องที่ประเทศไทยเป็นภาคี

1.6.3 ทำให้ทราบถึงถึงสภาพปัญหาทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายที่เป็นคนพิการทางจิตใจและสติปัญญาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาใน ประเทศไทย

1.6.4 ได้แนวทางหรือมาตรการทางกฎหมายที่เหมาะสมเพื่อนำไปใช้ในการปรับปรุง บทบัญญัติทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นคนพิการทางจิตใจและสติปัญญาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศ

1.7 นิยามศัพท์

1.7.1 คนพิการ

คนพิการ⁵ หมายถึง ความเสียเปรียบของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ที่เกิดจากความชำรุดหรือความสามารถบกพร่อง เป็นผลทำให้บุคคลนั้นไม่สามารถแสดงบทบาท หรือทำอะไรให้เหมาะสมสอดคล้องตามวัย สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมได้

คนพิการ⁶ หมายความว่า บุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา หรือทางประสาทสัมผัสในระยะยาว ซึ่งเมื่อมีปฏิสัมพันธ์กับอุปสรรคนานัปการ จะกีดขวางการมีส่วนร่วมในสังคมอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพบนพื้นฐานที่เท่าเทียมกับบุคคลอื่น

คนพิการ⁷ หมายความว่า บุคคลซึ่งมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวัน หรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคม เนื่องจากมีความบกพร่องทางการเห็น การได้ยิน การเคลื่อนไหว การสื่อสาร จิตใจ อารมณ์ พฤติกรรม สติปัญญา การเรียนรู้ หรือความบกพร่องอื่นใด ประกอบกับมีอุปสรรคในด้านต่าง ๆ และมีความจำเป็นเป็นพิเศษที่จะต้องได้รับความช่วยเหลือด้านหนึ่งด้านใด เพื่อให้สามารถปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคมได้อย่างบุคคลทั่วไป ทั้งนี้ตามประเภทและหลักเกณฑ์ที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ประกาศกำหนด

ประเภทของความพิการ และหลักเกณฑ์ความพิการ

ประกาศกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เรื่องประเภทและหลักเกณฑ์ความพิการ

ข้อ 3 ให้กำหนดประเภทความพิการ ดังนี้⁸

⁵ องค์การอนามัยโลก (WHO).

⁶ อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิของคนพิการ (Convention on the Rights of Persons with Disabilities).

⁷ พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550, มาตรา 4.

⁸ แก้ไขโดย ประกาศกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เรื่อง ประเภทและหลักเกณฑ์ความพิการ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2555.

- (1) ความพิการทางการเห็น
- (2) ความพิการทางการได้ยินหรือสื่อความหมาย
- (3) ความพิการทางการเคลื่อนไหวหรือทางร่างกาย
- (4) ความพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรม
- (5) ความพิการทางสติปัญญา
- (6) ความพิการทางการเรียนรู้
- (7) ความพิการทางออทิสติก

ข้อ 4 หลักเกณฑ์กำหนดความพิการทางการเห็น ได้แก่

(1) ตาบอด หมายถึง การที่บุคคลมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวัน หรือการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ซึ่งเป็นผลมาจากการมีความบกพร่องในการเห็น เมื่อตรวจวัดการเห็นของสายตาข้างที่ดีกว่าเมื่อใช้แว่นสายตาธรรมดาแล้ว อยู่ในระดับต่ำกว่า 3 ส่วน 60 เมตร (3/60) หรือ 20 ส่วน 400 ฟุต (20/400) ลงมาจนกระทั่งมองไม่เห็นแม้แต่แสงสว่าง หรือมีลานสายตาแคบกว่า 10 องศา

(2) ตาเห็นเลือนราง หมายถึง การที่บุคคลมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวัน หรือการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ซึ่งเป็นผลมาจากการมีความบกพร่องในการเห็นเมื่อตรวจวัดการเห็นของสายตาข้างที่ดีกว่า เมื่อใช้แว่นสายตาธรรมดาแล้ว อยู่ในระดับตั้งแต่ 3 ส่วน 60 เมตร (3/60) หรือ 20 ส่วน 400 ฟุต (20/400) ไปจนถึงต่ำกว่า 6 ส่วน 18 เมตร (6/18) หรือ 20 ส่วน 70 ฟุต (20/70) หรือมีลานสายตาแคบกว่า 30 องศา

ข้อ 5 หลักเกณฑ์กำหนดความพิการทางการได้ยินหรือสื่อความหมาย ได้แก่

(1) หูหนวก หมายถึง การที่บุคคลมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวัน หรือการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ซึ่งเป็นผลมาจากการมีความบกพร่องในการได้ยิน จนไม่สามารถรับข้อมูลผ่านทาง การได้ยิน เมื่อตรวจการได้ยิน โดยใช้คลื่นความถี่ที่ 500 เฮิรตซ์ 1,000 เฮิรตซ์ และ 2,000 เฮิรตซ์ ในหูข้างที่ได้ยินดีกว่าจะสูญเสียการได้ยินที่ความดังของเสียง 90 เดซิเบลขึ้นไป

(2) หูตึง หมายถึง การที่บุคคลมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวัน หรือการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ซึ่งเป็นผลมาจากการมีความบกพร่องในการได้ยิน เมื่อตรวจวัดการได้ยิน โดยใช้คลื่นความถี่ที่ 500 เฮิรตซ์ 1,000 เฮิรตซ์ และ 2,000 เฮิรตซ์ ในหูข้างที่ได้ยินดีกว่าจะสูญเสียการได้ยินที่ความดังของเสียงน้อยกว่า 90 เดซิเบล ลงมาจนถึง 40 เดซิเบล

(3) ความพิการทางการสื่อความหมาย หมายถึง การที่บุคคลมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ซึ่งเป็นผลมาจากการมีความบกพร่องทางการสื่อความหมาย เช่น พูดไม่ได้ พูดหรือฟังแล้วผู้อื่นไม่เข้าใจ เป็นต้น

ข้อ 6 หลักเกณฑ์กำหนดความพิการทางการเคลื่อนไหวหรือทางร่างกาย ได้แก่

(1) ความพิการทางการเคลื่อนไหว หมายถึง การที่บุคคลมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ซึ่งเป็นผลมาจากการมีความบกพร่องหรือการสูญเสียความสามารถของอวัยวะในการเคลื่อนไหว ได้แก่ มือ เท้า แขน ขา อาจมาจากสาเหตุอัมพาต แขน ขา อ่อนแรง แขน ขาขาด หรือภาวะเจ็บป่วยเรื้อรังจนมีผลกระทบต่อการทำงานมือ เท้า แขน ขา

(2) ความพิการทางร่างกาย หมายถึง การที่บุคคลมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ซึ่งเป็นผลมาจากการมีความบกพร่องหรือความผิดปกติของศีรษะ ใบหน้า ลำตัว และภาพลักษณ์ภายนอกของร่างกายที่เห็น ได้อย่างชัดเจน

ข้อ 7 หลักเกณฑ์กำหนดความพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรม ได้แก่ การที่บุคคลมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมซึ่งเป็นผลมาจากความบกพร่องหรือความผิดปกติทางจิตใจหรือสมองในส่วนของการรับรู้อารมณ์หรือความคิด⁹

ข้อ 8 หลักเกณฑ์กำหนดความพิการทางสติปัญญา ได้แก่ การที่บุคคลมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ซึ่งเป็นผลมาจากการมีพัฒนาการช้ากว่าปกติ หรือมีระดับเขาว์ปัญญาต่ำกว่าบุคคลทั่วไป โดยความผิดปกตินั้นแสดงก่อนอายุ 18 ปี

ข้อ 9 หลักเกณฑ์กำหนดความพิการทางการเรียนรู้ ได้แก่ การที่บุคคลมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวัน หรือการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมโดยเฉพาะด้านการเรียนรู้ ซึ่งเป็นผลมาจากความบกพร่องทางสมอง ทำให้เกิดความบกพร่องในด้านการอ่าน การเขียน การคิดคำนวณ หรือกระบวนการเรียนรู้พื้นฐานอื่นในระดับความสามารถที่ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานตามช่วงอายุและระดับสติปัญญา

⁹ แก้ไขโดย ประกาศกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เรื่อง ประเภทและหลักเกณฑ์ความพิการ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2555.

ข้อ 9/1 หลักเกณฑ์กำหนดความพิการทางออกทิสติก ได้แก่ การที่บุคคลมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ซึ่งเป็นผลมาจากความบกพร่องทางพัฒนาการด้านสังคม ภาษา และการสื่อความหมาย พฤติกรรมและอารมณ์ โดยมีสาเหตุมาจากความผิดปกติของสมองและความผิดปกติที่แสดงก่อนอายุสองปีครึ่ง ทั้งนี้ ให้รวมถึงการวินิจฉัยกลุ่มออทิสติกสเปกตรัมอื่น ๆ เช่น แอสเพอร์เกอร์ (Asperger)¹⁰

1.7.2 การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย

การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย หมายถึงการคุ้มครองป้องกันภัยต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นกับประชาชนการตกเป็นผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมถือได้ว่าเป็นความบกพร่องของรัฐที่ขาดความสามารถในการบังคับใช้กฎหมาย การขาดประสิทธิภาพในการป้องกันชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สิน

1.7.3 กระบวนการยุติธรรมทางอาญา

กระบวนการยุติธรรมทางอาญา¹¹ หมายถึงการดำเนินการของหน่วยงานต่าง ๆ ในการ บังคับใช้กฎหมาย ทางอาญา เช่น หน่วยงานตำรวจ หน่วยงานอัยการ หน่วยงานศาล หน่วยงานในกระทรวงยุติธรรม เพื่ออำนวยความสะดวกยุติธรรมให้เกิดขึ้นในการปฏิบัติตามกฎหมาย การบังคับใช้กฎหมาย และการวินิจฉัยชี้ขาดให้เป็นไปตามกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็น กระบวนการชั้นสืบสวน สอบสวน พิจารณา พิพากษา หรือบังคับคดี หรือ กระบวนการอื่นใดจะยังให้เกิดความยุติธรรม ในสังคม

1.7.4 ความพิการทางจิตใจ

ความพิการทางจิตใจ หมายถึงการที่บุคคลมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ซึ่งเป็นผลมาจากความบกพร่อง หรือความผิดปกติทางจิตใจหรือสมองในส่วนของการรับรู้ อารมณ์ หรือความคิด

¹⁰ แก้ไขโดย ประกาศกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เรื่อง ประเภทและหลักเกณฑ์ความพิการ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2555.

¹¹ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, กระบวนการยุติธรรมทางอาญา, สืบค้นเมื่อ 1 เมษายน 2556, จาก <http://www.oja.go.th>

1.7.5 คนพิการทางสติปัญญา

คนพิการทางสติปัญญา หมายถึง คนที่มีความผิดปกติหรือ บกพร่องทางสติปัญญา หรือทางสมองจนไม่สามารถเรียนรู้ด้วยวิธีการปกติได้ ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1.7.5.1 คนที่เรียนรู้ได้ช้า ได้แก่ คนที่มีความสามารถในการเรียนรู้ได้ช้ากว่า คนปกติ

1.7.5.2 คนปัญญาอ่อน ได้แก่ คนที่มีพัฒนาการทางสติปัญญาล่าช้าซึ่งแบ่งได้ ดังนี้

1. ปัญญาอ่อนขนาดเล็กน้อย สามารถเรียนรู้และปรับตัวเข้ากับสังคมได้
2. ปัญญาอ่อนขนาดกลาง สามารถเรียนรู้ได้บ้าง สามารถรับการฝึกอบรมงาน อาชีพ ง่าย ๆ ได้ และช่วยเหลือตนเองได้บ้าง
3. ปัญญาอ่อนขนาดหนักมาก ต้องมีพี่เลี้ยงคอยดูแล สามารถช่วยเหลือตนเองได้น้อยมาก

บทที่ 2

แนวความคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิในกระบวนการยุติธรรมทาง อาญาของผู้เสียหายที่เป็นคนพิการทางจิตใจและสติปัญญา

คนพิการเมื่ออยู่ในสถานะผู้เสียหายหรือเหยื่อ โดยเฉพาะผู้พิการที่มีความสามารถในการรับรู้และเข้าใจในการดำเนินคดีแตกต่างจากบุคคลธรรมดา ซึ่งได้แก่ ความพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรมความพิการทางสติปัญญา ความพิการทางการเรียนรู้ และความพิการทางออทิสติก ควรที่จะมีมาตรการพิเศษที่ให้ความคุ้มครองสิทธิบุคคลเหล่านั้นอย่างเพียงพอและเหมาะสม เพื่อให้ความสามารถในการดำเนินคดีของคนพิการกลุ่มนี้เท่าเทียมกับบุคคลธรรมดาเพราะคนพิการกลุ่มนี้มีความบกพร่องทั้ง จิตใจ อารมณ์พฤติกรรม สติปัญญา หรือการเรียนรู้ จึงนำไปสู่แนวคิดเพื่อให้การคุ้มครองสิทธิในการดำเนินคดีของผู้เสียหายที่เป็นคนพิการกลุ่มนี้ ให้เท่าเทียมกับบุคคลธรรมดา และทำให้การดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นไปอย่างยุติธรรม แม้คนพิการกลุ่มนี้ จะมีความบกพร่องในด้านต่าง ๆ ที่แตกต่างจากบุคคลธรรมดาดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น

2.1 ประวัติ ความเป็นมา และแนวคิดของการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา

เมื่อมีการกระทำผิดกฎหมาย หรือถูกระเบียบข้อบังคับของสังคม ผู้กระทำความผิดนั้นจะต้องได้รับโทษตามกฎหมายโดยเฉพาะกฎหมายอาญา เจ้าหน้าที่ตำรวจหรือผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมทั้งหลาย มักจะพุ่งเป้าไปที่ตัวผู้กระทำความผิดก่อนเสมอ เจ้าหน้าที่ตำรวจจะกระทำการจับกุมผู้กระทำความผิด หรือบุคคลซึ่งถูกสงสัยว่ากระทำความผิดไว้ก่อน ในขณะที่เดียวกันผู้ตกเป็นเหยื่อแห่งอาชญากรรมหรือที่กฎหมายเรียกว่าผู้เสียหายจะเป็นเจ้าทุกข์และเป็นจุดเริ่มต้นของการสืบสวนและสอบสวนของเจ้าหน้าที่เพื่อนำไปสู่การจับกุมฟ้องร้องและดำเนินคดีผู้กระทำความผิดต่อไป ดังนั้น แนวคิดในเรื่องผู้เสียหายในทางอาญาวิทยาเกิดขึ้นมานานนัก โดยในยุคเริ่มแรกเมื่อมีการกระทำความผิดทางอาญาเกิดขึ้น ผู้ที่กระทำความผิดย่อมจะต้องได้รับโทษตามที่กฎหมายกำหนด การลงโทษผู้กระทำโดยรัฐถือได้ว่าเป็นการเยียวยาให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญาวิธีหนึ่ง แนวคิดในการคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญาจึงเป็นลักษณะการมุ่งลงโทษ

ผู้กระทำความผิดเพื่อแก้แค้นทดแทนการกระทำความผิดอาญา ที่ละเมิดอำนาจรัฐมากกว่าที่จะมุ่งไปที่การเยียวยาผู้เสียหาย

แม้ว่าความสำคัญของผู้เสียหายในคดีอาญาจะไม่ปรากฏเป็นที่เด่นชัดในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในยุคเริ่มแรก แต่เมื่อปรากฏว่ามีการศึกษาเรื่องเหยื่อวิทยาอย่างจริงจังประกอบกับกระแสการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนที่แผ่กระจายไปทั่วโลก แนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหายในคดีอาญาจึงพัฒนาขึ้นเป็นลำดับ

2.2 แนวคิดในการคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญา

รัฐมีหน้าที่คุ้มครองป้องกันภัยต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นกับประชาชนการตกเป็นผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมถือได้ว่าเป็นความบกพร่องของรัฐที่ขาดความสามารถในการบังคับใช้กฎหมาย การขาดประสิทธิภาพในการป้องกันชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สิน ในขณะที่อาชญากรได้รับการแก้ไขฟื้นฟูเพื่อให้กลับตนเป็นคนดีผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมก็ควรได้รับการคุ้มครองเช่นกัน¹²

การศึกษาเรื่องแนวคิดในการคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญาจึงเป็นการศึกษาในแนวทาง 2 ประเด็น ได้แก่

2.2.1 การคุ้มครองผู้เสียหายในทางอาญาวิทยา¹³

การศึกษาในสาขาอาญาวิทยาและบริหารงานยุติธรรมให้ความสนใจในการพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับอาชญากร พฤติกรรมอาชญากร การจัดองค์กรงานยุติธรรม และบริหารงานยุติธรรม ขณะที่นักอาญาวิทยาศึกษาหาสาเหตุของอาชญากรรมทั้งระดับบุคคล ชุมชน สังคม นักบริหารงานยุติธรรมก็พัฒนาระบบงานยุติธรรม ให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น แต่ก็ยังไม่ประสบความสำเร็จ ในการแก้ไขปัญหาอาชญากรรมเพราะยังมองข้ามผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม ที่สำคัญอย่างยิ่ง ต่อการศึกษาปัญหาอาชญากรรม ซึ่งในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมาเรื่องราวของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมได้รับความสนใจถึงขนาดพัฒนาขึ้นเป็นสาขาหนึ่งในทางอาญาวิทยา เรียกว่า Victimology อันหมายถึงวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับเหยื่อ

¹² สุดสงวน สุธีสร, *เหยื่ออาชญากรรม*, (กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี, 2546), 63.

¹³ สุดสงวน สุธีสร, *แนวคิดทางทฤษฎีเกี่ยวกับเหยื่อวิทยา: ศึกษากรณี เหยื่ออาชญากรรม*, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534), 1.

การศึกษาวิชา Victimology ในระยะเริ่มต้นไม่ได้รับความสนใจมากนักเพราะยังไม่มีการค้นพบอย่างเด่นชัดว่าการศึกษาเรื่องเหยื่อของอาชญากรรมจะสามารถอธิบายในการประกอบอาชญากรรมของมนุษย์ได้ดีกว่าการค้นพบ และความรู้ที่นักอาชญาวิทยาได้ค้นคว้าวิจัยแล้วตลอดจนการศึกษาดังกล่าวยังไม่สามารถค้นพบความรู้ใหม่หรือสามารถอธิบายพฤติกรรมของผู้ประกอบอาชญากรรมได้ดีกว่าการศึกษาทางอาชญาวิทยาแขนงอื่น ๆ ถึงแม้ว่า Victimology จะไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ในแง่การศึกษาและอธิบายสาเหตุของอาชญากรรมได้มากนัก แต่การศึกษาในเรื่องนี้เป็นแรงผลักดันให้เกิดการศึกษาที่สำคัญติดตามมาในเรื่องการชดเชยค่าเสียหายทดแทนให้แก่เหยื่อแห่งอาชญากรรม ซึ่งนานาประเทศก็ได้ตื่นตัวในเรื่องนี้มากขึ้น

2.2.2 การคุ้มครองผู้เสียหายในทางกฎหมาย

เมื่อบุคคลต้องตกเป็นผู้ถูกระงับในการกระทำผิดอาญา หรือตกเป็นผู้เสียหายในคดีอาญา โดยเฉพาะความผิดตามประมวลกฎหมายอาญานั้นย่อมเป็นการกระทำที่กระทบกระเทือนต่อสิ่งที่กฎหมายประสงค์จะคุ้มครอง เช่น ชีวิต ร่างกายและทรัพย์สิน เป็นต้น ซึ่งในทางกฎหมายสิ่งที่กฎหมายประสงค์จะคุ้มครอง หรือประโยชน์ของบุคคลซึ่งได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายเมื่อถูกกระทบกระเทือนแล้ว โดยหลักการแล้วบุคคลผู้เป็นเจ้าของสิทธิย่อมเป็นผู้เสียหายเพราะบุคคลผู้เป็นประธานแห่งสิทธิในสิ่งที่กฎหมายประสงค์จะคุ้มครองประการนั้น เว้นแต่ว่ากฎหมายจะบัญญัติไว้ในประการอื่น ดังนั้นสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาจึงเป็นการวางตัวบุคคลผู้เสียหายในฐานะ ผู้ทรงสิทธิ (The Holder of the Right) หรือประธานแห่งสิทธิ (Subject of Right) อยู่ในตำแหน่งที่ได้รับการปกป้องคุ้มครองจากการถูกละเมิดสิทธิของบุคคลหนึ่งบุคคลใด อันรวมถึงรัฐด้วย ซึ่งการกระทำละเมิดสิทธิดังกล่าวไม่เพียงแต่เป็นการละเลยการกระทำที่ถูกต้อง แต่ยังเป็นการกระทำผิดต่อผู้ทรงสิทธินั้นเป็นการเฉพาะตัว การละเมิดสิทธิจึงเป็นเรื่องร้ายแรงมากกว่าความบกพร่องธรรมดาของการปฏิบัติตามมาตรฐานทางศีลธรรม¹⁴

ด้วยเหตุนี้สิ่งที่จะต้องพิจารณาในเบื้องต้นเป็นประการแรกก็คือบุคคล ที่เป็นผู้เสียหายในคดีอาญา นั้นหมายถึงใคร ซึ่งเรื่องนี้คำพิพากษาจะอาศัยความหมายของผู้รู้ในสาขาเหยื่อวิทยาอธิบายโดยคำพิพากษาไม่ได้ ต้องอาศัยการบัญญัติกฎหมายที่ต้องมีความชัดเจนพอที่จะอธิบายถึงลักษณะของบุคคลที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำผิดอาญาซึ่งเป็นผู้มีสิทธิและสมควรได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย ซึ่งจะขอก้าวโดยลำดับดังนี้

¹⁴ จรัญ โฆษณานันท์, สิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์: บทวิจารณ์เชิงวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนในโลกที่ไม่ใช่ตะวันตก, *วารสารกฎหมาย*, 10, 4 (ธันวาคม, 2528), 76.

บัญญัติว่าด้วยหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการอำนวยความสะดวกแก่ ผู้ได้รับความเสียหาย จากอาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยไม่ถูกต้อง ได้กำหนดคำนิยามของผู้เสียหายจากอาชญากรรม ว่าหมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ได้รับความเสียหายไม่ว่าในด้านการบาดเจ็บ ทางร่างกายหรือ สภาพจิตใจ ความเจ็บปวดทางอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด ความสูญเสียทางเศรษฐกิจ หรือสิทธิขั้น พื้นฐานโดยเป็นผลจากการกระทำหรือละเว้นการกระทำซึ่งเป็นการละเมิดต่อ กฎหมายอาญารวมถึง กฎหมายที่บัญญัติให้การใช้อำนาจหน้าที่โดยไม่ถูกต้องเป็นความผิดอาญา อันเป็นกฎหมายของ ประเทศสมาชิกรุ่น ๆ การพิจารณาว่าบุคคลใดเป็นผู้เสียหายตามความหมายของบัญญัตินี้ จะ ไม่คำนึงว่าได้มีการพบหรือจับกุม ฟ้องร้อง หรือลงโทษผู้กระทำผิดหรือไม่ และไม่คำนึงว่า ผู้กระทำความผิดกับผู้เสียหายมีความสัมพันธ์กันอย่างไร นอกจากนี้ ในบางกรณีคำว่าผู้เสียหายยัง อาจหมายถึงครอบครัวหรือทายาทของผู้เสียหายตลอดจนบุคคลอื่นที่ได้รับความเสียหายจาก การเข้าไปช่วยเหลือผู้เสียหายให้พ้นจากภัยอันตรายหรือได้เข้าไปป้องกัน ผู้เสียหายจากการกระทำผิด นั้น¹⁵

สำหรับกฎหมายไทยนั้นปัญหาการพิจารณาว่าบุคคลใดเป็นผู้เสียหายนั้นกฎหมาย วิธี พิจารณาความอาญาได้ให้นิยามคำว่า ผู้เสียหายว่าหมายถึงบุคคลผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากการ กระทำผิดฐานใดฐานหนึ่ง รวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนได้ดังบัญญัติไว้ในมาตรา 4, มาตรา 5 และมาตรา 6¹⁶

2.3 วิวัฒนาการเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญา

สืบเนื่องมาจากการยอมรับเรื่องสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ตามแนวคิดเชิงอุดมคติของ ปรัชญาสำนักกฎหมายธรรมชาติ ซึ่งเป็นที่มาของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และใน ปฏิญญาดังกล่าว ได้กล่าวถึงสิทธิอันมีอาจอโนให้แก่กันได้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งเป็นสิทธิขั้น พื้นฐานที่มนุษย์ชนมีอยู่ตามธรรมชาติและล่วงละเมิดมิได้แม้แต่การแทรกแซงโดยอำนาจของรัฐ หรือโดยกฎหมาย สำหรับในทางกฎหมายแล้วสิทธิย่อมเกิดขึ้นด้วยอำนาจของกฎหมาย คือกฎหมาย

¹⁵ อรุณา สามัญทอง, สิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา: ศึกษาสิทธิของผู้เสียหายในการ คา เนินคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2553), 19.

¹⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 2 (4).

ยอมรับหรือกฎหมายให้อำนาจ ดังนั้นประเภทของสิทธิตามกฎหมายอาจแบ่ง ได้เป็น 2 ประเภทตามกฎหมายที่มาแห่งสิทธิ คือ

1. สิทธิมหาชนอันเกิดจากกฎหมายมหาชน และ
2. สิทธิเอกชน อันเกิดจากกฎหมายเอกชน

สำหรับสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา เป็นสิทธิที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับกฎหมายรัฐธรรมนูญ และกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งเป็นกฎหมายมหาชน¹⁷ จึงเป็นสิทธิมหาชน เช่น สิทธิที่จะได้รับการคุ้มครอง การปฏิบัติที่เหมาะสม และค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควรจากรัฐ สิทธิในการฟ้องร้องคดีอาญา สิทธิในการขอความเป็นต้น

การรับรองสิทธิมหาชน หรือสิทธิที่เกิดจากกฎหมายมหาชนโดยรัฐ หมายความว่า รัฐโดยกฎหมายรัฐธรรมนูญ หรือกฎหมายอื่น ยอมผูกพันตนเองอันเป็นการผูกมัดของอำนาจสาธารณะเพื่อประโยชน์ของเอกชน การบัญญัติให้สิทธิแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาตามรัฐธรรมนูญผูกพันองค์กรใช้อำนาจรัฐโดยตรงก่อให้เกิดผล ดังนี้¹⁸

1. สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาตามรัฐธรรมนูญมีสถานะเป็นสิทธิที่ก่อให้เกิดหน้าที่ต่อ ผู้ที่ผูกพันต่อสิทธิดังกล่าว หรือทำให้สิทธิตามรัฐธรรมนูญมีสถานะเป็นสิทธิร้อง (Sujektive Rechte) ซึ่งมีความหมายว่า ผู้ทรงสิทธิตามรัฐธรรมนูญอาจเรียกร้องให้รัฐดำเนินการหรือละเว้นการกระทำอันใดอันหนึ่งได้ตามสิทธิที่รัฐธรรมนูญได้รับรองไว้หรือให้ความคุ้มครองได้โดย ผู้ทรงสิทธิตามรัฐธรรมนูญอาจใช้สิทธิทางศาลเพื่อบังคับให้เป็นไปตามสิทธิดังกล่าว

2. องค์กร ที่ใช้อำนาจรัฐทั้งหมดเป็นองค์กรที่ผูกพันต่อสิทธิของผู้เสียหาย ในคดีอาญาตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติและรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญ กล่าวคือ สิทธิ ขั้นพื้นฐานทั้งหมด ที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติผูกพันองค์กรนิติบัญญัติ องค์กรบริหาร และองค์กรตุลาการในการใช้อำนาจของแต่ละองค์กร เช่น การใช้อำนาจตุลาการนั้น ย่อมผูกพันต่อสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา ในการใช้และการตีความกฎหมายในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีต่าง ๆ ดังนั้น ศาลจึงมีหน้าที่ 2 ประการ ในการผูกพันต่อสิทธิขั้นพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญ ประการแรก ศาลต้องตรวจสอบว่ากรณีที่เป็นปัญหาสู่การพิจารณานั้นเป็นการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานหรือไม่ และประการที่สอง ศาลเองต้อง ไม่ตีความกฎหมายให้เป็นการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานประการนั้น เป็นต้น

¹⁷ อลงกรณ์ กลิ่นหอม, *สิทธิในการฟ้องคดีอาญาของเอกชน*, วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541), 11.

¹⁸ บรรเจิด สิงคะเนติ, *หลักประกันสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญใหม่, วารสารกฎหมายปกครอง*, 17, 3 (สิงหาคม, 2541), 30.

2.4 แนวความคิดในการดำเนินคดีอาญาตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย

หลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย เป็นรูปแบบของการดำเนินคดีอาญาตั้งแต่สมัยดั้งเดิมที่ยังมิได้แยกกฎหมายอาญาออกจากกฎหมายแพ่ง¹⁹ กล่าวคือ ในสังคมดั้งเดิมนั้น การระงับข้อพิพาทมิได้แยกออกเป็นแพ่งหรืออาญา และดำเนินการโดยเอกชนด้วยกันเอง ซึ่งมีลักษณะเป็นการแก้แค้นระหว่างบุคคล กลุ่มหรือเผ่าพันธุ์²⁰ ซึ่งเมื่อพิจารณาประวัติศาสตร์ในสมัยโบราณแล้ว จะเห็นได้ว่าเกือบทุกประเทศในโลก ไม่ว่าจะเป็นทางยุโรป แอฟริกา หรือเอเชีย รวมทั้งประเทศไทย ล้วนแต่ให้เอกชนเป็นผู้มีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยและเป็นผู้ควบคุมอาชญากรรมด้วยกันทั้งสิ้น²¹ โดยหลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายนี้ เอกชนเป็นผู้มีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยและเป็นผู้ควบคุมอาชญากรรมในสังคม ประกอบกับวัตถุประสงค์ของการดำเนินคดีอาญาในสมัยก่อน มักจะเป็นไปเพื่อการแก้แค้นทดแทน ดังนั้น เมื่อมีการกระทำที่เป็นความผิดทางอาญาเกิดขึ้น จึงเป็นหน้าที่ของบุคคลผู้ได้รับความเสียหาย ที่จะต้องดำเนินการรวบรวมพยานหลักฐานมาพิสูจน์ความผิดที่ตนกล่าวอ้างด้วยตนเอง รวมถึงเป็นสิทธิและหน้าที่ของผู้เสียหายที่จะฟ้องร้องดำเนินคดีด้วยตนเองเพื่อให้ศาลพิจารณาพิพากษาลงโทษผู้กระทำความผิดด้วยตนเอง

การดำเนินการระงับข้อพิพาทโดยเอกชนด้วยกันนี้เป็นลักษณะการแก้แค้นทดแทนโดยเอกชนด้วยกัน ดังนั้น การระงับข้อพิพาทดังกล่าวจึงไม่มีหลักเกณฑ์แน่นอนตายตัว และอาจไม่ยุติธรรมเนื่องจากการกระทำตอบแทนการกระทำความผิดไม่ได้สัดส่วนต่อความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับ

ตามแนวคิดการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายนั้น เอกชนอื่นซึ่งมิใช่ผู้เสียหายไม่มีสิทธินำคดีอาญามาฟ้องร้องต่อศาลได้ ซึ่งการให้สิทธิผู้เสียหายในการฟ้องคดีนั้น ก็ด้วยเหตุผลที่ว่าผู้เสียหายเป็นผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดอาญา ด้วยเหตุนี้ ผู้เสียหายจึงควรได้รับความคุ้มครองในสิทธิดังกล่าว ดังนั้นผู้เสียหายย่อมมีสิทธิในการดำเนินคดีอาญา อาทิ การฟ้อง

¹⁹ กรัณญา เอี่ยมโอภาส, การดำเนินคดีอาญาโดยองค์กรเอกชน, วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2542), 8.

²⁰ ณรงค์ ใจหาญ, หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1, พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2544), 31.

²¹ จิตติ เจริญนำ, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1, (กรุงเทพฯ: ประชาราชนิก, 2531), 7.

คดีอาญาด้วยตนเองเพื่อรักษาสิทธิที่เขามีอยู่ และต่อมาเมื่อหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเกิดขึ้น แนวคิดของหลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย ได้นำไปสู่แนวคิดในการกานอำนาจระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งมีสิทธิในการฟ้องคดีอาญา อันได้แก่ พนักงานอัยการ กับผู้เสียหาย เช่น ในกรณี queเจ้าหน้าที่ของรัฐอาจจะมีดุลยพินิจไม่ดำเนินคดีนั้นแล้ว โดยการสั่งไม่ฟ้อง แต่ผู้เสียหาย ยังมีความประสงค์ที่จะดำเนินคดีอาญา หลายประเทศได้เปลี่ยนมาใช้ระบบการดำเนินคดีอาญาโดย รัฐ และเนื่องจากตามแนวคิดของการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐนั้น ถือว่าเป็นหน้าที่ของรัฐแต่เพียง ฝ่ายเดียวในการดำเนินคดีอาญา ผู้เสียหายไม่มีสิทธิที่จะดำเนินคดีอาญาด้วยตนเอง ทำให้ผู้เสียหาย ไม่มีสิทธิในการฟ้องคดีอาญา แต่อย่างไรก็ตาม บางประเทศก็ยังผ่อนคลาให้สิทธิแก่ผู้เสียหาย ในการฟ้องร้องคดีอาญาได้ แต่จะมีการจำกัดประเภทของคดีไว้

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า ประเทศส่วนใหญ่ได้ใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ซึ่งถือว่า รัฐเป็นผู้มีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อย รัฐจึงมีหน้าที่ดำเนินคดีอาญาและไม่ให้สิทธิแก่ราษฎรผู้เสียหายในการที่จะฟ้องคดีอาญาได้ กล่าวคือ เจ้าหน้าที่ของรัฐเท่านั้นเป็นผู้มีสิทธิ แต่อย่างไรก็ตาม ในหลายประเทศก็ยังคำนึงถึงสิทธิของผู้เสียหายตามแนวความคิดการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย ที่ว่าผู้เสียหายเป็นผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดอาญา ผู้เสียหายย่อมมี สิทธิในการดำเนินคดีอาญาด้วยตนเอง เพื่อรักษาสิทธิที่เขามีอยู่ ดังนั้นแม้ผู้เสียหายไม่มีสิทธิในการฟ้องคดีเอง แต่ก็ยังมีกระบวนการที่จะคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายอันแตกต่างไปตามแต่ละประเทศ เช่น การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐในการดำเนินคดีอาญาหรือการให้สิทธิผู้เสียหายในการฟ้องคดี อาญาบางประเภท

2.5 แนวคิดในการคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญา: แนวคิดเรื่องรัฐสวัสดิการ

ความพยายามที่จะนำระบบการทดแทนค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาโดยรัฐกลับมาใช้อีกครั้งจากการชดใช้ค่าเสียหายถูกกลืนกลายเป็นค่าปรับของรัฐนั้น เริ่มในปี ค.ศ. 1847 Bonneville de Marsangey ได้วางแผนที่จะนำการชดใช้กลับมาใช้ ต่อมาการประชุมของ Several International Prisoner Penitentiary Congresses พยายามก่อตั้งสิทธิของผู้เสียหายอีกครั้งในปี ค.ศ. 1878 การประชุมราชทัณฑ์ระหว่างประเทศที่ สต็อกโฮล์ม Sir George Arney หัวหน้าศาลยุติธรรมของนิวซีแลนด์ และ William Tallack ได้แสดงเจตนาที่จะนำการชดใช้แบบเก่ามาใช้ Garofalo นักอาชญวิทยาชาวอิตาลีได้ ยกปัญหานี้ในการประชุมที่โรมเมื่อปี ค.ศ. 1885 และการชดใช้ค่าเสียหาย

แก่ผู้เสียหาย ในคดีอาญาเป็นที่ถกเถียงในการประชุมที่ St. Petersburg ในปี ค.ศ. 1890 และอีกครั้งที่ Christiania ในปี ค.ศ. 1891 ซึ่งสรุปได้ว่า²²

1. กฎหมายไม่ให้ความสนใจเพียงพอในการบรรเทาความเสียหายของผู้เสียหาย
2. ความผิดเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็ควรที่จะได้รับการชดเชย
3. รายได้ของนักโทษที่สะสมในระหว่างจำคุกอาจเป็นประโยชน์สำหรับเป้าหมายนี้

หลังจากนั้น ก็มีการประชุมที่ปารีส เมื่อปี ค.ศ. 1895 และกรุงบรัสเซลส์ เมื่อ ค.ศ. 1900 แต่ก็ไม่มีการสรุปที่สำคัญ จนกระทั่งในราวปี ค.ศ. 1940-1950 ความสนใจต่อผู้เสียหายได้พัฒนาสูงขึ้น ด้วยผลงานของ Han Von Hentig ในหนังสือ The Criminal and His Victim จัดพิมพ์โดยมหาวิทยาลัยเยล ในปี ค.ศ. 1948 ผู้เสียหายได้รับการศึกษามากขึ้น นักอาชญาวิทยาได้เริ่มมองเห็นว่าผู้เสียหายมีบทบาทอย่างสำคัญในการก่อให้เกิดอาชญากรรม และได้กำเนิดวิชาที่เรียกว่า “ศาสตร์ว่าด้วยเหยื่ออาชญากรรม” (Science of Victim or Victimology) และนอกจากนี้ยังเห็นว่าการชดเชยเป็นการแก้แค้นอย่างมีเหตุผลที่จะทำให้ผู้กระทำผิดรับผิดชอบในหน้าที่ของตน ระบบความยุติธรรมที่มีอยู่ไม่ให้ความยุติธรรมแก่ผู้เสียหาย

ความคิดในการชดเชยค่าเสียหายได้เกิดขึ้นอีกครั้งในกลางศตวรรษที่ 20 ปี ค.ศ. 1950 ได้มีการเรียกร้องระบบการชดเชยของรัฐในอังกฤษ Margery Fry เป็นคนแรกที่ก่อให้เกิดความสนใจและเรียกร้องให้ยอมรับความคิดเห็นจากบทความ Justice for Victim ที่แสดงให้เห็นถึงความบกพร่องของระบบการชดเชยความเสียหายที่มีอยู่ ในกรณีที่ชาวอังกฤษผู้หนึ่งต้องดาบอดเพราะผลของอาชญากรรมและได้รับค่าทดแทน 11,500 ปอนด์ ซึ่งศาลให้ผู้กระทำผิดทั้งสองคน ผ่อนชำระให้อาติดยัลละ 5 ชิลลิง ผู้เสียหายต้องมีชีวิตถึง 442 ปี จึงจะได้รับชดเชยค่าเสียหายครบ ทำให้เป็นที่วิพากษ์วิจารณ์อย่างมากในสภาผู้แทนราษฎร ความคิดนี้เกิดขึ้นโดยฉับพลันในอเมริกาในบทความ Round Table ที่วิจารณ์โครงการของอังกฤษที่จะวางหลักการทดแทนโดยรัฐขึ้นโดย คำนวณว่าเป็นการละทิ้งความรับผิดชอบของบุคคล เป็นสิ่งที่แสดงถึงความเสื่อมโทรมทาง สังคมวิทยา (Sociological Decadence) รวมทั้งรายงาน White Paper เรื่อง Penal Practice in a Changing Society ต่อรัฐสภาอังกฤษเมื่อ ค.ศ. 1959 ว่า ถ้าการชดเชยแก่ผู้เสียหายโดยรัฐ ก็เท่ากับ เป็นการชักชวนให้มีผู้กระทำผิดโดยสังคม ได้มีการเสนอกฎหมายทดแทนค่าเสียหายโดยรัฐ หลายครั้ง จนปี ค.ศ. 1964 อังกฤษร่วมกับสกอตแลนด์ก็เสนอกฎหมายโดยใช้ชื่อว่า Compensation for victims of crimes of Violence จนวันที่ 1 สิงหาคม ค.ศ. 1964 รัฐบาลได้เสนอให้มีการทดลองและแต่งตั้งคณะกรรมการทดแทน

²² อัญชลี ฉายสุวรรณ, การทดแทนผู้เสียหายในคดีอาญาหรือเหยื่ออาชญากรรมโดยรัฐ, วิทยานพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534), 77.

ค่าเสียหาย (Criminal Injuries Compensation Board) ก่อนหน้านั้นเล็กน้อยนิวซีแลนด์ก็ได้เสนอกฎหมายทดแทนค่าเสียหายโดยรัฐในปี ค.ศ. 1963 และมีการแต่งตั้ง Crimes Compensation Tribunal ในวันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 1964

ในปี ค.ศ. 1964 ความคิดในการชดเชยค่าเสียหายในคดีอาญา จึงแยกให้เห็นชัดเจนในการทดแทนโดยรัฐ (Compensation) กับการชดเชยค่าเสียหายโดยผู้กระทำผิด (Restitution)²³

จะเห็นได้ว่ากระบวนการยุติธรรมทางอาญาและสังคม ได้พยายามศึกษาหาวิธี แก้ไขฟื้นฟู และคุ้มครองสิทธิของผู้กระทำผิดเพื่อให้บุคคลดังกล่าวได้กลับตนเป็นคนดีและอยู่ ในสังคมได้ต่อไป ขณะเดียวกันผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม ซึ่งเป็นผู้ได้รับผลร้ายจากการกระทำผิดโดยตรงกลับถูกละเลย จึงได้มีแนวคิดที่จะสร้างความเป็นธรรมในสังคม โดยให้รัฐ เยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม ในเรื่องนี้มีเหตุผลสนับสนุน 2 ประการดังนี้

1. รัฐมีหน้าที่รับผิดชอบในการป้องกันอาชญากรรม ดังนั้น รัฐจึงควรต้องรับผิดชอบในการชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมเพราะรัฐ ไม่สามารถคุ้มครองพลเมืองของตนให้ปลอดภัยจากอาชญากรรมนั้นได้

2. เป็นการขยายบริการ ทางด้านสวัสดิการสังคม ด้วยแนวคิดที่ว่ารัฐสมควร ที่จะ ต้องให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ต้องการความช่วยเหลือโดยเฉพาะผู้ตกเป็นผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม ซึ่งได้รับความเสียหายที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้นประกอบกับเป็นหน้าที่ของรัฐ ที่จะต้องพิทักษ์คุ้มครองพลเมืองของตน ให้ได้รับความปลอดภัยในชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน ตลอดจนสิทธิต่าง ๆ ตามกฎหมาย อันเป็นมูลฐานในการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคม รัฐมีหน้าที่รับผิดชอบในฐานะได้รับมอบอำนาจให้เป็นผู้ปกครอง และควรมีส่วนรับผิดชอบ ในกรณีไม่สามารถให้ความคุ้มครอง และพิทักษ์สิทธิ ของประชาชนได้ตามสมควร

บทสรุปในเรื่องสิทธิของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมที่เกิดขึ้น ในยุคนี้ จึงเป็นผลสืบเนื่องมาจากการปฏิบัติหน้าที่บกพร่องของรัฐ ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมซึ่งเป็นผู้ได้รับ ผลร้ายแทนบุคคลอื่นในสังคม สังคมก็ควรให้การช่วยเหลือบุคคลเหล่านั้นในฐานะที่อยู่ในสังคมเดียวกัน ดังเช่นศาสตราจารย์ Rupert Cross นักกฎหมายชาวอังกฤษได้กล่าวว่า “การชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมถือว่าเป็นสวัสดิการสังคม (Social Welfare) เพราะความเดือดร้อน

²³ อัญชลี ฉายสุวรรณ, การทดแทนผู้เสียหายในคดีอาญาหรือเหยื่ออาชญากรรมโดยรัฐ, 79.

และความจำเป็นของมนุษย์เป็นภาระหน้าที่ของรัฐหากเรายอมรับว่าความทุกข์ทรมานอย่างแสนสาหัสของมนุษย์เป็นเรื่องที่รัฐควรยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือ”²⁴

ยุคของการให้ความสำคัญของผู้เสียหายในคดีอาญาระดับนานาชาติ

จากการศึกษาของ Bonneville de Marsangey และ Van Von Hentig ในราว ค.ศ. 1940 ปัญหาของเหยื่ออาชญากรรมต้องเผชิญหน้ากับปัญหาในสังคมและกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้รับความสนใจเพิ่มมากขึ้น เหยื่ออาชญากรรมจำนวนมากต้องเผชิญกับปัญหาของการปฏิบัติที่ไม่ตอบสนองต่อเหยื่ออาชญากรรมของตำรวจ อัยการและศาล เหยื่ออาชญากรรมจึงต้องเจ็บปวดเป็นครั้งที่สองจากการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา ดังนั้น นานาชาติจึงได้หันมาสนใจเหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหายในคดีอาญามากขึ้น มีการจัดประชุมสัมมนาเชิงวิชาการในระดับนานาชาติอย่างต่อเนื่อง เริ่มมีการเคลื่อนไหวเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของเหยื่อ อาชญากรรมหรือผู้เสียหายในคดีอาญา องค์การสหประชาชาติเริ่มดำเนินการเพื่อรับรองสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหายในคดีอาญาเป็นลำดับ อาทิเช่น

ในปี ค.ศ. 1973 ได้มีการประชุมทางอาญาวิทยาเรื่องผู้เสียหายระหว่างประเทศครั้งที่ 1 ที่เยรูซาเล็ม ซึ่งสนับสนุนให้รัฐทุกรัฐก่อตั้งระบบทดแทนความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายจากอาชญากรรม

ในปี ค.ศ. 1974 มีการประชุมสภาระหว่างชาติ ครั้งที่ 11 สรุปว่ารัฐและสถาบันมหาชน ควรรับผิดชอบเบื้องต้นในการทดแทนความเสียหายของผู้เสียหายจากกองทุนสาธารณะ โดยในการประชุมดังกล่าวเห็นว่าการได้รับการชดเชยความเสียหายของผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมควรเป็นสิทธิตามกฎหมายหาใช้สิทธิทางแพ่งไม่²⁵

ในปี ค.ศ. 1985 มีการประชุมองเกรสสหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและการบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำผิด (The United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of offenders) ครั้งที่ 7 ณ นครมิลาโน ประเทศอิตาลี โดยในการประชุมนี้ได้กล่าวถึงเรื่องของเหยื่ออาชญากรรมอย่างกว้างขวาง ถึงกับได้มีการร่างประกาศเกี่ยวกับความเป็นธรรมและ การช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมขึ้นโดยใช้ชื่ออย่างเป็นทางการว่า “Magna Carta for Victims” และในประกาศดังกล่าวได้กล่าวถึงการทดแทนค่าเสียหายให้แก่เหยื่ออาชญากรรมสรุปได้ว่า ในกรณี ที่การชดใช้ค่าเสียหายจากผู้กระทำผิดไม่เพียงพอ การชดเชยโดยรัฐ หรือโดยกองทุนการเงิน ระหว่าง

²⁴ ประธาน วัฒนาวณิชช์, *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอาญาวิทยา*, (กรุงเทพฯ: ประกายพริก, 2546), 80.

²⁵ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, *การศึกษาและพัฒนาระบบการช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรม*, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548), 21.

ประเทศสำหรับอันตรายที่เกิดแก่เหยื่ออาชญากรรมจัดว่าจำเป็นในสัดส่วนที่เปรียบเทียบ ได้ว่าความทุกข์ทรมานของเหยื่ออาชญากรรมรายอื่นที่ประสบเคราะห์กรรมเช่นเดียวกัน

นอกจากนี้กฎบัตรสหประชาชาติ (United Nations Declaration) มาตรา 12 ได้บัญญัติถึงเรื่องการทดแทนค่าเสียหายโดยรัฐว่า รัฐควรพยายามจัดให้มีการทดแทนค่าเสียหายทางการเงินให้แก่เหยื่ออาชญากรรม ในกรณีที่ผู้เสียหายไม่ได้รับการชดเชยอย่างเต็มที่จากผู้กระทำผิด ซึ่งทำให้ประเทศในเครือจักรภพอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกาต่างบัญญัติกฎหมายชดเชยค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายโดยรัฐเป็นผู้ทดแทนให้ เช่น นิวซีแลนด์ อังกฤษ สหรัฐอเมริกาในมลรัฐนิวยอร์ก แคลิฟอร์เนีย ฮาวาย แมสซาชูเซตส์ แมรีแลนด์ เนวาดา นิวเจอร์ซีย์ และกฎหมายของสหรัฐอเมริกา คือ Federal Victim Compensation Act (1978) และนอกจากนี้ยังมีองค์กรต่าง ๆ ที่คอยให้ความช่วยเหลือแก่เหยื่ออาชญากรรมเกิดขึ้นอย่างมากมาย เช่น National Organization for Victim Assistance (NOVA) เป็นต้น²⁶

2.6 แนวคิดเกี่ยวกับการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม

การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมหรือความยุติธรรมนั้น มีรากฐานมาจากการยอมรับว่าสังคมเสรีประชาธิปไตยนั้น ความยุติธรรมทางสังคม (Social Justice) เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับทุกคน ไม่ว่าในแง่ของภาคเอกชนหรือในบริบทของกฎหมายแพ่งที่ยอมรับหลักเหตุผลเกี่ยวกับเสรีภาพในการแสดงเจตนา (Freedom of Contract) การเป็นเจ้าของทรัพย์สิน (Private Property Rights) ซึ่งทุกคนในสังคมมีเท่าเทียมกัน

ต่อมาได้พัฒนาလာมาเป็นการยอมรับว่าบุคคลทุกคนควรมีสติธิที่เท่าเทียมกันในการเข้าไปมีส่วนร่วมในทุกสถาบันทางสังคมไม่ว่าจะเป็นการวิพากษ์ การก่อตั้ง การให้การสนับสนุน การจัดองค์กร การบริหารจัดการ การเข้าใช้ประโยชน์ เป็นต้น ซึ่งหมายความว่าบุคคลในสังคมมีสิทธิได้รับการบริการจากสถาบันของสังคมทุกสถาบันอย่างเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายสถาบันหรือองค์กรทางกฎหมายจะต้องยอมรับและช่วยปกป้องคุ้มครอง สิทธิประโยชน์ตามกฎหมาย (Legal Right) ที่มีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพ²⁷

²⁶ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, การศึกษาและพัฒนากระบวนการช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรม, 21.

²⁷ สำนักงานกิจการยุติธรรม, แผนการดำเนินงานเพื่อปรับปรุงและพัฒนาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของรัฐ, (กรุงเทพฯ: กระทรวงยุติธรรม, 2549), 14.

2.6.1 ความเป็นมาของแนวคิดเกี่ยวกับการเข้าถึงความยุติธรรม

คำว่า “การเข้าถึงความยุติธรรม” หรือ “การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม” (Access to Justice) ถูกนำมาใช้ในยุโรปเป็นครั้งแรกราว 40 ปี โดยปรากฏเป็นถ้อยคำที่ใช้ในวงการกฎหมายสำหรับประเทศไทยมีการกล่าวถึงถ้อยคำแนวความคิดนี้เพียงเล็กน้อยในระยะเวลาประมาณ 10 ปี ก่อนหน้านั้น แต่มีถ้อยคำและแนวความคิดอื่น ๆ ที่มีลักษณะ วิธีการสื่อความหมายใกล้เคียงกัน เช่น สิทธิมนุษยชน (Human Rights) ประชาสังคม (Civil Society) ประนีประนอมยอมความ (Compromise) ประนีประนอมข้อพิพาท (Conciliation) อนุญาโตตุลาการ (Arbitration) การไกล่เกลี่ย (Mediation) การมีส่วนร่วม (Public Participation) เป็นต้น

ถ้อยคำเหล่านี้ทำให้เกิดความสับสนในความหมายที่แท้จริงของคำว่า Access to Justice เพราะปัญหาที่เกิดขึ้นในความจำเป็นที่ต้องเข้าถึง Access to Justice มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ ปัจจัยด้านประชากร สังคมและความสัมพันธ์ส่วนบุคคล นักกฎหมายจำนวนไม่น้อยได้เรียกร้องให้มีการตรากฎหมายและเพิ่มจำนวนของหน่วยงานด้านยุติธรรมให้มากขึ้น เพื่อแก้ไขเยียวยาการขาดการเข้าถึงกระบวนการทางกฎหมายหรือการเข้าถึงความยุติธรรมทั้ง ๆ ที่ไม่รู้ว่าความหมาย ที่แท้จริงของการเข้าถึงความยุติธรรมคืออะไร ดังนั้น ในหัวข้อนี้จึงขอกล่าว ถึงความเป็นมาของแนวคิดเกี่ยวกับการเข้าถึงความยุติธรรมในยุคต่าง ดังนี้²⁸

2.6.1.1 ความเป็นมาของแนวคิดการเข้าถึงความยุติธรรม²⁹

1. ยุคแรก (เริ่มต้นในปี ค.ศ. 1960)

การเข้าถึงความยุติธรรมได้ถูกหยิบยกขึ้นมากล่าวถึงในวงวิชาการ ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1960 โดยคำว่า “Access to Justice” เป็นสโลแกนในทวีปยุโรปเพื่อเรียกร้องให้ มีการปฏิรูปกฎหมายสถาบันกระบวนการทางกฎหมายแพ่ง ต่อมาคำนี้มักเคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิทางกฎหมายในสหรัฐ อเมริกานำเอามาใช้สนับสนุน “การใช้หลักกระบวนการอันชอบธรรมทางกฎหมาย (Due Process of Laws) ในกฎหมายอาญาและการฟ้องร้อง เรียกร้องสิทธิในทางแพ่ง การขอให้เปิดคลินิกแนวหน้ารับเรื่องแบบ Store-Front Clinic รวมทั้งการให้การช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ คนยากจน (Practicing Law for Poor People) แต่การเข้าถึงความยุติธรรมในยุคนี้เป็นแนวคิดเพื่อต้องการเข้าถึงระบบศาลและนักกฎหมาย โดยเฉพาะในเรื่องค่าใช้จ่ายในคดี (Cost) ความล่าช้า และความซับซ้อนในระบบกฎหมาย (Delay and complexity in the Legal System) การให้ความ

²⁸ สำนักงานกิจการยุติธรรม, แผนการดำเนินงานเพื่อปรับปรุงและพัฒนาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของรัฐ, 14.

²⁹ อรุณา สามัญทอง, สิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา: ศึกษาสิทธิของผู้เสียหายในการดำเนินคดีตามประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญา, 30-34.

ช่วยเหลือทางกฎหมายรวมทั้งคลินิกทางกฎหมาย (Community Clinic) เจ้าหน้าที่ช่วยเหลือทางกฎหมายของรัฐ (Public Defender Officers) และระบบการประกันที่จะให้คนยากจนได้รับประโยชน์จากการบริหารทางกฎหมาย (Certified Systems) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของการตกเป็นจำเลยในคดีอาญา ก่อนที่จะได้รับการช่วยเหลือในด้านอื่น ๆ จากรัฐในด้านสวัสดิการ แนวคิดเหล่านี้ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางว่าเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นและช่วยทำลายอุปสรรคขัดขวางการเข้าถึงความยุติธรรมได้

2. ยุคที่สอง (ประมาณปี ค.ศ. 1970)

เริ่มในปี ค.ศ. 1970 เมื่อนักวิชาการเริ่มยอมรับว่า การช่วยเหลือทางกฎหมายซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการเข้าถึงความยุติธรรมยังไม่เพียงพอ จึงมีการสืบค้นหาแนวทางที่จะขยายขอบเขตให้มากขึ้น เพื่อให้ครอบคลุมปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งก็ขยายความรวมไปถึงการปฏิรูปโครงสร้างสถาบันใหม่ (Institutional Redesign) ประเด็นต่าง ๆ ได้ถูกหยิบยกมาวิพากษ์วิจารณ์ เช่น การดำเนินการของศาล การพิจารณาคดี องค์กรที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดี เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม การดำเนินการต่าง ๆ ดังกล่าวมุ่งประเด็นไปที่กฎหมายอาญามากกว่า ซึ่งก็ได้มีการปรับปรุงกระบวนการหรือขั้นตอนในการจับกุม การไต่สวนเบื้องต้น การเร่งรัดการฟ้องคดีให้เร็วขึ้น การคำนึงถึงความเป็นอยู่และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในการลงโทษ การคุมประพฤติหรือการพักการลงโทษในรูปแบบต่าง ๆ แต่แนวการดำเนินงานที่เกิดขึ้นจริงกลับถูกพัฒนาไปในด้านกระบวนการสร้างความเป็นธรรมในทางแพ่งมากกว่า โดยเฉพาะการปรับ กลไก และโครงสร้าง การฟ้องคดี ข้อเสนอให้มีการจัดตั้งศาลมโนสำเนา (Small Case Count) การฟ้องหมู่ (Class Actions) การแก้ไขหลักการไต่สวน (Discovery Rules) การเปลี่ยนแปลงกฎเกณฑ์ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ (Costs-Rules) การยกเว้นค่าธรรมเนียม การให้อำนาจศาลเพิ่มขึ้นในการบริหารจัดการคดี การเร่งรัดคดี การลดค่าใช้จ่าย เป็นต้น

ในยุคที่สองนี้ การเข้าถึงความยุติธรรมได้มองเห็นว่ามีผลกระทบต่อคนชั้นกลางและคนยากจน ซึ่งรัฐมีแนวทางในการที่จะดึงเอาสถาบันหรือองค์กรอื่น ๆ ที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับ ทางกฎหมายโดยตรงเข้ามาร่วมด้วยมีการตรากฎหมายเกี่ยวกับกฎหมายสารบัญญัติใหม่ ๆ เช่น ให้มีการจ่ายค่าสินไหมทดแทนกับรถยนต์ที่ไม่ได้ก่อเหตุ การจัดตั้งคณะกรรมการตริบูน (Tribunals) ในการจ่ายค่าทดแทนแก่ผู้ที่ได้รับความเสียหายในคดีอาญา เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีตัวแทนหรือองค์กรต่าง ๆ เช่น กรรมการสิทธิมนุษยชน การดำเนินธุรกิจ คณะกรรมการที่ดินได้เข้ามาพัฒนาการแก้ไขและวินิจฉัยการดำเนินการแก้ไขข้อขัดแย้งในคดีแพ่ง ให้มีการดำเนิน การที่ถูกลงปรับปรุงขั้นตอนการดำเนินการให้สามารถยุติธรรมได้เร็วขึ้น

นักปฏิรูปยังมองเห็นด้วยว่า ปัญหาของความเป็นระบบราชการเป็นอุปสรรคสำคัญ และก็ยังไม่มีกระบวนการและทรัพยากรใด ๆ ที่จะเข้ามาช่วยแก้ระบบนี้ ความพยายามที่ทำได้หลัก ๆ คือ การสนับสนุนให้การวินิจฉัยสั่งการให้เป็นไปด้วยความเป็นธรรม มีการเรียกร้องให้ศาล เข้ามามีบทบาทในการไต่สวน (Judicial Review) ให้มากที่สุด มีการจัดตั้งสำนักผู้ตรวจการแผ่นดิน (Ombudsman Office) การพ่วงกฎหมายการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล (Privacy and Access to Information) ซึ่งการเพิ่มเติมและปรับปรุงดังกล่าวจะทำให้กระบวนการสนับสนุนการเข้าถึงกระบวนการเข้าถึงความยุติธรรมมีมากขึ้น

3. ยุคที่สาม (ประมาณปี ค.ศ. 1980)

ในราวปี ค.ศ. 1980 นักนิติศาสตร์ชาวแคนาดาได้เริ่มตระหนักแม้ว่าจะมีการค้นหาและสร้างมาตรการต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นแต่ก็ยังไม่เพียงพอ เนื่องจากสิ่งที่เรียกว่าเป็นกฎบัตรว่าด้วยสิทธิเสรีภาพหรือ Charter of Rights and Freedom ซึ่งเป็นแหล่งหลักการรับรองการเข้าถึงความยุติธรรมกลับทำให้คนส่วนใหญ่มองว่า การเข้าถึงความยุติธรรมนั้น มีเนื้อหาสาระอยู่ที่เรื่องของความเท่าเทียมกัน (Equality) เท่านั้น ยิ่งไปกว่านั้น ความเท่าเทียมกันดังกล่าวถูกมองว่า ในเรื่องของความเท่าเทียมผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้น (Equality of Outcomes) เพราะมุมมองของการดำเนินการไประบุว่า เป็นผลพวงจากการบริหารจัดการที่ไม่ดี และศาลเองก็มุ่งเน้นในเรื่องของการบริหารจัดการองค์กรในแนวทางใหม่ เช่น การบริหารจัดการคดี (Case Management) การจัดทำรายการในเชิงพาณิชย์ (Commercial Lists) การจัดช่องทางคดีพิเศษ (Special Panel) และ การจัดเส้นทางพิจารณาคดีตามประเภทคดี (Streamlined Procedures for Certain Categories of Cases) เป็นต้น

มาตรการการพัฒนาการเข้าถึงความยุติธรรม โดยหลักการแล้วควรจะเน้นที่ระบบสารบัญญัติ (Substantive Context) เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของสังคม เช่น การปฏิรูปกฎหมายว่าด้วยทรัพย์สิน (สินส่วนตัว-สินสมรส) ในครอบครัวด้วย กฎหมายมรดก การหย่าร้าง กฎหมายคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก หรือกฎหมายว่าด้วยการพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ (Real Estate Law) เป็นต้น นอกจากนี้ การปรับปรุงการลงโทษในทางอาญา การนำเอากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) มาใช้ ตลอดจนการค้นหานวัตกรรมใหม่ ๆ และเทคนิคการระงับข้อพิพาทแบบทางเลือกจะเป็นแนวทางที่เหมาะสม

ความเคลื่อนไหวในการนำเอาการแก้ไขข้อพิพาทแบบทางเลือก (Alternative Dispute Resolution--ADR) เช่น การนำเอาระบบไกล่เกลี่ย การเอาระบบอนุญาโตตุลาการมาใช้ หรือการให้ผู้เชี่ยวชาญมาวินิจฉัยข้อขัดแย้งในการก่อสร้างอื่น ๆ จะเป็นแนวทางในการให้มีการเข้าถึงความยุติธรรมได้เป็นอย่างดี การพัฒนาใน 2 ลักษณะ ควบคู่กันไป กล่าวคือ ในกระบวนการยุติธรรมได้มีการนำเอาระบบการแก้ไขปัญหาคข้อพิพาทแบบทางเลือก (ADR) มาปรับใช้พร้อม ๆ

กับการพัฒนาโลกการเข้าสู่ข้อยุติทางแพ่งโดยไม่ผ่านศาล (Dejudicializing Civil Justice) ในขณะที่ทางวิชาการได้มีการพัฒนาโครงการเผยแพร่ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน (Program of Public Legal Information) พร้อมทั้งมีการปรับปรุง การใช้ภาษาอย่างง่าย ๆ มีการจัดทำสัญญามาตรฐานเพื่อการคุ้มครองผู้บริโภค เป็นต้น

4. ยุคที่สี่ (ประมาณปี ค.ศ. 1990)

เริ่มที่ปี ค.ศ. 1990 เป็นยุคที่เข้าสู่การเข้าถึงความคิดเกี่ยวกับความยุติธรรม ซึ่งสะท้อนออกมาในรูปของการตัดสินของศาลและมีแนวทางในการจำแนกความคิดออกเป็น 3 ลักษณะ คือ

ประการแรก ต้องมีกลไกที่จะช่วยระงับข้อพิพาทหรือความขัดแย้ง คือ ต้องมีการบริหารจัดการกับข้อขัดแย้งก่อนที่มันจะตกผลึกกลายเป็นปัญหากฎหมาย หัวใจสำคัญของการดำเนินการอยู่ที่การมีกฎหมายในเชิงป้องกัน (Preventive Laws) แนวคิดต่าง ๆ ก็คือ การตั้งคลินิกแนวหน้า (Store-Front Clinics) การตั้งศูนย์ยุติธรรมเพื่อนบ้าน (Neighborhood Justice Centers) การจัดตั้งสถาบันความขัดแย้งอย่างไม่เป็นทางการหรือนอกระบบ (Informal Institutions of Dispute Alternatives) เป็นต้น

ประการที่สอง แนวคิดอย่างกว้าง ๆ ในการเข้าถึงความยุติธรรมต้องมีการปรับปรุงกระบวนการและกลไกในการประชาสัมพันธ์กับประชาชนในลักษณะขององค์กรหรือสถาบันที่มีการตรากฎหมาย และองค์กรหรือสถาบันที่มีการบังคับใช้กฎหมาย องค์กรที่มีบทบาทในการตรากฎหมายไม่ว่าจะเป็นฝ่ายนิติบัญญัติหรือฝ่ายบริหาร (กรณีตรากฎหมายของฝ่ายบริหาร) ต้องส่งเสริมหรือสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมเป็นคณะกรรมการในการยกร่างกฎหมาย หรือการเป็นกรรมการ รวมทั้งมีกฎเกณฑ์ในการทำประชาพิจารณ์ด้วย นอกจากนี้ในการจัดทำนโยบายสาธารณะควรจะให้ผู้แทนของประชาชนหรือองค์กรที่ไม่ใช่หน่วยงานของรัฐ (NGOS) เข้ามามีส่วนร่วมด้วย

ประการที่สาม นักกฎหมายเริ่มตระหนักว่า การมีกฎหมายมาก สามารถนำไปปรับใช้กับองค์กรเอกชนได้มากหรือน้อยเพียงใด และจะสามารถสนับสนุน ส่งเสริมให้ประชาชนเข้าถึงความยุติธรรมได้ง่ายขึ้น เช่น การตั้งตำรวจเอกชน (Private Police) ตามศูนย์การค้า มหาวิทยาลัย หมู่บ้านพักอาศัย ศูนย์ประชุม เป็นต้น ฉะนั้นการมีกฎหมายเป็นจำนวนมากและฟุ่มเฟือย อาจไม่ใช่หลักประกันการเข้าถึงความยุติธรรมได้

5. ยุคที่ห้า

ยุคที่ 5 เป็นยุคยอมรับว่าการดำเนินการ เช่น การออกกฎหมายในเชิงป้องกัน (ADR หรือ Alternative Dispute Resolution) หรือการให้ข้อมูลข่าวสารทางกฎหมายแก่ประชาชนมากขึ้น ต้องทำในเชิงรุกและให้องค์กรหน่วยงานของรัฐ เข้าถึงชีวิตทางสังคมของประชาชนมาก

ที่สุด และต้องพยายามสกัดกั้นการใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัว และพลังของกลุ่มผลประโยชน์ที่จะมากดดัน ต้องมีการพัฒนาสร้างความเป็นธรรมในเชิงสารบัญญัติและวิธีบัญญัติ รวมทั้งช่องทางในการเข้าถึง องค์การหรือสถาบันทางกฎหมายอย่างเป็นธรรม การเข้าถึงความยุติธรรมต้องเป็นการเปิดโอกาสที่เท่าเทียมกันเสียก่อน ในการที่จะได้รับสิทธิอย่างเต็มที่ตามที่ระบบกฎหมายรับรอง มีการปรับปรุงการเข้าถึงการศึกษากฎหมาย ศาลและการให้บริการทางกฎหมายของรัฐ การเลือกตั้ง การเป็นสมาคมทางกฎหมาย เป็นต้น เป็นการแน่นอนว่า การมียุทธศาสตร์เฉพาะทางกฎหมายไม่เป็นการเพียงพอที่จะเข้าถึงราก (Root) หรือการพัฒนาการเข้าถึงการให้บริการทางสังคม การชดเชยเหยื่อหรือผู้เสียหายโดยเฉพาะคนยากจน การฟ้องร้องคดีแพ่งเป็นสิ่งที่มองข้ามไม่ได้เช่นเดียวกัน

สำหรับประเทศไทยแล้ว การเข้าถึงความยุติธรรม หรือการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม (Access to Justice) เพิ่งเริ่มต้นเพียงแนวคิด และมีรูปแบบที่เป็นรูปธรรมบ้างเพียงเล็กน้อย เช่น การให้คำปรึกษากฎหมาย การจัดทนายความขอแรง การไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาท อนุญาโตตุลาการการมีส่วนร่วมในกระบวนการต่าง ๆ ทางกฎหมาย เป็นต้น

2.6.1.2 ความหมายของการเข้าถึงความยุติธรรม

เนื่องจากความรู้ความเข้าใจใน Access to Justice ของปัจเจกชนทั่วไป ยังมีความรู้ความเข้าใจที่แตกต่างกัน จนเกิดประเด็นว่า การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของรัฐ หมายถึงการเข้าสู่ระบบ (System) ขององค์กรที่มีหน้าที่และภารกิจด้านความยุติธรรม เช่น ตำรวจ อัยการ ศาล ราชทัณฑ์ ทนายความ ฯลฯ เป็นการเข้าถึงความยุติธรรมเพียงพอแล้วหรือไม่ ขณะเดียวกันอีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่า Access to Justice หมายถึง การเข้าถึงซึ่งความยุติธรรมทั้งในระบบ (System) และความยุติธรรมในสังคม (Social Justice) ทั้งนี้ ในด้านกฎหมายระหว่างประเทศนั้นได้มีอนุสัญญาว่าด้วยการเข้าถึงความยุติธรรมระหว่างประเทศ (Convention on International Access to Justice) ซึ่งออกมามีบังคับใช้เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 1988 โดยในอนุสัญญาดังกล่าวมีบทบัญญัติที่น่าสนใจ คือ

1. การกำหนดกรณีการช่วยเหลือทางกฎหมาย (Legal Aid) ซึ่งจะเป็นการให้รัฐภาคีต้องจัดให้การช่วยเหลือทางกฎหมายในรูปแบบต่าง ๆ เช่นการให้คำแนะนำทางกฎหมาย การตั้งหน่วยงานกลางดำเนินการ

2. การสร้างหลักประกันที่มั่นคงสำหรับค่าใช้จ่ายและการจัดระเบียบเกี่ยวกับค่าใช้จ่าย ซึ่งรัฐภาคีอาจดำเนินการได้ในหลาย ๆ รูปแบบ เช่น การจัดทำพันธบัตร (Bond) หลักทรัพย์ต่าง ๆ

3. การเข้าถึงข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและจำเป็น ซึ่งรัฐจะต้องจัดให้เพื่อให้ได้ทราบสิทธิต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับบุคคลหรือหน่วยงานที่จำเป็น

4. การจัดทำหลักประกันเกี่ยวกับการจับกุม คမ်းขัง และรวบรวมพยานหลักฐาน การสอบปากคำ ตลอดจนอำนาจศาลในการตรวจสอบ การปฏิบัติงานต่าง ๆ เพื่อคุ้มครองสิทธิ

5. การจำกัดสิทธิต่าง ๆ (หากไม่มีข้อยกเว้นตามกฎหมาย) จะกระทำมิได้ บทบัญญัติดังกล่าวเป็นบทบัญญัติให้ทำขึ้นที่เนเธอร์แลนด์ โดยผูกพันเฉพาะภาคีสมาชิกในการที่จะต้องรับรองและปฏิบัติตามพันธกรณีที่กำหนดไว้ในอนุสัญญา

2.6.2 หลักการพื้นฐานในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม

หลักการพื้นฐานในการเข้าถึงความยุติธรรมนั้นจะประกอบด้วยแนวทางต่าง ๆ 10 ประการ³⁰ คือ

2.6.2.1 การเข้าถึงความยุติธรรมเป็นสิทธิตามรัฐธรรมนูญ (Constitutional Right) ของพลเมือง หมายความว่าในรัฐธรรมนูญจะต้องมีบทบัญญัติ ซึ่งระบุการให้สิทธิและเสรีภาพแก่ประชาชนในการเข้าถึงความยุติธรรมได้สะดวก รวดเร็ว ง่าย และประหยัด ในขณะเดียวกัน ในแนวนโยบายแห่งรัฐ (State Policy) ต่าง ๆ ก็มีความจำเป็นจะต้องกำหนดให้รัฐต้องดำเนิน มาตรการต่าง ๆ ในอันที่จะให้ประชาชนสร้างหลักประกันว่ารัฐมีหน้าที่ต้องจัดการเข้าถึงความ ยุติธรรมให้แก่ประชาชนได้อย่างเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง

2.6.2.2 การกำหนดนโยบายการเข้าถึงความยุติธรรม ต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ของประชาชน (Interest of Citizens) ไม่ใช่เป็นผลประโยชน์ของ ผู้ให้บริการ (Interests of Providers of Services) เนื่องจากการจัดบริการเข้าถึงความยุติธรรมนั้น รัฐประสบปัญหาเกี่ยวกับทนายความอาสาหรือทนายความขอแรง ซึ่งพบว่า บางครั้งทนายความเหล่านั้นไม่ได้ ใส่ใจในการช่วยเหลือเท่าที่ควรหรือมีการละทิ้งการดำเนินการอยู่บ่อยครั้ง รัฐจึงได้เพิ่มเติมสิทธิประโยชน์ให้มากขึ้น โดยหวังว่าจะเป็นแรงจูงใจให้มีการทุ่มเทการช่วยเหลือแก่ประชาชน จนบางครั้งดูเหมือนว่าสิ่งที่ รัฐได้ดำเนินการไปกลับเป็นการให้ผลประโยชน์แก่ผู้ให้บริการมากกว่าการ ไปทุ่มเทให้บรรลุผลสุดท้ายคือประชาชน ดังนั้นในการให้ความช่วยเหลือเพื่อให้ประชาชนได้เข้าถึงความยุติธรรมนั้น รัฐจำเป็นต้องคำนึงถึงเป้าหมายสุดท้ายคือประชาชนเป็นหลักใหญ่และต้องมีขั้นตอนหรือกระบวนการในการตรวจสอบว่าการดำเนินการจะต้องเข้าถึงประชาชนอย่างแท้จริง

2.6.2.3 จุดมุ่งหมายของการเข้าถึงความยุติธรรมไม่ใช่เป็นเพียงเรื่องความยุติธรรมในเชิงวิธีสบัญญัติ (Procedural Justice) เท่านั้น จะต้องมิในเชิงสารบัญญัติ (Substantive Justice) ด้วย

³⁰ สำนักงานกิจการยุติธรรม, แผนการดำเนินงานเพื่อปรับปรุงและพัฒนาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของรัฐ, 18-19.

2.6.2.4 ความต้องการของประชาชนในการเข้าถึงความยุติธรรมนั้น ต้องการความช่วยเหลือทางด้านกฎหมาย (Legal Assistance) ทั้งในส่วนของการทางแพ่งและในส่วนของการทางอาญา

2.6.2.5 การเข้าถึงความยุติธรรมต้องการนโยบายที่มีความเป็นไปได้ในด้านวิธีการ (Every Possible Means) เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย รวมทั้งการปฏิรูปกฎหมายเชิงสารบัญญัติ กระบวนการทางศาล การให้การศึกษา

2.6.2.6 นโยบายการให้บริการทางกฎหมายต้องการการศึกษาให้มีการดำเนินการ และบทบัญญัติที่กว้างขวาง หลากหลาย (A Wide Range of Provisions and Arrangements) ซึ่ง บางนโยบายจำเป็นต้องอาศัยเงินทุน บางนโยบายไม่ต้องการใช้เงินทุน บางนโยบายต้องอาศัย นักกฎหมายและบางนโยบายไม่ต้องอาศัยนักกฎหมาย

2.6.2.7 โครงการและการปฏิรูปต่าง ๆ จะต้องขึ้นอยู่กับพื้นฐานของความจริงในด้านระดับของทรัพยากรที่มีอยู่ (Level of Resources) แต่ไม่ใช่เป็นการจำกัดนโยบาย

2.6.2.8 ในด้านคดีแพ่ง การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายอาจจะต้องกระทำใน รูปแบบอื่น ๆ มากกว่าการที่จะไปให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย (Legal Aid)

2.6.2.9 ต้องมีการใช้ความก้าวหน้าในทางเทคโนโลยี (Technological Advances) ให้เกิดประโยชน์และเต็มตามศักยภาพมากที่สุด การดำเนินการดังกล่าว อาจเป็นรูปของการเปิดเว็บไซต์ หรือการให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลและร้องเรียนผ่านทาง Internet ได้ เป็นต้น

2.6.2.10 สิทธิตามรัฐธรรมนูญในกรณีการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็น ผู้บริสุทธิ์ (The Constitutional Rights to be Regarded as Innocent until Proved Guilty) จะต้องเป็นหลักเกณฑ์ขั้นพื้นฐานในทางกฎหมายอาญา

2.7 ความหมายของผู้เสียหาย³¹

ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมเกิดขึ้น ก็เนื่องมาจากการประกอบอาชญากรรมของผู้กระทำผิด หรืออาชญากร ดังนั้นการคุ้มครองผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมที่เป็นต้นทางหนึ่งก็คือ การป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมให้ได้ผล โดยอาศัยกระบวนการทางอาญา (Criminal

³¹ สุพิศ ปราณีตพลกรัง, การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพผู้ต้องหาโดยองค์กรตุลาการ ในชั้นก่อนการพิจารณา: ศึกษาเปรียบเทียบกรณีไทยและสหรัฐอเมริกา, วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538), 29-30.

Process) ซึ่งทำให้ทราบถึงการกระทำผิด ผู้กระทำผิด และดำเนินการเพื่อนำตัวผู้กระทำผิดมา รับโทษตามความผิด ซึ่งอาจเรียก อีกอย่างหนึ่งว่ากระบวนการพิจารณาคดีอาญา (Criminal Procedure)

อาชญาวิทยาได้มีผู้ให้ความหมายของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม (Victim of Crime) ไว้มากมายพอสรุปได้ ดังนี้³²

1. เหยื่ออาชญากรรม เป็นผู้ประสบผลร้ายหรือความเสียหายทั้งด้านชีวิต ร่างกาย จิตใจ และทรัพย์สินอันเนื่องมาจากการละเมิดกฎหมาย ไม่ว่าเหยื่ออาชญากรรมนั้นจะเป็นบุคคลธรรมดา หรือนิติบุคคล

2. เหยื่ออาชญากรรม หมายถึง บุคคลที่ถูกประทุษร้ายในชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน โดยปราศจากความยินยอมของผู้นั้น ยังรวมถึงผู้ที่เกี่ยวข้องใกล้ชิด หรืออยู่ในความรับผิดชอบ หรือในความอุปการะของผู้ถูกทำร้าย³³

3. เหยื่ออาชญากรรม หมายถึง ผู้ได้รับความเสียหายจากการก่ออาชญากรรมของผู้กระทำผิด รวมถึงผู้ที่เกี่ยวข้องที่ได้รับผลกระทบจากความเสียหาย³⁴

4. เหยื่ออาชญากรรม หมายถึง ผู้ที่ประสบผลร้ายหรือความเสียหายทั้งด้านชีวิต ร่างกาย จิตใจ และทรัพย์สินอันเนื่องมาจากการละเมิดกฎหมาย³⁵

5. เหยื่ออาชญากรรม หมายถึง เหยื่อที่ได้รับ ความเสียหายจากผลของการกระทำผิดกฎหมายแบ่งได้ 2 ลักษณะ

1) ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมโดยตรง (Direct Victims) คือ บุคคล ที่ถูกล่วงละเมิด และได้รับความเสียหายโดยตรงจากการกระทำผิดกฎหมาย

2) ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมโดยอ้อม (Indirect Victims) คือ บุคคลที่สามที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำผิดกฎหมาย แม้การกระทำนั้นจะไม่ได้เกิดขึ้นกับบุคคลนั้นโดยตรง³⁶

³² สราวุธ เบญจกุล, บทบาทศาลในการคุ้มครองเหยื่ออาชญากรรม, ข่าวเนติ-บัณฑิตยสภา, 21, (226), 7.

³³ สุวิทย์ นิ่มน้อย และประเทือง ธนียผล, อาชญาวิทยา และทัณฑวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ: แสงจันทร์การพิมพ์, 2533), 29.

³⁴ ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์, อาชญากรรมพื้นฐานกับกระบวนการยุติธรรม ปัญหา อุปสรรคและแนวทางการควบคุม, (กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร, 2531), 125.

³⁵ กุลพล พลวัน และรัชนิกร โชติชัยสถิตย์, สถานภาพของเหยื่ออาชญากรรมกับผู้เสียหายในคดีอาญาในประเทศไทย, วารสารอัยการนิเทศ, 33, 3, 331-332.

³⁶ สูดสงวน สุธีสร, เหยื่ออาชญากรรม, 2.

นอกจากนี้ นักเชื้อวิทยาที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมได้แบ่งทฤษฎี ออกเป็น 3 ทฤษฎี ดังต่อไปนี้³⁷

1. ทฤษฎี Victim Participation คือ ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม โดย Marvin Wolfgang ได้อธิบายว่าเหยื่อบางคน เป็นตัวกระตุ้นทำให้ตนเองต้องเผชิญกับเหตุการณ์ที่นำไปสู่การบาดเจ็บ หรือความตายโดยผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม อาจมีพฤติกรรมที่แสดงออกหรือนิ่งเฉย อาจสรุปได้ว่าการกระทำของผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมมีส่วนทำให้เกิดอาชญากรรมขึ้น

2. ทฤษฎี Live Style คือทฤษฎีรูปแบบของวิถีชีวิต ที่นักอาชญาวิทยา เชื่อว่ารูปแบบ วิถีชีวิตของคนทำให้ตนตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมได้ เช่น การไปเที่ยวสวนสาธารณะในยามวิกาล เป็นต้น

3. ทฤษฎี Routine Activities มีแนวคิดที่ว่า ทุกวันนี้คนส่วนมากอยากฝ่าฝืนกฎหมาย เพื่อแก้แค้น ความโลภ และแรงจูงใจอื่น ๆ

2.8 แนวความคิดในทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นคนพิการทางจิตใจและสติปัญญา

สำหรับหลักการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในปัจจุบันนั้นประเทศไทยได้บัญญัติหลักการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายไว้พอสมควร เช่น ในกรณีของผู้เสียหายที่เป็นเด็กนั้น ถือได้ว่าบุคคลเหล่านี้มีภาวะความอ่อนแอ (Vulnerable) ทั้งร่างกายและจิตใจ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจึงได้กำหนดกระบวนการวิธีพิจารณาสำหรับบุคคลเหล่านี้ไว้เป็นพิเศษ³⁸ อย่างไรก็ตามยังมีบุคคลอีกกลุ่มหนึ่งที่ถือได้ว่ามีสภาวะความอ่อนแอทั้งทางร่างกายและจิตใจเช่นกัน คือ คนพิการ

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าภาวะความอ่อนแอทั้งทางร่างกายและจิตใจและทางสติปัญญาของคนพิการนั้นพึงได้รับการดูแลเป็นพิเศษ เมื่อคนพิการตกอยู่ในสถานะเหยื่อหรือผู้เสียหายก็สมควรได้รับการคุ้มครองสิทธิในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นพิเศษเช่นกัน

³⁷ สุดสงวน สุธีสร, เหยื่ออาชญากรรม, 6-9.

³⁸ ชูติมณฑน์ บริสุทธิ์, การคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา, วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551), 1.

ซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในปัจจุบันคงบัญญัติไว้เพียงมาตรา 13 วรรคสาม³⁹ ที่บัญญัติในเรื่องของการจัดหาล่ามภาษาเมื่อให้แก่คนพิการประเภทที่ไม่สามารถพูดหรือได้ยิน หรือ สื่อความหมายได้เท่านั้น ซึ่งในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ผู้ศึกษา จะได้ทำการศึกษาถึงการ ค้ำครอง สิทธิของผู้เสียหายที่เป็นคนพิการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเฉพาะผู้เสียหาย ที่เป็นคนพิการ ซึ่งมีความสามารถในการรับรู้และเข้าใจการดำเนินคดีอาญาแตกต่างจากบุคคลธรรมดา

2.9 ความสามารถในการดำเนินคดีของผู้เสียหายที่เป็นคนพิการทางจิตใจและสติปัญญา

การค้ำครองสิทธิของผู้เสียหายนั้น ถือว่าเป็นหลักการพื้นฐานที่ผู้เสียหายทุกคนจะต้อง ได้รับการค้ำครองสิทธิอย่างเพียงพอและเหมาะสม เพราะเมื่อคนพิการอยู่ในสถานะของผู้เสียหาย แล้วสมควรอย่างยิ่งที่จะมีบทบัญญัติที่ให้การค้ำครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นคนพิการใน กระบวนการยุติธรรมไว้อย่างชัดเจน เพื่อให้สิทธิของเขาเหล่านั้นเทียบเท่ากับบุคคลธรรมดา พร้อม ทั้งมีมาตรการพิเศษที่จะให้การช่วยเหลือคนพิการทางจิตใจและสติปัญญา และเพื่อให้การดำเนิน กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นไปอย่างสมบูรณ์ กล่าวคือ เมื่อคนพิการกลุ่มนี้อยู่ในสถานะ ผู้เสียหาย คนพิการกลุ่มนี้จะมีความแตกต่างจากบุคคลธรรมดา คือความสามารถในการ รับรู้หรือ เข้าใจเรื่องราวหรือข้อเท็จจริงต่างๆ น้อยกว่าบุคคลธรรมดาที่เกิดจากความพิการทางด้านจิตใจหรือ พฤติกรรม⁴⁰ หรือเกิดจากความพิการทางสติปัญญา⁴¹ หรือเกิดจากความพิการทางการเรียนรู้⁴² หรือ เกิดจากความพิการทางออทิสติก⁴³ การให้ความช่วยเหลือโดยการบัญญัติกฎหมายให้คนพิการกลุ่มนี้ ได้รับการค้ำครองสิทธิเท่าเทียมบุคคลธรรมดา เช่น ควรมีการดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วย กระบวนการที่เหมาะสมและยุติธรรมกับความพิการของคนพิการกลุ่มนี้ ซึ่งในปัจจุบันยังไม่มี บทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ให้การค้ำครองสิทธิของผู้เสียหายกลุ่มนี้ กล่าวคือ

³⁹ คู่มือประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 13 วรรคสามแก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 28) พ.ศ. 2551

⁴⁰ คู่มือประกาศกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เรื่อง ประเภทและหลักเกณฑ์ ความพิการ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2555

⁴¹ ประกาศกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เรื่อง ประเภทและหลักเกณฑ์ ความพิการ

⁴² เรื่องเดียวกัน.

⁴³ คู่มือประกาศกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เรื่อง ประเภทและหลักเกณฑ์ ความพิการ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2555

ความพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรม ความพิการทางสติปัญญา ความพิการทางการเรียนรู้ และความพิการทางอภิสติบุคคลเหล่านี้มีลักษณะใกล้เคียงกัน เกี่ยวกับการเรียนรู้และพัฒนาการสมอง ดังนั้นผู้ศึกษามีความเห็นว่าจากคำนิยามของคนพิการประเภทดังกล่าวตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 นั้นการรับรู้ทางด้านสติปัญญาจิตใจ หรือแม้แต่พฤติกรรมของคนพิการกลุ่มนี้ใกล้เคียงกับเด็กที่ยังไม่มีพัฒนาการเต็มที่ ในปัจจุบันยังไม่มีบทบัญญัติทางกฎหมายที่ให้การรับรองและคุ้มครองเช่นเดียวกับกรณีของผู้เสียหายนั้นเป็นเด็กที่มีกฎหมายให้การรับรองและคุ้มครองไว้โดยเฉพาะ

2.10 มาตรฐานขั้นต่ำในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่พิการทางจิตใจและสติปัญญา ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

ปรัชญาพื้นฐานของสิทธิมนุษยชนตามหลักปรัชญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนกล่าวว่า “มนุษย์ทุกคนเกิดมาเท่าเทียมกันและพระเจ้าเป็นผู้สร้างมนุษย์ขึ้นมาและได้ให้สิทธิบางอย่างแก่มนุษย์ สิทธิเหล่านี้ไม่อาจโอนให้แก่กันได้และไม่มีใครจะล่วงละเมิดได้” ข้อคำนึงที่ว่านี้แสดงให้เห็นว่าบรรดารัฐภาคีสมาชิกของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนจะต้องกระทำทุกอย่างเพื่อให้มนุษย์ (พลเมือง) ทุกคน ได้มีสิทธิอย่างเต็มที่ในสิทธิขั้นต่ำและมีความเสมอภาคกันทุกคนเพราะเชื่อมั่นว่าหลักการพื้นฐานนี้จะสามารถทำให้มนุษย์อยู่ในสังคมอย่างสันติและมีความสุขกันถ้วนทั่วดังที่ปรากฏให้เห็นในคำปรารภของปฏิญญานี้⁴⁴

หลักการดังกล่าวได้รับการยอมรับว่า “มนุษย์เท่าเทียมกัน” แต่แตกต่างกันตรงสถานะหรือบทบาทในสังคมเท่านั้น ตามแนวคิดเรื่องกฎธรรมชาติอันพัฒนาไปสู่สิทธิตามธรรมชาติว่ามนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะอยู่สถานะใดล้วนมีค่าในความเป็นมนุษย์หรือที่เรียกว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” เสมอเท่าเทียมกัน และไม่อาจโอนแก่กันได้ ซึ่งการปฏิบัติต่อมนุษย์อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกันย่อมไม่ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำขึ้น จนกลายเป็นความไม่เท่าเทียมกันได้ และสิ่งนี้เป็นเรื่องที่ต้องพึงระมัดระวังของการเรียกร้องความเสมอภาคของมนุษย์ เพราะแท้ที่จริงแล้วมนุษย์เท่าเทียมกันในทางกฎหมายเท่านั้น แต่ในความเป็นจริงมนุษย์ไม่เท่าเทียมกัน ทั้งนี้สิ่งที่จะต้องนำมาพิจารณาประกอบเกี่ยวกับเรื่องนี้ ได้แก่ สถานะภาพของผู้ที่จะได้รับการปฏิบัติ กล่าวคือ ในสถานะภาพที่เหมือนกันถ้าบุคคลนั้นได้รับการปฏิบัติที่เสมอภาคกันจึงถือว่าเป็นความเสมอภาคกัน เพื่อไม่ให้เกิดปัญหา

⁴⁴ “Whereas recognition of the inherent dignity and of the equal and inalienable rights of all member of the human family is the foundation of freedom, justice and peace in the world...”.

ในเรื่องของการเลือกปฏิบัติ จึงได้มีการให้คำนิยามของคำว่า “การเลือกปฏิบัติ” (Discrimination) ในแต่ละที่มา ดังนี้

Black’s law Dictionary ได้ให้ความหมายว่า “การเลือกปฏิบัติ” หมายความว่า การปฏิบัติใด ๆ ต่อบุคคลหรือกลุ่มคนโดยไม่เท่าเทียมกันและไร้เหตุผล หรือการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมหรือการ ปฏิเสธที่จะปฏิบัติเนื่องจาก เชื้อชาติ อายุ สัญชาติหรือศาสนา หรือการปฏิบัติที่แตกต่างเนื่องจากความชอบหรือไม่ชอบที่ปราศจากเหตุผลที่สามารถรับฟังได้⁴⁵

คำว่า “เลือกปฏิบัติ” ยังหมายความว่า การกีดกันหรือการให้สิทธิพิเศษ อันเนื่องมาจากความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ เพศ ศาสนา ความเห็นทางการเมือง การแบ่งแยกเชื้อชาติหรือสังคมอันนำมาซึ่งความเสื่อมเสียต่อความเสมอภาคในโอกาส⁴⁶

นอกจากนี้คำว่า “การเลือกปฏิบัติ” (Discrimination) หมายถึง การกีดกัน เลือกปฏิบัติต่อคนบางกลุ่มทางที่ให้สิทธิน้อยกว่าคนอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มทางเผ่าพันธุ์ ภาษา หรือ ศาสนา การกีดกันเป็นเรื่องที่ถือปฏิบัติ ในสังคมต่าง ๆ มาช้านาน ในศตวรรษที่ 20 ภายหลังการเลือกปฏิบัติต่อชาวยิวอย่างโหดเหี้ยมของพวกนาซีเยอรมัน ประเทศประชาธิปไตยทั้งหลายได้ใช้ความพยายามที่จะขจัดปัญหานี้โดยการปฏิรูปทางกฎหมายและศาล⁴⁷

โดยสถานะของคนพิการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้น คนพิการย่อมมีสถานะ ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่แตกต่างกันไป แต่เนื่องจากความแตกต่างจากบุคคลทั่วไป อันเนื่องมาจากเนื่องจากมีความบกพร่องทางการเห็น การได้ยิน การเคลื่อนไหว การสื่อสาร จิตใจ อารมณ์ พฤติกรรม สติปัญญา การเรียนรู้ ดังที่แยกประเภทของคนพิการไว้ข้างต้น ฉะนั้น เมื่อคนพิการจำต้องเข้าในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา การให้ความคุ้มครองคนพิการจึงเป็นวัตถุประสงค์สำคัญของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา อันนำไปสู่การดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับคนพิการที่แตกต่างจากบุคคลทั่วไป ซึ่งคนพิการสามารถเข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้หลายสถานะ ดังนี้

1. ในฐานะผู้เสียหาย

คนพิการที่เป็นผู้เสียหายนั้นถือได้ว่าเป็นกลุ่มบุคคลที่ได้รับความเสียหายไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าบุคคลธรรมดา ในทางกลับกันอาจเป็นผู้เสียหายที่ได้รับความเสียหายรุนแรงมากกว่า อันเนื่องมาจากผู้เสียหายที่เป็นคนพิการไม่อาจสามารถแสดงข้อเท็จจริงได้อย่างสมบูรณ์อันเนื่องมา

⁴⁵ Black, H. C., *Black’s law Dictionary*, (Boston: West Publishing, 1979), 420.

⁴⁶ ชุติรัตน์ ทองทิพย์, สิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของคนงานตามมาตรฐานสากล, *วารสารแรงงานสัมพันธ์*, 39, 3(ธันวาคม, 2541), 69.

⁴⁷ วิทยากร เชิงกุล, *อธิบายศัพท์การเมืองการปกครองสมัยใหม่*, (กรุงเทพฯ: สายธาร, 2543), 69.

จากความรู้สึกของตนเอง สำหรับประเทศไทยนั้น ในปัจจุบันประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้บัญญัติไว้เพียงมาตรา 13 วรรคสาม⁴⁸ ที่บัญญัติในเรื่องของการจัดหาล่ามภาษาเมื่อให้แก่ คนพิการประเภทที่ไม่สามารถพูดหรือได้ยิน หรือสื่อความหมายได้เท่านั้น

2. ในฐานะผู้กระทำผิดหรือผู้ถูกกล่าวหา

อันเป็นไปตามแนวคิดทางอาญาวิทยาของสำนักอาญาวิทยา ที่กล่าวถึงแนวความคิดที่ว่าผู้กระทำผิดมิใช่อาชญากรแต่เปรียบดังผู้ป่วยที่ต้องการบำบัด แก้ไข และฟื้นฟูให้กลับตัว เป็นคนดี โดยแนวความคิดนี้เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วกันและให้ความคุ้มครองเพื่อให้การพิสูจน์ความผิดของผู้กระทำผิดหรือผู้ถูกกล่าวหาเป็นไปอย่างยุติธรรม

3. ในฐานะพยาน

ในคดีอาญา พยานบุคคลเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งต่อการค้นหาความจริงในคดีอาญาหากคนพิการอยู่ในสถานะที่เป็นพยานในทางอาญาแล้วนั้น หากเป็นพยานที่เป็นประเด็นในคดีนั้น ฝ่ายที่อ้างคนพิการเป็นพยานนั้น คนพิการไม่อาจสามารถแสดงข้อเท็จจริงได้อย่างสมบูรณ์ สำหรับประเทศไทยนั้นประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในปัจจุบันคงบัญญัติไว้เพียงมาตรา 13 วรรคสาม⁴⁹ ที่บัญญัติในเรื่องของการจัดหาล่ามภาษาเมื่อให้แก่คนพิการประเภทที่ไม่สามารถพูดหรือได้ยิน หรือสื่อความหมายได้เท่านั้น

โดยในการศึกษาวิจัยผู้วิจัยจะทำการศึกษากรณีผู้เสียหายที่เป็นคนพิการทางจิตใจ และสติปัญญา ตามที่ให้คำนิยามไว้ในบทที่ 1 (1.7) กล่าวคือ ในสถานะของผู้เสียหายควรได้รับการคุ้มครองสิทธิในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งองค์การสหประชาชาติได้มีความพยายาม วางแนวทางที่ห้ามมิให้บรรดารัฐสมาชิกต่าง ๆ เลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมต่อพลเมืองรวมไปถึงคนพิการในความตกลงระหว่างประเทศ ดังต่อไปนี้

2.10.1 ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948

กล่าวได้ว่าปฏิญญาสากลนั้นคือความร่วมมืออันเป็นมาตรฐานร่วมกันเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จที่บรรดารัฐสมาชิกทั้งหลายต่างได้ให้ปฏิญาณโดยการร่วมมือกับสหประชาชาติ ในการส่งเสริมการเคารพอธิปไตยมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของมนุษย์ เพื่อสร้างความเท่าเทียมแห่งสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์แต่ละคนให้มีความเท่าเทียมกัน การเลือกปฏิบัติต่อบุคคล หรือกลุ่ม

⁴⁸ ดูประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 13 วรรคสามแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 28) พ.ศ. 2551

⁴⁹ ดูประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 13 วรรคสามแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 28) พ.ศ. 2551

บุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยไม่เป็นธรรมนั้นถือได้ว่าเป็นการลิดรอนคุณค่าของความเป็นมนุษย์ลง ดังนั้น สหประชาชาติจึงได้วางกติกาสากลเพื่อเป็นแนวทางในการจัดหรือเยียวยา ปัญหาดังกล่าว ทั้งในเรื่องของความแตกต่างระหว่างบุคคลไม่ว่าจะเป็นเรื่อง เชื้อชาติ และสถานะต่าง ๆ เป็นต้น⁵⁰ โดยเชื่อว่า “มนุษย์ทุกคนต่างเสมอภาคในกฎหมายและชอบที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกันโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใด ๆ อันเป็นการล่วงละเมิดปณิญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ดังนี้

ข้อ 1 มนุษย์ทั้งหลายเกิดมามีอิสระและเสมอภาคกันในเกียรติศักดิ์และสิทธิต่างมีเหตุผล และมีโนธรรม และควรปฏิบัติต่อกันด้วยเจตนารมณ์แห่งภราดรภาพ

ข้อ 2 (1) ทุกคนย่อมมีสิทธิเสรีภาพบรรดาที่กำหนดไว้ในปณิญานี้ ทั้งนี้โดยปราศจากความแตกต่างในเรื่องใด ๆ เช่น เชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา และความเห็นทางการเมือง หรือทางอื่น เผ่าพันธุ์แห่งชาติหรือสังคม ทรัพย์สิน กำหนดหรือสถานะอื่น ๆ

ข้อ 2 (2) อนึ่ง จะไม่มีความแตกต่างใด ๆ ตามมูลฐานแห่งสถานะทางการเมืองทางการเมืองทางการเมืองหรือทางการเมืองระหว่างประเทศหรือดินแดนที่บุคคลสังกัด ไม่ว่าดินแดนนี้จะเป็เนกราชอยู่ในความพิทักษ์ มิได้ปกครองตนเองหรืออยู่ภายใต้การจำกัดอธิปไตยใด ๆ ทั้งสิ้น

ข้อ 6 ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการยอมรับหรือนับถือว่าเป็นบุคคลตามกฎหมายทุกหนทุก แห่ง

ข้อ 7 ทุกคนเสมอกันตามกฎหมาย และมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองเท่าเทียมกันโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใด ๆ อันเป็นการล่วงละเมิดปณิญาและการยุยงให้เกิดการเลือกปฏิบัติดังกล่าว⁵¹

2.10.2 กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966

ประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีสมาชิกของกติกานี้ เมื่อวันที่ 29 มกราคม พ.ศ. 2540 โดยไม่มีการตั้งข้อสงวนแต่ประการใด ซึ่งได้ให้การรับรอง ในเรื่องความเสมอภาคความเท่าเทียมของพลเมืองของตนโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใด ๆ และบรรดารัฐภาคีควรจะต้องมีกฎหมายห้ามการเลือกปฏิบัติต่อบุคคล (The law shall prohibit any discrimination) เพื่อเป็นหลักประกันให้แก่พลเมืองว่าบุคคลทุกคนมีความเสมอภาคกัน ไม่ว่าจะเป็นสิทธิในชีวิต สิทธิในเสรีภาพ และความ

⁵⁰ ปณิญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

ข้อที่ 2 วรรค 1 “บุคคลชอบที่จะมีสิทธิและเสรีภาพบรรดาที่ระบุไว้ในปณิญานี้ ทั้งนี้ โดยไม่มีการจำแนกถึงความแตกต่างในเรื่องใด ๆ เช่น เชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความเห็นทางการเมือง หรือทางอื่นใด ชาติ หรือ สังคมอันเป็นที่มาดั้งเดิม กำเนิด หรือสถานะอื่นใด”

⁵¹ ปณิญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ.1948

มั่นคงของตน สิทธิของผู้ถูกลิดรอนเสรีภาพที่จะได้รับการปฏิบัติอย่างมนุษยธรรมและเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิในกระบวนการยุติธรรมในทางอาญา นอกจากนี้ ยังได้บัญญัติให้บรรดารัฐภาคีทุกรัฐต้องให้หลักประกันแก่พลเมืองในเขตแดนของตนที่จะได้รับความคุ้มครองจากการปราศจากการเลือกปฏิบัติในทุกกรณีไม่ว่าจะเป็นกรณีการออกกฎหมายภายในใด ๆ ของรัฐก็ห้ามมีสาระสำคัญอันมีลักษณะเป็นการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมต่อบุคคล อีกทั้งรัฐภาคีควรจะมีมาตรการทางกฎหมายในการป้องกันการเลือกปฏิบัติใด ๆ เพื่อเป็นหลักประกันดังกล่าวด้วย ดังข้อบทต่อไปนี

ข้อบทที่ 2

1. รัฐภาคีแห่งกติกาฉบับนี้แต่ละรัฐรับที่จะเคารพและให้ความมั่นใจแก่บรรดาบุคคลทั้งปวงภายในอาณาเขตของตน และภายใต้อำนาจของตนในสิทธิทั้งหลายที่ยอมรับแล้วในกติกาฉบับนี้โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติ ไม่ว่าชนิดใด ๆ เช่น เชื้อชาติ สีผิว ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมืองหรืออื่นใด เผ่าพันธุ์แห่งชาติหรือสังคม ทรัพย์สิน กำเนิด หรือสถานะอื่น ๆ

2. ในกรณีที่ยังไม่มีมาตรการทางนิติบัญญัติหรืออื่นใดในขณะที่รัฐภาคีแห่งกติกาฉบับนี้แต่ละรัฐรับที่จะดำเนินการเป็นขั้นตอนอย่างสอดคล้องกับกระบวนการทางรัฐธรรมนูญ และบทบัญญัติแห่งกติกาฉบับนี้ เพื่อให้มีมาตรการทางนิติบัญญัติหรืออื่นใดอันจำเป็นแก่การให้ได้สมดังสิทธิตามที่ยอมรับไว้ในกติกาฉบับนี้

3. ภาคีรัฐแห่งกติกาฉบับนี้แต่ละรัฐรับที่จะ

(ก) ให้ความมั่นใจว่า บุคคลใดก็ตามที่สิทธิหรือเสรีภาพของตนอันยอมรับแล้ว ณ ที่นี้ ถูกล่วงละเมิด ย่อมมีทางบำบัดแก้ไขอย่างเป็นผลจริงจัง แม้ถึงว่าการล่วงละเมิด จะเกิดจากจากบุคคลผู้ปฏิบัติการตามหน้าที่ก็ตาม

ข้อบทที่ 6

1. มนุษย์ทุกคนมีสิทธิมาแต่กำเนิดในการดำรงชีวิต สิทธินี้ย่อมได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย ไม่มีบุคคลสามารถล่วงชีวิตของใครได้ตามอำเภอใจ

ข้อบทที่ 26

บุคคลทั้งปวงย่อมเสมอภาคกันตามกฎหมายและมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองเท่าเทียมกันโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใด ๆ ในกรณีนี้พึงมีกฎหมายห้ามการเลือกปฏิบัติใด ๆ และให้หลักประกันคุ้มครองบุคคลทุกคนอย่างเสมอภาคและมีผลจริงจังเพื่อให้ปลอดจากการเลือกปฏิบัติ อันเนื่องมาจากเชื้อชาติ ผิว เพศ ภาษา ความคิดเห็นทางการเมืองหรืออื่น ๆ เผ่าพันธุ์แห่งชาติหรือสังคม ทรัพย์สิน กำเนิดหรือสถานะอื่นใด

ซึ่งบทบัญญัติที่กล่าวมาข้างต้น ถือได้ว่าเป็นมาตรฐานขั้นต่ำตามที่องค์การสหประชาชาติ
ได้ให้การรับรองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นคนพิการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

บทที่ 3

บทบัญญัติทางกฎหมาย และหลักเกณฑ์ในปัจจุบันเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของ ผู้เสียหายที่เป็นคนพิการกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นเด็ก

เมื่อการดำเนินคดีของผู้เสียหายที่มีความพิการทางจิตใจและสติปัญญา ซึ่งมีความสามารถในการรับรู้และเข้าใจในการดำเนินคดีแตกต่างจากบุคคลธรรมดาสมควรที่จะได้รับการคุ้มครองเพื่อให้สิทธิในการดำเนินคดีของเขาเหล่านั้น เท่าเทียมบุคคลธรรมดาด้วย การดำเนินคดีอาญาโดยให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นคนพิการกลุ่มนี้ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจึงเป็นเรื่องที่ควรให้ความสำคัญเพื่อให้คนพิการกลุ่มนี้ สามารถแสดงข้อเท็จจริงได้อย่างสมบูรณ์ และสามารถดำเนินคดีในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้อย่างเต็มที่ แม้ว่ากฎหมายจะให้การรับรองและคุ้มครองในเรื่องของความเท่าเทียมกันก็ตาม แต่ความเป็นจริงแล้วการคุ้มครองสิทธิของคนพิการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้น รัฐควรมีบทบัญญัติทางกฎหมายเพื่อที่จะจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้คนพิการสามารถใช้สิทธิเช่นเดียวกับบุคคลธรรมดา และไม่ถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม

การคุ้มครองสิทธิคนพิการตามกฎหมายไทยนั้น ปัจจุบันประเทศไทยนั้นถือได้ว่าการพัฒนาจากในอดีตเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการสร้างความสะดวกเพื่อลดความแตกต่างของทุกคนในสังคม แต่หากพิจารณาในส่วนของการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นคนพิการทางจิตใจและทางสติปัญญา ยังไม่มีบทบัญญัติที่ให้ความคุ้มครองเป็นพิเศษ คงมีเพียงในส่วนของบทบัญญัติทั่วไปเท่านั้น คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 ระเบียบคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติว่าด้วยการช่วยเหลือทางกฎหมายและจัดหาทนายความว่าต่างแก้ต่างคดีแก่คนพิการ พ.ศ. 2552

ความพิการทางจิตใจและทางสติปัญญา บุคคลเหล่านี้มีลักษณะใกล้เคียงกันในด้านการเรียนรู้และพัฒนาการสมอง ดังนั้นผู้วิจัยมีความเห็นว่าจากคำนิยามของคนพิการประเภทดังกล่าวตาม พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 นั้น การรับรู้ทางดานสติปัญญา จิตใจ หรือแม้แต่พฤติกรรมของคนพิการกลุ่มนี้คล้ายกับเด็ก แต่ในปัจจุบันยังไม่มี

บทบัญญัติที่ให้การรับรองและคุ้มครองเช่นเดียวกับการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายที่เป็นเด็ก โดยเฉพาะ

3.1 บทบัญญัติทางกฎหมาย และหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นคนพิการทางจิตใจและสติปัญญาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย

3.1.1 อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ (Convention on Rights of Persons with Disabilities)

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการฉบับนี้ ประเทศไทยได้ให้สัตยาบันเมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2551 และมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 28 สิงหาคม 2551 โดยมีเนื้อหาสาระในเรื่องของการส่งเสริมคุ้มครองและประกันให้คนทั้งปวง ได้อุปโภคสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานทั้งปวงอย่างเต็มที่และเท่าเทียมกัน และส่งเสริมการเคารพในศักดิ์ศรีที่มีมาแต่กำเนิด การจัดการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการทุกรูปแบบ การเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้จากสภาพแวดล้อมทางกายภาพ การขนส่ง ข้อมูลข่าวสารและบริการสาธารณะ การยอมรับความเท่าเทียมกับบุคคลทั่วไป ซึ่งถือว่าเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อคนพิการ ซึ่งในที่นี่ผู้วิจัยจะขอยกข้อบทในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

ข้อ 12 การยอมรับอย่างเท่าเทียมกันเบื้องต้นกฎหมาย

1. รัฐภาคียืนยันว่าคนพิการมีสิทธิที่จะได้รับการยอมรับว่าเป็นบุคคลเบื้องต้นกฎหมายในทุกแห่งหน
2. ให้รัฐภาคียอมรับว่าคนพิการอุปโภคความสามารถทางกฎหมายในทุกด้านของการดำเนินชีวิต บนพื้นฐานที่เท่าเทียมกับบุคคลอื่น
3. ให้รัฐภาคีดำเนินมาตรการที่เหมาะสมในการจัดให้คนพิการเข้าถึงการสนับสนุนที่ตนต้องการในการใช้ความสามารถทางกฎหมาย
4. ให้รัฐภาคีประกันว่ามาตรการทั้งปวงที่เกี่ยวข้องกับการใช้ความสามารถทางกฎหมายจะให้การปกป้องที่เหมาะสมและมีประสิทธิผลเพื่อป้องกันการใช้ความสามารถนั้นไปในทางที่ผิด ทั้งนี้ โดยสอดคล้องกับกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ มาตรการปกป้องดังกล่าวจะต้องประกันให้มาตรการที่เกี่ยวข้องกับการใช้ความสามารถทางกฎหมายนั้นเคารพสิทธิเจตนารมณ์ และความประสงค์ของบุคคลนั้น ปราศจากผลประโยชน์ทับซ้อน และอิทธิพลที่เกินควร อีกทั้งต้องได้สัดส่วนและเหมาะสมกับสภาพการณ์ของบุคคล โดยจะบังคับใช้ในระยะเวลาที่สั้นที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้และจะต้องมีการทบทวนเป็นระยะโดยหน่วยงานที่มีอำนาจซึ่งมีความ

เป็นอิสระและเป็นกลางหรือองค์กรทางตุลาการ มาตรการปกป้องดังกล่าวจะต้องได้สัดส่วนกับระดับที่มาตรการกระทบต่อสิทธิและส่วนได้ส่วนเสียของบุคคลนั้น

5. ภายใต้บทบัญญัติของข้อนี้ ให้รัฐภาคีดำเนินมาตรการทั้งปวงที่เหมาะสมและมีประสิทธิผลเพื่อประกันสิทธิที่เท่าเทียมกันของคนพิการในการเป็นเจ้าของหรือรับทรัพย์สินมรดก การควบคุมเรื่องการเงินของตนเอง และการเข้าถึงเงินกู้ธนาคาร การจ้างงาน และสินเชื่อทางการเงินในรูปแบบอื่น อย่างเท่าเทียมกัน รวมทั้งต้องประกันว่าคนพิการจะไม่ถูกกลั่นแกล้งหรือข่มขู่ตามอำเภอใจ

ข้อ 13 การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม

1. ให้รัฐภาคีประกันการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างมีประสิทธิภาพสำหรับคนพิการบนพื้นฐานที่เท่าเทียมกับบุคคลอื่นซึ่งรวมถึงการให้ความช่วยเหลือในเรื่องกระบวนการพิจารณาและความช่วยเหลือที่เหมาะสมตามวัย เพื่ออำนวยความสะดวกในการแสดงบทบาทของคนพิการในฐานะผู้มีส่วนร่วมโดยตรงและโดยทางอ้อม รวมทั้งในฐานะเป็นพยาน ในกระบวนการพิจารณาทางกฎหมายทั้งปวง รวมทั้งในขั้นตอนการสอบสวนและกระบวนการเบื้องต้นอื่น ๆ

2. เพื่อประกันการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างมีประสิทธิภาพสำหรับคนพิการ ให้รัฐภาคีส่งเสริมการฝึกอบรมที่เหมาะสมสำหรับผู้ที่ทำงานในด้านกระบวนการยุติธรรม รวมถึงเจ้าหน้าที่ตำรวจและเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์

ซึ่งบทบัญญัติที่กล่าวมาข้างต้น ถือได้ว่าเป็นมาตรฐานขั้นต่ำตามที่องค์การสหประชาชาติได้ให้การรับรองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นคนพิการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

3.1.2 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

มาตรา 4 ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคล ย่อมได้รับความคุ้มครอง

มาตรา 5 ประชาชนชาวไทยไม่ว่าเหล่ากำเนิด เพศ หรือศาสนาใด ย่อมอยู่ในความคุ้มครองแห่งรัฐธรรมนูญนี้เสมอกัน

มาตรา 28 บุคคลย่อมอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญ หรือไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชนบุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้ สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้เพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้

บุคคลย่อมสามารถใช้สิทธิทางศาลเพื่อบังคับให้รัฐต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติในหมวดนี้ได้โดยตรง หากการใช้สิทธิและเสรีภาพในเรื่องใดมีกฎหมายบัญญัติรายละเอียดแห่งการใช้สิทธิและเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้แล้ว ให้การใช้สิทธิและเสรีภาพในเรื่องนั้นเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับการส่งเสริม สนับสนุน และช่วยเหลือจากรัฐ ในการใช้สิทธิตามความในหมวดนี้

มาตรา 30 บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ จะกระทำมิได้

มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น ย่อมไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามวรรคสาม

มาตรา 32 บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย

การทรมาน ทารุณกรรม หรือการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรม จะกระทำมิได้ แต่การลงโทษตามคำพิพากษาของศาลหรือตามที่กฎหมายบัญญัติไม่ถือว่าเป็นการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรมตามความในวรรคนี้

การจับและการคุมขังบุคคล จะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาลหรือมีเหตุอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ

การค้นตัวบุคคลหรือการกระทำใดอันกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพตามวรรคหนึ่ง จะกระทำมิได้ เว้นแต่มีเหตุตามที่กฎหมายบัญญัติ

ในกรณีที่มีการกระทำซึ่งกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพตามวรรคหนึ่ง ผู้เสียหาย พนักงานอัยการ หรือบุคคลอื่นใดเพื่อประโยชน์ของผู้เสียหาย มีสิทธิร้องต่อศาลเพื่อให้สั่งระงับหรือเพิกถอนการกระทำเช่นนั้น รวมทั้งจะกำหนดวิธีการตามสมควรหรือการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นด้วยก็ได้

มาตรา 40 บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ดังต่อไปนี้

(1) สิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว และทั่วถึง

(2) สิทธิพื้นฐานในกระบวนการพิจารณา ซึ่งอย่างน้อยต้องมีหลักประกันขั้นพื้นฐานเรื่องการได้รับการพิจารณาโดยเปิดเผย การได้รับทราบข้อเท็จจริงและตรวจเอกสารอย่างเพียงพอ การเสนอข้อเท็จจริง ข้อโต้แย้ง และพยานหลักฐานของตน การคัดค้านผู้พิพากษาหรือตุลาการ การได้รับการพิจารณาโดยผู้พิพากษาหรือตุลาการที่นั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะ และการได้รับทราบเหตุผลประกอบคำวินิจฉัย คำพิพากษา หรือคำสั่ง

(3) บุคคลย่อมมีสิทธิที่จะให้คดีของตนได้รับการพิจารณาอย่างถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม

(4) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา โจทก์ จำเลย คู่กรณี ผู้มีส่วนได้เสีย หรือพยานในคดี มีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งสิทธิในการได้รับการสอบสวนอย่างถูกต้อง รวดเร็ว เป็นธรรม และการไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง

(5) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย และพยานในคดีอาญา มีสิทธิได้รับความคุ้มครอง และความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ ส่วนค่าตอบแทน ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายที่จำเป็นให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

(6) เด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ หรือผู้พิการหรือทุพพลภาพ ย่อมมีสิทธิได้รับความคุ้มครองในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอย่างเหมาะสม และย่อมมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในคดีที่เกี่ยวกับความรุนแรงทางเพศ

(7) ในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีที่ถูกต้อง รวดเร็วและเป็นธรรม โอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ การตรวจสอบหรือได้รับทราบพยานหลักฐานตามสมควร การได้รับความช่วยเหลือในทางคดีจากทนายความ และการได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว

(8) ในคดีแพ่ง บุคคลมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายอย่างเหมาะสมจากรัฐ
มาตรา 54 บุคคลซึ่งพิการหรือทุพพลภาพ มีสิทธิเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากสวัสดิการ สิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะ และความช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐ
บุคคลวิกลจริตย่อมได้รับความช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐ

3.1.3 พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550

มาตรา 20 คนพิการมีสิทธิเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้จากสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะตลอดจนสวัสดิการและความช่วยเหลืออื่นจากรัฐ ดังต่อไปนี้

(5) การช่วยเหลือให้เข้าถึงนโยบาย แผนงาน โครงการ กิจกรรม การพัฒนาและบริการอันเป็นสาธารณะ ผลิภัณฑ์ที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิต การช่วยเหลือทางกฎหมายและการจัดหาทนายความว่าต่างแก็ต่างคดี ให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด

ระเบียบคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติว่าด้วยการช่วยเหลือทางกฎหมายและจัดหาทนายความว่าต่างแก็ต่างคดีแก็คนพิการ พ.ศ. 2552 อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 20 (5) แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพคนพิการ พ.ศ. 2550 อันเป็นกฎหมายที่มีบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ซึ่งมาตรา 29 ประกอบกับมาตรา 41 และมาตรา 43 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยบัญญัติ

ให้กระทำได้โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย คณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ จึงกำหนดระเบียบไว้ ดังต่อไปนี้

ข้อ 1 ระเบียบนี้เรียกว่า “ระเบียบคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติว่าด้วยการช่วยเหลือทางกฎหมายและจัดหาทุนความว่าต่างแก่ต่างคดีแก่คนพิการ พ.ศ. 2552”

ข้อ 2 ระเบียบนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

ข้อ 3 ในระเบียบนี้

“ผู้ขอรับการช่วยเหลือ” หมายความว่า คนพิการที่มีบัตรประจำตัวคนพิการตามมาตรา 19 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550

“คดี” หมายความว่า คดีแพ่ง คดีอาญา คดีปกครอง คดีแรงงาน และคดีทรัพย์สินทางปัญญา

“หน่วยบริการในพื้นที่” หมายความว่า องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล เมืองพัทยาหรือองค์กรอื่นตามที่ผู้ว่าราชการจังหวัดกำหนด

“เลขานุการ” หมายความว่า เลขานุการสำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ

“สำนักงาน” หมายความว่า สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติและให้หมายความรวมถึงสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด

ข้อ 4 ให้มีคณะกรรมการช่วยเหลือทางกฎหมายซึ่งคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติแต่งตั้งทำหน้าที่กำหนดรายละเอียดในการช่วยเหลือทางกฎหมายและจัดหาทุนความว่าต่างแก่ต่างคดีแก่คนพิการ อัตราเงิน รายการให้การช่วยเหลือมาตรฐานการให้บริการ การฝึกอบรม และการส่งเสริมและพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้สามารถจัดบริการแก่คนพิการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อ 5 ให้คณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการประจำจังหวัดทำหน้าที่ส่งเสริมและพัฒนาประสิทธิภาพเกี่ยวกับการช่วยเหลือทางกฎหมายและจัดหาทุนความว่าต่างแก่ต่างคดีแก่คนพิการในจังหวัด

ข้อ 6 เพื่อประโยชน์ในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากสิทธิตามกฎหมาย ให้คนพิการได้รับการช่วยเหลือทางกฎหมายและการจัดหาทุนความว่าต่างแก่ต่างคดีในเรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

- (1) การให้คำปรึกษาหารือทางกฎหมาย
- (2) การให้ความรู้ทางกฎหมาย
- (3) การจัดทำนิติกรรมสัญญา
- (4) การไกล่เกลี่ยหรือการประนีประนอมยอมความ
- (5) การจัดหาทุนความ
- (6) การให้ความช่วยเหลืออื่น ๆ ในทางคดี

ข้อ 7 ผู้ขอรับการช่วยเหลือทางกฎหมาย อาจยื่นคำขอเป็นหนังสือ ด้วยวาจา หรือส่งทางไปรษณีย์ เพื่อขอรับการช่วยเหลือทางกฎหมายและการจัดหาทุนความว่าต่างแก้ต่างคดีดังต่อไปนี้

(1) ในกรุงเทพมหานคร ให้แจ้งหรือยื่นคำขอต่อกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ หรือสถานที่อื่นตามที่อธิบดีกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการประกาศกำหนด

(2) ในท้องที่จังหวัดอื่น ให้แจ้งหรือยื่นคำขอต่อสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดหรือที่หน่วยบริการในพื้นที่ตามที่ผู้ว่าราชการจังหวัดประกาศกำหนด

ในกรณีที่ผู้ขอรับความช่วยเหลือเป็นผู้เยาว์ คนเสมือนไร้ความสามารถหรือคนไร้ความสามารถ หรือในกรณีที่คนพิการมีสภาพความพิการถึงขั้นไม่สามารถไปยื่นขอรับบริการด้วยตนเองได้ ผู้ปกครอง ผู้พิทักษ์ ผู้อนุบาลหรือผู้ดูแลคนพิการ แล้วแต่กรณี อาจยื่นคำขอรับการบริการช่วยเหลือทางกฎหมายและการจัดหาทุนความว่าต่างแก้ต่างแทนก็ได้

ข้อ 8 แบบคำขอต้องใช้ถ้อยคำสุภาพ และต้องมี

- (1) ชื่อ สกุล และที่อยู่ของผู้ขอรับการช่วยเหลือ
- (2) ชื่อ สกุล หรือชื่อหน่วยงานที่เป็นคู่กรณีในข้อพิพาทหรือคดี
- (3) การกระทำทั้งหลายที่เป็นเหตุแห่งการยื่นคำขอรับการช่วยเหลือ พร้อมทั้งข้อเท็จจริงหรือพฤติการณ์ตามสมควรเกี่ยวกับการกระทำความผิดกล่าว

(4) เอกสาร วัสดุอุปกรณ์ หรือสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่เกี่ยวกับการยื่นคำขอรับการช่วยเหลือ และในกรณีที่ตนจะฟ้องคดีหรือถูกฟ้องคดีต้องมีเอกสารเกี่ยวกับเรื่องนั้นด้วย

(5) การช่วยเหลือที่คนพิการต้องการ

(6) ลายมือชื่อหรือลายพิมพ์นิ้วมือหรือแงไคของผู้ยื่นคำขอ

คำขอรับการช่วยเหลือใดมีรายการไม่ครบ ไม่ชัดเจน หรือไม่อาจเข้าใจได้ ให้หน่วยงาน ซึ่งรับคำขอตามข้อ 7 ให้คำแนะนำแก่ผู้ยื่นคำขอ เพื่อดำเนินการแก้ไขเพิ่มเติมให้ถูกต้องหรือมาให้ถ้อยคำภายในระยะเวลาที่กำหนด

ในกรณีผู้ขอรับการช่วยเหลือมิได้ดำเนินการตามวรรคสอง ให้ถือว่าผู้นั้นไม่ประสงค์ที่จะรับการช่วยเหลือดังกล่าว

ข้อ 9 เมื่อได้รับคำขอตามข้อ 7 แล้ว ให้หน่วยงานซึ่งรับคำขอดำเนินการดังต่อไปนี้

(1) ลงสารบบตามประเภทของการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย ทั้งนี้ เพื่อสะดวกแก่การควบคุมดูแลและติดตามประเมินผล

(2) ในกรณีสั่งไม่รับดำเนินการให้การช่วยเหลือ ให้แจ้งคำสั่งดังกล่าวพร้อมทั้งแสดงเหตุผลเป็นหนังสือ ตลอดจนคืนเอกสารหลักฐานให้แก่ผู้ขอรับการช่วยเหลือโดยเร็ว

(3) ในกรณีเห็นสมควรดำเนินการให้การช่วยเหลือและจำเป็นต้องมีค่าใช้จ่ายในการช่วยเหลือทางกฎหมายหรือจัดหาทนายความในการว่าต่างแก้ต่างทางคดี ให้ดำเนินการส่งเรื่องให้ผู้มีอำนาจพิจารณาตามระเบียบนี้ต่อไป

ข้อ 10 ให้หน่วยงานซึ่งรับคำขอพิจารณาให้การช่วยเหลือคนพิการ โดยประสานงานกับสำนักงานคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน สำนักงานอัยการสูงสุด หรือสำนักงานคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนประจำจังหวัด หรือหน่วยงานอื่นที่สำนักงานอัยการสูงสุดกำหนดให้เป็นหน่วยงานสำหรับให้บริการช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน

ศูนย์ให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน กระทรวงยุติธรรมหรือสำนักงานยุติธรรมจังหวัด สภานายความ หรือหน่วยงานภาครัฐหรือองค์กรภาคเอกชนซึ่งมีภารกิจเกี่ยวข้อง เพื่อให้การช่วยเหลือทางกฎหมายหรือจัดหาทนายความในการว่าต่างแก้ต่างทางคดีแก่คนพิการก็ได้

ในกรณีหน่วยงานหรือองค์กรตามวรรคหนึ่ง พิจารณาให้การช่วยเหลือและต้องมีค่าใช้จ่ายในการดำเนินการช่วยเหลือทางกฎหมายหรือจัดหาทนายความเพื่อว่าต่างแก้ต่างทางคดี ให้หน่วยงานซึ่งรับคำขอตามข้อ 7 ส่งเรื่องให้ผู้มีอำนาจตามระเบียบนี้พิจารณาสั่งการต่อไป

ข้อ 11 ค่าใช้จ่ายในการช่วยเหลือทางกฎหมายหรือจัดหาทนายความว่าต่างแก้ต่างคดี ได้แก่

- (1) การวางเงินค่าธรรมเนียมศาล
- (2) ค่าจ้างทนายความเพื่อว่าต่างแก้ต่างในคดี
- (3) การวางเงินเป็นหลักประกันในการปล่อยตัวชั่วคราว
- (4) ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือทางกฎหมายหรือจัดหาทนายความว่าต่างแก้ต่างในคดี ให้เป็นไปตามอัตราที่เลขาธิการประกาศกำหนดโดยความเห็นชอบของกระทรวงการคลัง ค่าใช้จ่ายตามวรรคหนึ่ง ให้พิจารณาตามความจำเป็นและเหมาะสม โดยอาจให้การช่วยเหลือเต็มจำนวนหรือบางส่วนก็ได้

ในกรณีที่มีสิทธิได้รับค่าตอบแทนอื่นของทางราชการสำหรับการปฏิบัติงานนั้นแล้ว ให้เบิกได้ทางเดียว

ข้อ 12 การพิจารณาให้การช่วยเหลือเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายตามข้อ 11 ให้คำนึงถึงหลักเกณฑ์ ดังต่อไปนี้

(1) ผู้ขอรับการช่วยเหลือมีความจำเป็น เนื่องจากมีรายได้น้อยกว่าเกณฑ์ที่เลขาธิการประกาศกำหนด หรือเป็นคดีที่คนพิการได้รับความเสียหาย เนื่องจากถูกละเมิดสิทธิโดยไม่เป็นธรรม

(2) ผู้ขอรับการช่วยเหลือจะฟ้องหรือถูกฟ้อง มีโอกาสในการชนะคดีในกรณีคำขอตามข้อ 11(1) และ (2)

(3) ผู้ขอรับการช่วยเหลือมีความประพฤติดีหรือไม่มีพฤติกรรมว่าจะหลบหนีในกรณีคำขอตามข้อ 11(3)

(4) ไม่ผิดสัญญาตามข้อ 16

ข้อ 13 ในการพิจารณาให้การช่วยเหลือเป็นค่าใช้จ่ายตามข้อ 11 ให้เลขาธิการหรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายเป็นผู้พิจารณาอนุมัติ ทั้งนี้ อาจมอบหมายให้ผู้ประกอบวิชาชีพทนายความหรือผู้เชี่ยวชาญทางกฎหมายพิจารณาให้ความเห็นตามข้อ 12 เพื่อประกอบการพิจารณาในคำขอรายใด โดยได้รับค่าตอบแทนตามอัตราที่เลขาธิการกำหนดก็ได้

ข้อ 14 ให้สำนักงานแจ้งผลการพิจารณาให้แก่ผู้ขอรับการช่วยเหลือภายในเจ็ดวันนับแต่วันที่ได้รับการอนุมัติในกรณีที่ไม่รับให้การความช่วยเหลือตามคำขอ ให้แจ้งเหตุผลพร้อมสิทธิในการอุทธรณ์ต่อผู้ออกคำสั่งภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่รับแจ้งผลการพิจารณา

ข้อ 15 ผู้ขอรับการช่วยเหลือจะต้องทำสัญญาการรับเงินช่วยเหลือจากหน่วยงานซึ่งรับคำขอตามแบบที่เลขาธิการกำหนด

ในกรณีผู้ขอรับการช่วยเหลือไม่ทำสัญญาภายในกำหนดเวลาที่ได้รับแจ้ง โดยไม่แจ้งเหตุขัดข้อง ให้ถือว่าผู้นั้นไม่ประสงค์จะขอรับการช่วยเหลือ

ข้อ 16 ผู้ขอรับการช่วยเหลือต้องคืนเงินที่ได้รับการสนับสนุนให้แก่สำนักงาน ในกรณีดังต่อไปนี้

(1) เงินค่าธรรมเนียมและค่าทนายความที่ได้ตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล

(2) เงินหลักประกันในการปล่อยชั่วคราว เมื่อความรับผิดชอบตามสัญญาประกันหมด

ไป

ข้อ 17 ในกรณีผู้ขอรับการช่วยเหลือไม่ปฏิบัติตามสัญญา ให้ดำเนินการตามกฎหมายต่อไป

ข้อ 18 ให้สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติตั้งงบประมาณประจำปี เพื่อเป็นค่าตอบแทนทุนความหรือค่าใช้จ่ายอื่นที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการของ คณะอนุกรรมการ สำนักงาน และหน่วยบริการในพื้นที่ตามระเบียบนี้ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและทั่วถึง

ข้อ 19 ให้เลขาธิการรักษาการตามระเบียบนี้ และมีอำนาจกำหนดวิธีการปฏิบัติ ตลอดจนกำหนดแบบเอกสารต่าง ๆ ตลอดจนจัดทำรายงานประจำปีเสนอคณะกรรมการเพื่อให้เป็นไปตามระเบียบนี้

3.1.4 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

มาตรา 5 เหล่านี้จัดการแทนผู้เสียหายได้

- (1) ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาล เฉพาะแต่ในความผิดซึ่ง ได้กระทำต่อผู้เยาว์ หรือผู้ไร้ความสามารถซึ่งอยู่ในความดูแล
- (2) ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยา เฉพาะแต่ในความผิดอาญา ซึ่งผู้เสียหายถูกทำร้ายถึงตายหรือบาดเจ็บจนไม่สามารถจะ จัดการเองได้
- (3) ผู้จัดการหรือผู้แทนอื่น ๆ ของนิติบุคคล เฉพาะความผิด ซึ่งกระทำลงแก่นิติบุคคล นั้น

กรณีผู้มีอำนาจจัดการแทนเฉพาะคดี

มาตรา 6 ในคดีอาญาซึ่งผู้เสียหายเป็นผู้เยาว์ไม่มีผู้แทนโดย ชอบธรรมหรือเป็นผู้วิกลจริต หรือคนไร้ความสามารถ ไม่มีผู้อนุบาล หรือซึ่งผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาลไม่สามารถจะทำการตาม หน้าที่โดยเหตุหนึ่งเหตุใด รวมทั้งมีผลประโยชน์ขัดกันกับผู้เยาว์ หรือคนไร้ความสามารถ นั้น ๆ ญาติของผู้นั้นหรือผู้มีประโยชน์ เกี่ยวข้องอาจร้องต่อศาลขอให้ตั้งเขาเป็นผู้แทนเฉพาะคดีได้

เมื่อได้ไต่สวนแล้วให้ศาลตั้งผู้ร้องหรือบุคคลอื่น ซึ่งยินยอมตาม ที่เห็นสมควรเป็นผู้แทนเฉพาะคดี เมื่อไม่มีบุคคลใดเป็นผู้แทนให้ ศาลตั้งพนักงานฝ่ายปกครองเป็นผู้แทน

ห้ามมิให้เรียกค่าธรรมเนียมในเรื่องขอตั้งเป็นผู้แทนเฉพาะคดี

มาตรา 13⁵² การสอบสวน ใต้สวนมูลฟ้อง หรือพิจารณา ให้ใช้ภาษาไทย แต่ถ้ามีความจำเป็นต้องแปลภาษาไทยท้องถิ่นหรือภาษาถิ่นหรือภาษาต่างประเทศ เป็นภาษาไทย หรือต้องแปลภาษาไทยเป็นภาษาไทยท้องถิ่น หรือภาษาถิ่นหรือภาษาต่างประเทศให้ใช้ล่ามแปล

ในกรณีที่ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย หรือพยานไม่สามารถพูดหรือเข้าใจภาษาไทย หรือสามารถพูดหรือเข้าใจเฉพาะภาษาไทยท้องถิ่นหรือภาษาถิ่น และไม่มีล่าม ให้พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการหรือศาลจัดหาล่ามให้โดยมิชักช้า

ในกรณีที่ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย หรือพยานไม่สามารถพูดหรือได้ยิน หรือสื่อความหมายได้ และไม่มีล่ามภาษามือ ให้พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาล จัดหาล่ามภาษามือให้หรือจัดให้ถาม ตอบ หรือสื่อความหมายโดยวิธีอื่นที่เห็นสมควร

เมื่อมีล่ามแปลคำให้การ คำพยานหรืออื่น ๆ ล่ามต้องแปลให้ถูกต้อง ล่ามต้องสาบานหรือปฏิญาณตนว่าจะทำหน้าที่โดยสุจริตใจ จะไม่เพิ่มเติมหรือตัดทอนสิ่งที่แปล

ให้ล่ามลงลายมือชื่อในคำแปลนั้น

ให้พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาลส่งจ่ายคำปฎิเสธ คำพยานะเดินทาง และคำเช่าที่พักแก่ล่ามที่จัดหาให้ตามมาตรานี้ ตามระเบียบที่สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กระทรวงมหาดไทยกระทรวงยุติธรรม สำนักงานอัยการสูงสุด หรือสำนักงานศาลยุติธรรม แล้วแต่กรณี กำหนดโดยได้รับความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง

มาตรา 172 การพิจารณาและสืบพยานในศาล ให้ทำโดยเปิดเผย ต่อหน้าจำเลย เว้นแต่บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น

เมื่อโจทก์หรือทนายโจทก์และจำเลยมาอยู่ต่อหน้าศาลแล้ว และศาลเชื่อว่าเป็นจำเลยจริง ให้อ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟัง และถามว่าได้กระทำความผิดจริงหรือไม่ จะให้การต่อสู้ข้ออ้างข้อแก้ตัว คำให้การ ของจำเลยให้ชัดไว้ ถ้าจำเลยไม่ยอมให้การ ก็ให้ศาลจดรายงานไว้ และดำเนินการพิจารณาต่อไป

ในการสืบพยาน เมื่อได้พิเคราะห์ถึงเพศ อายุ ฐานะ สุขภาพอนามัย ภาวะแห่งจิตของพยาน หรือความเกรงกลัวที่พยานมีต่อจำเลยแล้ว จะดำเนินการ โดยไม่ให้พยานเผชิญหน้าโดยตรงกับจำเลยก็ได้ ซึ่งอาจกระทำโดยการใช้อุปกรณ์บังหน้า สื่อบันทึกเสียง หรือวิธีอื่นตามที่กำหนดในข้อบังคับของประธานศาลฎีกา และจะให้สอบถามผ่านนักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ หรือบุคคลอื่นที่พยานไว้วางใจด้วยก็ได้

⁵² แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 28) พ.ศ. 2551

ในการสืบพยาน ให้มีการบันทึกคำเบิกความพยานโดยใช้วิธีการบันทึกลงในวัสดุ ซึ่งสามารถถ่ายทอดออกเป็นภาพและเสียงซึ่งสามารถตรวจสอบถึงความถูกต้องของการบันทึกได้ และให้ศาลอุทธรณ์ศาลฎีกาใช้การบันทึกดังกล่าวประกอบการพิจารณาคดีด้วย ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขที่กำหนดในข้อบังคับของประธานศาลฎีกา

ข้อบังคับของประธานศาลฎีกาตามวรรคสามและวรรคสี่ เมื่อได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุมใหญ่ของศาลฎีกา และประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

3.2 บทบัญญัติทางกฎหมาย และหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นเด็กในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย

3.2.1 อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ. 1989

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กกำหนดพันธกรณีให้ประเทศภาคีสมาชิกคุ้มครองสิทธิเด็ก โดยแยกเป็น ประเภทใหญ่ ๆ ได้ 4 ประเภท⁵³ ดังนี้

3.2.1.1 สิทธิในการมีชีวิตและการอยู่รอด

สิทธิในการมีชีวิตและการอยู่รอดคือ สิทธิของเด็กที่คลอดออกมาแล้วจะต้องมีชีวิตอยู่รอดอย่างปลอดภัย อนุสัญญาฯ กำหนดว่ารัฐภาคีรับรองว่าเด็กทุกคนมีสิทธิที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิดที่จะมีชีวิต และรัฐภาคีต้องประกันอย่างเต็มที่เท่าที่จะทำได้ให้มีการอยู่รอดและการพัฒนา ของเด็ก (ข้อ 6) เด็ก มีสิทธิที่จะได้รับการเลี้ยงดูไม่ว่าโดยบิดา มารดา ญาติพี่น้องหรือรัฐ เพื่อให้อยู่รอดและเจริญเติบโต และมีมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดีเพียงพอตามฐานะซึ่งหากครอบครัวไม่สามารถจะดำเนินการได้ตามมาตรฐานขั้นต่ำ รัฐต้องเข้าไปให้การช่วยเหลือ เด็กมีสิทธิที่จะได้รับการบริการด้านสุขอนามัยให้พ้นจากโรคภัยต่าง ๆ ที่จะทำให้เด็กเสียชีวิตหรือพิการ เช่น การมีสิทธิที่จะได้รับวัคซีนป้องกันโรคต่าง ๆ การตรวจรักษาและการบริการด้านสาธารณสุขอื่นๆ มีที่อยู่อาศัย ไม่ถูกทอดทิ้งให้เป็นเด็กเร่ร่อน สิทธิที่จะได้รับอาหารในปริมาณที่เพียงพอและสะอาด สิทธิที่จะมีชื่อ และสิทธิที่จะได้มีสัญชาติ เรื่องการได้สัญชาติมีการเข้าใจว่าเด็กจะต้องได้รับสัญชาติของประเทศ ที่เด็กนั้นเกิด ซึ่งไม่ได้หมายความว่าความเช่นนั้นเสมอไป แต่หมายความว่าเด็กทุกคนต้องไม่เกิดมาเป็นผู้ไร้สัญชาติ รัฐภาคีจะต้องดำเนินการให้เด็กมีสัญชาติใดสัญชาติหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นสัญชาติของบิดาหรือของมารดา หรือของประเทศที่เด็กนั้นเกิดก็ตาม เพราะการเป็นเด็กที่ไร้สัญชาติจะมีผลกระทบต่อ

⁵³ ตะบูนขาว, อนุสัญญาว่าด้วยเด็กสิทธิเด็ก และพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก, สืบค้นเมื่อ 6

ชีวิตของเด็กนั้นอย่างร้ายแรง และเป็นเวลายาวนาน บางประเทศไม่ให้สัญชาติของตนต่อเด็กที่เกิดจากบิดามารดาชาวต่างประเทศ แม้ว่าจะเกิดในประเทศ แต่รัฐนั้นต้องจัดระบบการทำหลักฐานการเกิดเพื่อให้เด็กนั้นมีสิทธิที่จะไป ยืนยันสัญชาติของตนได้กับประเทศที่เด็กนั้นมีสิทธิ ประเทศไทยก็จัดอยู่ในประเทศที่ไม่ให้สัญชาติไทยกับเด็กที่มีบิดามารดาเป็น ชาวต่างประเทศทั้งคู่ แม้ว่าจะเกิดในประเทศไทยก็ตาม (พ.ร.บ. สัญชาติ, คนเข้าเมือง) แต่เด็กนั้นได้รับสัญชาติอื่นตามบิดาหรือมารดาซึ่งเป็นไปตามกฎหมาย ของประเทศที่บิดาและมารดาเด็กมีสัญชาติจะกำหนดไว้และรัฐต้องจัดทำหลักฐาน เพื่อให้เด็กนั้นได้รับสัญชาตินั้น ๆ ตามบิดาหรือมารดา ตามกฎหมายว่าด้วยสัญชาติของไทย เด็กที่เกิดจากบิดาหรือมารดาที่มีสัญชาติไทยไม่ว่าจะเกิดที่ไหนในโลก มีสิทธิที่จะได้รับสัญชาติไทยตามกฎหมายด้วย ซึ่งในกรณีดังกล่าวอนุสัญญาฯ ข้อ 7 ได้กำหนดไว้ว่า “เด็ก จะได้รับการจดทะเบียนทันทีหลังเกิดและมีสิทธิที่จะมีชื่อนับแต่เกิดและสิทธิ ที่จะได้รับสัญชาติ และเท่าที่จะเป็นไปได้ สิทธิที่จะรู้จักและได้รับการดูแลเลี้ยงดูจากบิดามารดาของตน” รัฐภาคีต้องให้หลักประกันในการส่งเสริมสิทธิเช่นว่านั้นภายใต้กฎหมายสัญชาติของรัฐ และภายใต้การผูกพันตามตราสารระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้โดย เฉพาะอย่างยิ่งหากเด็กนั้นจะตกเป็นผู้ไร้สัญชาติ ในเรื่องของการเลี้ยงดูนั้น อนุสัญญาฯ เน้นการเลี้ยงดูและความสัมพันธ์ระหว่างเด็กและบิดามารดาอย่างมาก โดยกำหนดให้รัฐภาคีให้หลักประกันว่าเด็กจะต้องไม่ถูกแยกจากบิดามารดาโดยขัด กับความประสงค์ของบิดามารดา เว้นแต่การแยกเด็กนั้นจะเป็นไปตามกฎหมายซึ่งสามารถตรวจสอบได้โดยศาลและเป็น กรณีจำเป็นที่จะต้องแยกเด็กออกมาเพื่อประโยชน์สูงสุดของเด็กเอง เมื่อมีการทำร้ายใช้เด็กในทางที่ผิดหรือเด็กถูกบิดามารดาทอดทิ้ง ทั้งนี้เพราะโดยหลักการแล้วบุคคลที่จะเลี้ยงดูเด็กได้ดีที่สุด คือ บิดาและมารดาด้วยกัน ซึ่งเป็นไปตามข้อเท็จจริงตามธรรมชาติที่ว่าไม่มีใครรักและหวังดีต่อเด็กเกิน ไปกว่าบิดามารดาของเด็กนั้น ยกเว้นกรณีที่บิดาหรือมารดาของเด็กมีปัญหาอย่างอื่นทำให้ไม่สามารถดูแลเด็ก หรือบางครั้งกลับทำร้ายตัวเอง ตัวอย่างเช่น บิดามารดาติดยาเสพติดหรือสุราแล้วมาทำร้ายลูกหรือละเลยไม่ดูแลเด็ก การขายลูกให้ค้าประเวณี การให้ลูกไปจำหน่ายยาเสพติด เป็นต้น ดังนั้น โดยหลักการแล้วเด็กมีสิทธิที่จะได้รับการดูแลจากทั้งบิดาและมารดา ทั้งสองคน หากรัฐจะต้องเข้าไปแยกเด็กออกมาดูแลโดยรัฐต้องเป็นกรณีที่เด็กนั้นจะตกอยู่ในอันตรายหรือถูกทอดทิ้ง และต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์สูงสุดของเด็กนั่นเอง

หากเด็กไม่สามารถอยู่กับทั้งบิดาหรือมารดาได้ เพราะบิดามารดาแยกกันอยู่ เช่น การหย่า ในกรณีเช่นนี้จะต้องกำหนดที่อยู่ของเด็กว่าจะให้เด็กอยู่กับใครและทุกฝ่ายจะต้องได้รับโอกาสที่จะแสดงความคิดเห็นรวมทั้งตัวเด็กเองด้วย การแยกกับอยู่ของบิดาและมารดา ซึ่งทำให้เด็กต้องแยกไปอยู่กับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือจากทั้งสองโดยรัฐนำมาดูแล เด็กยังมีสิทธิที่จะรักษาความสัมพันธ์ส่วนตัวและการติดต่อโดยตรงกับบิดาและ มารดาที่เด็กไม่ได้อยู่ด้วยอย่างสม่ำเสมอ เว้นแต่การ

ติดต่อสัมพันธ์นั้นจะขัดกับประโยชน์สูงสุดของเด็กนั่นเอง (ข้อ 9) นอกจากนี้รัฐยังต้องใช้ความพยายามเพื่อให้หลักประกันว่าหลักการที่ว่าทั้งบิดา และมารดามีความรับผิดชอบร่วมกันในการเลี้ยงดูและพัฒนาการของเด็ก (ข้อ 18) ใน การที่รัฐอนุญาตให้มีการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม รัฐจะต้องให้หลักประกันว่าประโยชน์สูงสุดของเด็กจะเป็นข้อพิจารณาที่สำคัญที่สุด ในเรื่องการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม (ข้อ 21) และต้องใช้ความระมัดระวังอย่างเต็มที่ไม่ให้เด็กถูกทำร้ายหรือถูกนำไปใช้ประโยชน์โดยมิชอบในด้านต่าง ๆ โดยใช้การรับบุตรบุญธรรมบังหน้า

3.2.1.2 สิทธิในการได้รับการปกป้องคุ้มครอง

เด็ก มีสิทธิที่จะได้รับการปกป้องคุ้มครองในทุกรูปแบบที่จะเป็นอันตรายต่อเด็ก ไม่ว่าจะเป็นการคุ้มครองจากการถูกทำร้ายทั้งทางร่างกาย จิตใจและทางเพศ ซึ่งรวมทั้งการล่วงละเมิดทางเพศกับหรือการแสวงหาประโยชน์ในรูปแบบต่าง ๆ จากเด็ก เช่น การค้าประเวณีเด็ก การขายเด็ก การนำเด็กไปใช้ข่มขืน ไม่ว่าโดยบิดา มารดา ผู้ปกครองเด็กหรือโดยบุคคลอื่น เด็กที่ลี้ภัยจากอันตรายเข้ามาในประเทศของรัฐภาคีจะต้องได้รับการคุ้มครอง และช่วยเหลือ เด็กพิการทั้งทางร่างกายและจิตใจมีสิทธิได้ใช้ชีวิตที่ด้อย่างมีศักดิ์ศรี และได้รับการส่งเสริมให้พึ่งพาตนเองกับมีส่วนร่วมในชุมชน เด็กมีสิทธิได้รับการคุ้มครองจากโรคภัยต่าง ๆ ตามมาตรฐานสาธารณสุขที่ดีที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ จะต้องไม่มีเด็กคนถูกตัดออกจากการได้รับบริการสาธารณสุข เด็กมีสิทธิที่จะได้รับการปกป้องคุ้มครองจากการใช้แรงงานโดยห้ามการใช้แรงงานเด็กที่อายุต่ำกว่าอายุขั้นต่ำที่ให้ทำงานได้ ซึ่งปัจจุบันกฎหมายแรงงานของไทยกำหนดตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงานห้ามเด็กที่อายุยังไม่เกิน 15 ปี บริบูรณ์ทำงาน ส่วนเด็กที่อายุเกิน 15 ปี และทำงานได้การทำงานของเด็กระหว่างต้องไม่เป็นงานที่อันตราย ต้องไม่ขัดขวางการศึกษาของเด็กหรือเป็นอันตรายต่อสุขภาพร่างกาย จิตใจ ศีลธรรม หรือพัฒนาการทางสังคมของเด็ก ในส่วนของยาเสพติดเด็กมีสิทธิได้รับการคุ้มครองจากการใช้ยาเสพติดในทุกรูปแบบและมีสิทธิได้รับการปกป้องคุ้มครองจากการถูกใช้ในการผลิตหรือการค้ายาเสพติด เด็กมีสิทธิได้รับการคุ้มครองจากรัฐและสังคมจากการถูกนำไปใช้ประโยชน์ทางเพศ หรือการล่วงละเมิดทางเพศในทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการชักชวนหรือข่มขู่ให้เข้าร่วมกิจกรรมทางเพศ การค้าประเวณีหรือการเข้าไปมีส่วนในสื่อลามกเด็ก การลักพาตัว การค้าเด็กในทุกรูปแบบ เด็กมีสิทธิได้รับการปกป้อง คุ้มครองจากการถูกนำไปใช้ในการสูบบุหรี่หรือการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ซึ่งแต่เดิมอนุสัญญาได้กำหนดอายุขั้นต่ำไว้ที่ 15 ปี แต่ต่อมาได้กำหนดในพิธีสารของอนุสัญญานี้ได้ขยายอายุขั้นต่ำเป็น 18 ปี

เด็กที่ตกเป็นผู้ต้องหามีสิทธิหลายประการ คือ เด็กจะต้องไม่ถูกลงโทษด้วยความทารุณโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรม และเด็กอายุต่ำกว่า 18 ปี จะต้องไม่ถูกลงโทษด้วยการประหารชีวิตหรือด้วยการจำคุกตลอดชีวิตโดยไม่มี โอกาสได้รับการปล่อยตัว เด็กที่ถูกจับกุม คမ်းขัง จะต้องถูก

ควบคุมตัวหรือขังแยกจากผู้ใหญ่ เพื่อป้องกันการเรียนรู้ถ่ายทอดพฤติกรรมจากผู้ต้องขังหรือนักโทษที่เป็นผู้ใหญ่และเป็นการป้องกันมิให้เด็กถูกข่มเหง รังแก บังคับจิตใจ หรือตกอยู่ในอิทธิพลของผู้ต้องขังที่เป็นผู้ใหญ่ นอกจากนั้นสถานคุมขังผู้ใหญ่อาจไม่เหมาะกับเด็ก และเด็กที่ถูกจับกุมคุมขังมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือทางด้านกฎหมายและด้านอื่นโดยเร็ว นอกจากนั้นเด็กที่เป็นผู้ถูกกระทำจากการถูกทอดทิ้ง การหาประโยชน์โดยมิชอบหรือทำร้ายและการล่วงละเมิด การทรมานหรือการลงโทษโดยโหดร้าย ทารุนหรือโดยไร้มนุษยธรรม มีสิทธิที่จะได้รับการช่วยเหลือฟื้นฟูสภาพร่างกาย จิตใจและให้กลับคืนสู่สังคมที่ดีได้อีกด้วย

3.2.1.3 สิทธิในการพัฒนา

สิทธิในการพัฒนาตนเองของเด็กเน้นทั้งด้านการพัฒนาทางร่างกายและสติปัญญา การพัฒนาทางด้านร่างกาย อนุสัญญาฯ เน้นที่การเลี้ยงดูเด็กโดยพ่อแม่หรือในบางกรณีโดยรัฐและระบุแต่เด็กมีสิทธิที่จะมีมาตรฐานความเป็นอยู่ที่เหมาะสมต่อการพัฒนาการของเด็กทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ศิลธรรมและทางสังคม เด็กมีสิทธิได้รับการบริการสาธารณสุขและการตรวจรักษาเพื่อให้เด็กพ้นจากโรคภัยที่ป้องกันรักษาได้และไม่ให้โรคภัยดังกล่าวเป็นอุปสรรคต่อพัฒนาการของเด็ก เด็กมีสิทธิที่ได้ และที่สำคัญอย่างยิ่งคือสิทธิของเด็กที่จะได้รับการศึกษา อันเป็นพื้นฐานและมาตรการที่จำเป็นต่อการพัฒนาของเด็ก อนุสัญญานี้ว่าเด็กมีสิทธิได้รับการศึกษาเพื่อให้เด็กได้พัฒนาบุคลิกภาพ ความสามารถพิเศษ และความสามารถทางด้านร่างกายและจิตใจของเด็ก ให้เต็มศักยภาพของเด็กแต่ละคน ให้เด็กได้พัฒนาความเคารพต่อสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน เป็นการเตรียมเด็กให้มีชีวิตและมีความรับผิดชอบต่อสังคมที่เสรีด้วยจิตสำนึก แห่งความเข้าใจ สันติภาพ ความอดกลั้น ความเสมอภาคทางเพศ และมีตรภาพในหมู่พลมนุษย์ไม่แยกแยะเป็นกลุ่มใด ทั้งให้มีความเคารพต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและเคารพต่อบิดามารดา เอกสิทธิ์ทางวัฒนธรรม ภาษาและค่านิยมต่าง ๆ ทั้งที่เป็นของตนเองและที่แตกต่างไป (ข้อ 29) สิทธิในการศึกษานั้นอยู่บนพื้นฐานที่จะต้องให้เด็กมีโอกาสที่เท่าเทียมกัน โดยรัฐจะต้องจัดการศึกษาภาคบังคับในระดับชั้นประถมให้ทั่วถึง โดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายจากเด็กทุกคน และต้องส่งเสริมพัฒนาการศึกษาในระดับชั้นมัธยมในรูปแบบที่หลากหลายและการ ศึกษาวิชาชีพ เพื่อให้เด็กทุกคนมีโอกาสที่เข้าศึกษาได้ โดยรัฐอาจจัดมาตรการที่เหมาะสม เช่น การจัดการศึกษาให้โดยผู้เรียนไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายหรือจัดให้มีความช่วยเหลือด้านการเงินเพื่อการศึกษาในกรณีจำเป็นในด้านการศึกษาที่สูงกว่าชั้นมัธยมนั้น รัฐต้องจัดให้เด็กทุกคนมีโอกาสที่เท่าเทียมกันตามความสามารถทางสติปัญญาของเด็ก และรัฐต้องจัดมาตรการส่งเสริมให้เด็กมาเรียนโดยสม่ำเสมอและลดจำนวนเด็กที่ออกจากโรงเรียนกลางคัน อนุสัญญาฯ ครอบคลุมถึงเด็กทุกคนที่อยู่ในเขตอำนาจของรัฐนั้น ไม่ว่าจะมีสัญชาติใดตามหลักการไม่เลือกปฏิบัติ ดังนั้น เด็กไม่ว่าจะมีสัญชาติใด และไม่ว่าการอยู่ในเขต

อำนาจของรัฐนั้นจะมีสถานะที่ถูกกฎหมายหรือไม่ก็ตาม ก็มีสิทธิที่จะได้รับการศึกษาภาคบังคับ และมีสิทธิที่จะได้รับโอกาสที่เท่าเทียมกันสำหรับการศึกษาที่สูงกว่าการศึกษาภาคบังคับ (ข้อ 28) ในส่วนของเด็กที่พิการในรูปแบบต่าง ๆ รัฐต้องจัดให้เด็กเหล่านี้มีโอกาสที่จะได้รับการศึกษาอย่างเต็มที่เช่นเดียวกับเด็กปกติด้วย

3.1.2.4 สิทธิในการมีส่วนร่วม

สิทธิในการมีส่วนร่วมของเด็กในรูปแบบต่าง ๆ เป็นปัญหามากสำหรับประเทศทางตะวันออกที่มีแนวปฏิบัติในการไม่เปิดโอกาสให้เด็กแสดงความคิดเห็นมากนัก อนุสัญญาฯ เน้นถึงสิทธิในการแสดงความคิดเห็นของเด็กโดยเสรีในทุกเรื่องที่มีผลกระทบต่อเด็กและรัฐภาคีต้องดำเนินการให้เด็กได้แสดงความคิดเห็นทั้งต้องให้น้ำหนักต่อความคิดเห็นนั้นตามควรแก่อายุ และวุฒิภาวะของเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกระบวนการทางศาลและทางการบริการที่จะมีผลกระทบต่อเด็ก เด็กต้องได้รับโอกาสที่จะแสดงความคิดเห็นต่อการดำเนินการนั้นตามกระบวนการ ที่กฎหมายกำหนดและสิทธิในการแสดงออกของเด็กรวมถึงอิสระในการแสวงหาได้รับ หรือส่งต่อข้อมูลและความคิดในทุกรูปแบบและในสื่อทุกประเภท เด็กมีสิทธิที่จะมีเสรีภาพทางความคิด มโนธรรม และศาสนา สิทธิในการมีส่วนร่วมนี้รวมทั้งสิทธิของเด็กที่จะสมาคมกันโดยสงบ เด็กมีสิทธิที่จะเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร โดยเฉพาะที่มีความมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมเด็กในด้านต่าง ๆ

3.2.2 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

มาตรา 4 สักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคล ย่อมได้รับความคุ้มครอง

มาตรา 5 ประชาชนชาวไทยไม่ว่าเหล่ากำเนิด เพศ หรือศาสนาใด ย่อมอยู่ในความคุ้มครองแห่งรัฐธรรมนูญนี้เสมอกัน

มาตรา 28 บุคคลย่อมอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญ หรือไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน

บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้ สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้เพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้

บุคคลย่อมสามารถใช้สิทธิทางศาลเพื่อบังคับให้รัฐต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติในหมวดนี้ได้โดยตรง หากการใช้สิทธิและเสรีภาพในเรื่องใดมีกฎหมายบัญญัติรายละเอียดแห่งการใช้สิทธิและเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้แล้ว ให้การใช้สิทธิและเสรีภาพในเรื่องนั้นเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับการส่งเสริม สนับสนุน และช่วยเหลือจากรัฐ ในการใช้สิทธิตามความในหมวดนี้

มาตรา 30 บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ จะกระทำมิได้

มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น ย่อมไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามวรรคสาม

มาตรา 32 บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย

การทรมาน ทารุณกรรม หรือการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรม จะกระทำมิได้ แต่การลงโทษตามคำพิพากษาของศาลหรือตามที่กฎหมายบัญญัติไม่ถือว่าเป็นการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรมตามความในวรรคนี้

การจับและการคุมขังบุคคล จะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาลหรือมีเหตุอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ

การค้นตัวบุคคลหรือการกระทำใดอันกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพ ตามวรรคหนึ่ง จะกระทำมิได้ เว้นแต่มีเหตุตามที่กฎหมายบัญญัติ

ในกรณีที่มีการกระทำซึ่งกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพตามวรรคหนึ่ง ผู้เสียหาย พนักงานอัยการ หรือบุคคลอื่นใดเพื่อประโยชน์ของผู้เสียหาย มีสิทธิร้องต่อศาลเพื่อให้สั่งระงับหรือเพิกถอนการกระทำเช่นนั้น รวมทั้งจะกำหนดวิธีการตามสมควรหรือการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นด้วยก็ได้

มาตรา 40 บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ดังต่อไปนี้

(1) สิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว และทั่วถึง

(2) สิทธิพื้นฐานในกระบวนการพิจารณา ซึ่งอย่างน้อยต้องมีหลักประกันขั้นพื้นฐานเรื่องการได้รับการพิจารณาโดยเปิดเผย การได้รับทราบข้อเท็จจริงและตรวจเอกสารอย่างเพียงพอ การเสนอข้อเท็จจริง ข้อโต้แย้ง และพยานหลักฐานของตน การคัดค้านผู้พิพากษาหรือตุลาการ การได้รับการพิจารณาโดยผู้พิพากษาหรือตุลาการที่นั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะ และการได้รับทราบเหตุผลประกอบคำวินิจฉัย คำพิพากษา หรือคำสั่ง

(3) บุคคลย่อมมีสิทธิที่จะให้คดีของตนได้รับการพิจารณาอย่างถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม

(4) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา โจทก์ จำเลย คู่กรณี ผู้มีส่วนได้เสีย หรือพยานในคดี มีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งสิทธิในการได้รับการสอบสวนอย่างถูกต้อง รวดเร็ว เป็นธรรม และการไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง

(5) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย และพยานในคดีอาญา มีสิทธิได้รับความคุ้มครอง และความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ ส่วนค่าตอบแทน ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายที่จำเป็นให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

(6) เด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ หรือผู้พิการหรือทุพพลภาพ ย่อมมีสิทธิได้รับความคุ้มครองในการดำเนินการพิจารณาพิพากษาอย่างเหมาะสม และย่อมมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในคดีที่เกี่ยวกับความรุนแรงทางเพศ

(7) ในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีที่ถูกต้อง รวดเร็วและเป็นธรรม โอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ การตรวจสอบหรือได้รับทราบพยานหลักฐานตามสมควร การได้รับความช่วยเหลือในทางคดีจากทนายความ และการได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว

(8) ในคดีแพ่ง บุคคลมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายอย่างเหมาะสมจากรัฐ

3.2.3 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

มาตรา 5 บุคคลเหล่านี้จัดการแทนผู้เสียหายได้

(1) ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาล เฉพาะแต่ในความผิด ซึ่งได้กระทำต่อผู้เยาว์ หรือผู้ไร้ความสามารถซึ่งอยู่ในความดูแล

(2) ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยา เฉพาะแต่ในความผิด อาญาซึ่งผู้เสียหายถูกทำร้ายถึงตายหรือบาดเจ็บจนไม่สามารถจะจัดการเองได้

(3) ผู้จัดการหรือผู้แทนอื่น ๆ ของนิติบุคคล เฉพาะความผิด ซึ่งกระทำลงแก่นิติบุคคล นั้นกรณีผู้มีอำนาจจัดการแทนเฉพาะคดี

มาตรา 6 ในคดีอาญาซึ่งผู้เสียหายเป็นผู้เยาว์ไม่มีผู้แทนโดย ชอบธรรมหรือเป็นผู้วิกลจริต หรือคนไร้ความสามารถ ไม่มีผู้อนุบาล หรือซึ่งผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาลไม่สามารถจะทำการตาม หน้าที่โดยเหตุหนึ่งเหตุใด รวมทั้งมีผลประโยชน์ขัดกันกับผู้เยาว์ หรือคนไร้ความสามารถ นั้น ๆ ญาติของผู้นั้นหรือผู้มีประโยชน์ เกี่ยวข้องอาจร้องต่อศาลขอให้ตั้งเขาเป็นผู้แทนเฉพาะคดีได้

เมื่อได้ไต่สวนแล้วให้ศาลตั้งผู้ร้องหรือบุคคลอื่น ซึ่งยินยอมตาม ที่เห็นสมควรเป็นผู้แทนเฉพาะคดี เมื่อไม่มีบุคคลใดเป็นผู้แทนให้ ศาลตั้งพนักงานฝ่ายปกครองเป็นผู้แทน

ห้ามมิให้เรียกค่าธรรมเนียมในเรื่องขอตั้งเป็นผู้แทนเฉพาะคดี

มาตรา 133 ทวิ ในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกายอันมิใช่ความผิดที่เกิดจากการข่มขืนต่อสู ความผิดเกี่ยวกับเสรีภาพ ความผิดฐานกรรโชก ซึ่งทรัพย์สินและปล้นทรัพย์ ตามประมวลกฎหมายอาญาความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณีความผิด ตามกฎหมายว่าด้วยมาตรการในการป้องกันและปราบปรามการค้าหญิงและเด็กความผิดตามกฎหมายว่าด้วยสถานบริการ หรือคดีความผิดอื่นที่มีอัตราโทษจำคุก ซึ่งผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีร้องขอ การถามปากคำผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี ให้พนักงานสอบสวนแยกกระทำเป็นส่วนสัดส่วน ในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็ก และให้นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการร่วมอยู่ด้วยในการถามปากคำเด็กนั้น และในกรณีที่นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ เห็นว่าการถามปากคำเด็กคนใดหรือคำถามใด อาจจะมีผลกระทบกระเทือนต่อจิตใจเด็กอย่างรุนแรง ให้พนักงานสอบสวนถามผ่านนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เป็นการเฉพาะ ตามประเด็นคำถามของพนักงานสอบสวน โดยมีให้เด็กได้ยินคำถามของพนักงานสอบสวนและห้ามมิให้ถามเด็กซ้ำซ้อนหลายครั้งโดยไม่มีเหตุอันสมควร

ให้เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่จะต้องแจ้งให้นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการทราบ รวมทั้งแจ้งให้ผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กทราบถึงสิทธิตามวรรคหนึ่งด้วย

นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ หรือพนักงานอัยการที่เข้าร่วมใน การถามปากคำอาจถูกผู้เสียหายหรือพยานซึ่งเป็นเด็กตั้งรังเกียจได้หากมีกรณีดังกล่าวให้เปลี่ยนตัวผู้นั้น

ภายใต้บังคับแห่ง มาตรา 139 การถามปากคำเด็กตามวรรคหนึ่ง ให้พนักงานสอบสวนจัดให้มีการบันทึกภาพและเสียงการถามปากคำดังกล่าว ซึ่งสามารถนำออกถ่ายทอดได้อย่างต่อเนื่องไว้เป็นพยาน

ในกรณีจำเป็นเร่งด่วนอย่างยิ่งซึ่งมีเหตุอันควร ไม่อาจรอนักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์บุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการเข้าร่วม ในการถามปากคำพร้อมกันได้ ให้พนักงานสอบสวนถามปากคำเด็กโดย มีบุคคลใดบุคคลหนึ่งตามวรรคหนึ่งอยู่ร่วมด้วยก็ได้ แต่ต้องบันทึกเหตุที่ ไม่อาจรอนักคนอื่นไว้ในสำนวนการสอบสวน และมีให้ถือว่าการถามปาก คำผู้เสียหายหรือพยานซึ่งเป็นเด็กในกรณีดังกล่าว ที่ได้กระทำไปแล้วไม่ชอบด้วยกฎหมาย

มาตรา 133 ตรี ในกรณีที่พนักงานสอบสวนมีความจำเป็นต้องจัดให้ผู้เสียหายหรือพยาน ที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีชี้ตัวบุคคลใด ให้พนักงานสอบสวนจัดให้มีการชี้ตัวบุคคลในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็ก และสามารถป้องกันมิให้บุคคลซึ่งจะถูกชี้ตัวนั้นเห็นตัวเด็ก โดยให้มี

นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอและพนักงานอัยการร่วมอยู่ด้วยในการชี้ตัวบุคคลนั้น เว้นแต่มีเหตุจำเป็นไม่อาจหาหรือรบกวนบุคคลใดบุคคลหนึ่งได้ และเด็กไม่ประสงค์จะให้หรือรบกวนบุคคลดังกล่าวต่อไป ทั้งนี้ ให้พนักงานสอบสวนบันทึกเหตุดังกล่าวไว้ในสำนวนการสอบสวนด้วย

ในกรณีการชี้ตัวผู้ต้องหาที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี ให้พนักงานสอบสวนจัดให้มีการชี้ตัว ในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็กและสามารถ ป้องกันมิให้ผู้ต้องหาที่เป็นเด็กนั้น เห็นตัวบุคคลที่จะทำการชี้ตัว

มาตรา 171 ให้นำบทบัญญัติว่าด้วยการสอบสวนและการพิจารณา เว้นแต่ มาตรา 175 มาบังคับแก่การไต่สวนมูลฟ้องโดยอนุโลม

ให้นำบทบัญญัติใน มาตรา 133 ทวิ และ มาตรา 172 ตี มาใช้ บังคับโดยอนุโลมแก่การไต่สวนมูลฟ้องในคดีที่พยานเป็นเด็กอายุ ไม่เกินสิบแปดปี ทั้งในคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์และในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์

มาตรา 172 ตี เว้นแต่ในกรณีที่จำเลยอ้างตนเองเป็นพยาน ในการสืบพยานที่เป็นเด็กอายุ ไม่เกินสิบแปดปี ให้ศาลจัดให้พยานอยู่ในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็ก และศาลอาจปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังต่อไปนี้

(1) ศาลเป็นผู้ถามพยานเอง โดยแจ้งให้พยานนั้นทราบประเด็นและข้อเท็จจริงซึ่งต้องการสืบ แล้วให้พยานเบิกความในข้อนั้น ๆ หรือศาลจะถามผ่านนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ก็ได้

(2) ให้คู่ความถาม ถามค้าน หรือถามดิงผ่านนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์

ในการเบิกความของพยานดังกล่าวตามวรรคหนึ่ง ให้มีการถ่ายทอดภาพและเสียง ไปยังห้องพิจารณาคดี และเป็นหน้าที่ของศาลที่จะต้องแจ้งให้นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ทราบ

ก่อนการสืบพยานตามวรรคหนึ่ง ถ้าศาลเห็นสมควรหรือถ้าพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีหรือคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งร้องขอ โดยมีเหตุผลอันสมควร ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่าจะเป็นผลร้ายแก่เด็กถ้าไม่อนุญาตตามที่ร้องขอ ให้ศาลจัดให้มีการถ่ายทอดภาพและเสียงคำให้การของผู้เสียหาย หรือพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี ที่ได้บันทึกไว้ในชั้นสอบสวนตาม มาตรา 133 ทวิ หรือชั้นไต่สวนมูลฟ้องตาม มาตรา 171 วรรคสอง ต่อหน้าคู่ความและในกรณีเช่นนี้ให้ถือสื่อภาพและเสียงคำให้การของพยานดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่ง ของคำเบิกความของพยานนั้น ในชั้นพิจารณาของศาล โดยให้คู่ความถามพยานเพิ่มเติม ถามค้านหรือถามดิงพยานได้ ทั้งนี้ เท่าที่จำเป็นและภายในขอบเขตที่ศาลเห็นสมควร

ในกรณีที่ไม่ได้ตัวพยานมาเบิกความตามวรรคหนึ่งเพราะมีเหตุจำเป็นอย่างยั้งให้ศาลรับฟัง
สื่อ ภาพและเสียงทำให้การของพยานนั้นในชั้นสอบสวนตาม มาตรา 133 ทวิ หรือชั้นไต่สวนมูล
ฟ้องตาม มาตรา 171 วรรคสอง เสมือนหนึ่งเป็นคำเบิกความของพยานนั้นในชั้นพิจารณาของศาล
และให้ศาลรับฟังประกอบพยานอื่นในการพิจารณาพิพากษาคดีได้

บทที่ 4

วิเคราะห์สภาพปัญหาทางกฎหมาย และมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นคนพิการทางจิตใจและสติปัญญาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในปัจจุบันที่เหมาะสม เพื่อนำไปปรับใช้กับกฎหมายของประเทศไทย

แม้ในปัจจุบัน การดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทยจะมีบทบัญญัติที่ให้การคุ้มครองสิทธิในการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายที่เป็นคนพิการมากกว่าในอดีตก็ตาม แต่การคุ้มครองสิทธิต่าง ๆ ยังไม่อาจถือได้ว่าสมบูรณ์เพียงพอเพราะยังไม่ครอบคลุมทุกกลุ่มของผู้เสียหายที่เป็นคนพิการ โดยเฉพาะผู้เสียหายที่เป็นคนพิการทางจิตใจและทางสติปัญญา ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงจะทำการศึกษาวิเคราะห์ถึงปัญหาการดำเนินคดีอาญาที่เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นคนพิการทางจิตใจและทางสติปัญญา โดยทำการศึกษาเปรียบเทียบจากหลักการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นเด็ก เพื่อให้ทราบถึงสภาพปัญหาและนำบทบัญญัติเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิเด็กมาประยุกต์ใช้เพื่อเป็นแนวทางในการที่จะนำมาปรับใช้ในกรณีที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญาที่ผู้เสียหายที่เป็นคนพิการทางจิตใจและทางสติปัญญา เพื่อให้เกิดความยุติธรรมมาและเหมาะสมกับผู้เสียหายที่พิการทางจิตใจและทางสติปัญญามากยิ่งขึ้น

4.1 สิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทย

สำหรับประเทศไทย กฎหมายที่บัญญัติเกี่ยวกับสิทธิของผู้เสียหายจากการกระทำความผิดอาญานั้นต้องเป็นผู้เสียหายแท้จริงเท่านั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิทธิของผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไทยและรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ซึ่งทำให้ทราบว่าผู้เสียหายในคดีอาญานั้นมีสิทธิประการใดบ้าง

สิทธิของผู้เสียหายตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550

มาตรา 4 ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคล ย่อมได้รับความคุ้มครอง

มาตรา 5 ประชาชนชาวไทยไม่ว่าเหล่ากำเนิด เพศ หรือศาสนาใด ย่อมอยู่ในความคุ้มครองแห่งรัฐธรรมนูญนี้เสมอกัน

มาตรา 28 บุคคลย่อมอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญ หรือไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน

บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้ สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้เพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้

บุคคลย่อมสามารถใช้สิทธิทางศาลเพื่อบังคับให้รัฐต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติในหมวดนี้ได้โดยตรง หากการใช้สิทธิและเสรีภาพในเรื่องใดมีกฎหมายบัญญัติรายละเอียดแห่งการใช้สิทธิและเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้แล้ว ให้การใช้สิทธิและเสรีภาพในเรื่องนั้นเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับการส่งเสริม สนับสนุน และช่วยเหลือจากรัฐ ในการใช้สิทธิตามความในหมวดนี้

มาตรา 30 บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียม กัน ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ จะกระทำมิได้

มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น ย่อมไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามวรรคสาม

มาตรา 32 บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย

การทรมาน ทารุณกรรม หรือการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรม จะกระทำมิได้ แต่การลงโทษตามคำพิพากษาของศาลหรือตามที่กฎหมายบัญญัติไม่ถือว่าเป็นการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรมตามความในวรรคนี้

การจับและการคุมขังบุคคล จะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาลหรือมีเหตุอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ

การค้นตัวบุคคลหรือการกระทำใดอันกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพตามวรรคหนึ่ง จะกระทำมิได้ เว้นแต่มีเหตุตามที่กฎหมายบัญญัติ

ในกรณีที่มีการกระทำซึ่งกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพตามวรรคหนึ่ง ผู้เสียหาย พนักงานอัยการ หรือบุคคลอื่นใดเพื่อประโยชน์ของผู้เสียหาย มีสิทธิร้องต่อศาลเพื่อให้สั่งระงับหรือเพิกถอนการกระทำเช่นนั้น รวมทั้งจะกำหนดวิธีการตามสมควรหรือการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นด้วยก็ได้

มาตรา 40 บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ดังต่อไปนี้

- (1) สิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว และทั่วถึง
- (2) สิทธิพื้นฐานในกระบวนการพิจารณา ซึ่งอย่างน้อยต้องมีหลักประกันขั้นพื้นฐานเรื่อง การได้รับการพิจารณาโดยเปิดเผย การได้รับทราบข้อเท็จจริงและตรวจเอกสารอย่างเพียงพอ การเสนอข้อเท็จจริง ข้อโต้แย้ง และพยานหลักฐานของตน การคัดค้านผู้พิพากษาหรือตุลาการ การได้รับการพิจารณาโดยผู้พิพากษาหรือตุลาการที่นั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะ และการได้รับทราบเหตุผลประกอบคำวินิจฉัย คำพิพากษา หรือคำสั่ง
- (3) บุคคลย่อมมีสิทธิที่จะให้คดีของตนได้รับการพิจารณาอย่างถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม
- (4) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา โจทก์ จำเลย คู่กรณี ผู้มีส่วนได้เสีย หรือพยานในคดี มีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งสิทธิในการได้รับการสอบสวนอย่างถูกต้อง รวดเร็ว เป็นธรรม และการไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง
- (5) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย และพยานในคดีอาญา มีสิทธิได้รับความคุ้มครอง และความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ ส่วนค่าตอบแทน ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายที่จำเป็นให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ
- (6) เด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ หรือผู้พิการหรือทุพพลภาพ ย่อมมีสิทธิได้รับความคุ้มครองในกาดำเนินการกระบวนการพิจารณาคดีอย่างเหมาะสม และย่อมมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในคดีที่เกี่ยวกับความรุนแรงทางเพศ
- (7) ในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีที่ถูกต้อง รวดเร็วและเป็นธรรม โอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ การตรวจสอบหรือได้รับทราบพยานหลักฐานตามสมควร การได้รับความช่วยเหลือในทางคดีจากทนายความ และการได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว
- (8) ในคดีแพ่ง บุคคลมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายอย่างเหมาะสมจากรัฐ

4.2 การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นเด็กในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

สิทธิเด็กได้รับการรับรองในรูปแบบต่าง ๆ โดยองค์การสหประชาชาติมาเป็นเวลานานพอสมควรแล้ว และต่อมาได้พัฒนานาหลักการต่าง ๆ มารวบรวมไว้เป็นกฎหมายระหว่างประเทศ ในรูปของอนุสัญญาคืออนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child: CRC) เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2532 และมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 2 กันยายน 2533 อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กมีหลักการที่สำคัญว่า เด็กทุกคนมีสิทธิต่าง ๆ คิดตัวมาตั้งแต่เกิดและประเทศสมาชิกของอนุสัญญานับนี้ต้องดำเนินการต่าง ๆ เพื่อให้การปกป้องคุ้มครองและส่งเสริมการใช้สิทธิของเด็กอย่างเต็มที่และอย่างน้อยต้องเป็นไปตามมาตรฐานของอนุสัญญาฯ ซึ่งได้รับการยอมรับ ทั่วโลกว่าข้อกำหนดต่าง ๆ ในอนุสัญญาฯ เป็นมาตรฐานขั้นต่ำในการดูแลคุ้มครองเด็ก ปัจจุบันอนุสัญญานับนี้มีภาคีสมาชิกถึง 195 ประเทศ คงเหลือเพียง 2 ประเทศเท่านั้นที่ยังไม่เข้าเป็นภาคีสมาชิกคือประเทศโซมาเลียและสหรัฐอเมริกา สำหรับประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญานี้เมื่อวันที่ 27 มีนาคม 2535 และมีผลใช้บังคับกับประเทศไทยในฐานะเป็นกฎหมายระหว่างประเทศเมื่อวันที่ 26 เมษายน 2535

สิทธิเด็กเป็นส่วนหนึ่งของสิทธิมนุษยชน แต่เด็กเป็นกลุ่มคนที่ต้องการการปกป้องคุ้มครองมากกว่าคนทั่วไปเนื่องจากความสามารถของสภาวะทางร่างกายและสติปัญญา ของเด็ก เองที่ไม่เท่าเทียมกับผู้ใหญ่จึงต้องได้รับการคุ้มครองเป็นพิเศษ เพื่อให้พัฒนาการและเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าต่อสังคม ประชาคมระหว่างประเทศได้เห็นความสำคัญในการปกป้องคุ้มครองสิทธิเด็กเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นในปี พ.ศ. 2467 องค์การสันนิบาตชาติได้ประกาศปฏิญญาว่าด้วยสิทธิเด็กหรือที่เรียกว่าปฏิญญาเจนีวา (the Declaration of Geneva 1924) เมื่อมีการจัดตั้งองค์การสหประชาชาติได้มีการประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (the Universal Declaration of Human Rights) เมื่อปี พ.ศ. 2491 แล้ว ต่อมาในปี พ.ศ. 2502 องค์การสหประชาชาติได้พัฒนาและประกาศปฏิญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (the United Nations Declaration on the Rights of the Child 1959) แต่ปฏิญญาไม่มีผลผูกพันเป็นกฎหมายระหว่างประเทศ ต่อมาจนถึงปี พ.ศ. 2532 สหประชาชาติจึงได้พัฒนาการคุ้มครองเด็กให้เป็นกฎหมายระหว่างประเทศในรูปของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child 1989) ซึ่งอยู่ในรูปแบบปัจจุบันในปี พ.ศ. 2533 องค์การสหประชาชาติได้จัดทำตราสารทางกฎหมายระหว่างประเทศขึ้นอีก 2 ฉบับ ในรูปแบบของพิธีสารต่อท้ายอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก คือ (1) พิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กเรื่องความเกี่ยวพันของเด็กใน ความขัดแย้งกันด้วยกำลังอาวุธ (Optional Protocol on the involvement of Children in Armed Conflict) และ (2) พิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก

เรื่องการค้าเด็ก การค้าประเวณีเด็กและสื่อลามกที่เกี่ยวกับเด็ก (Optional Protocol on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography)

คำว่า “เด็ก” ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปในตราสารทางกฎหมายระหว่างประเทศต่าง ๆ หมายความว่าบุคคลทุกคนที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กให้คำนิยาม “เด็ก” ไว้ในข้อ 1 ว่า “เพื่อความมุ่งประสงค์ของอนุสัญญานี้ เด็กหมายถึง มนุษย์ทุกคนที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี เว้นแต่จะบรรลุนิติภาวะก่อนหน้านี้ตามกฎหมายที่ใช้บังคับแก่เด็กนั้น”

จากคำนิยามดังกล่าวมนุษยทุกคนที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี อยู่ในความหมายของคำว่าเด็กทั้งสิ้น เว้นแต่จะบรรลุนิติภาวะตามกฎหมายของแต่ละประเทศที่ใช้อยู่ เช่น ในกรณีของประเทศไทย ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 ว่าด้วยบุคคล มาตรา 19 กำหนดว่า บุคคลจะบรรลุนิติภาวะเมื่ออายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ แต่หากบุคคลนั้นได้ทำการสมรสก่อนอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์โดยผู้เยาว์ฝ่ายชายมีอายุ 17 ปีบริบูรณ์ และฝ่ายหญิงมีอายุ 17 ปีบริบูรณ์ ตามมาตรา 20 ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บุคคลนั้นเป็นผู้บรรลุนิติภาวะตามกฎหมาย ดังนั้น หากเด็กที่อายุยังไม่เกิน 18 ปี แต่ได้ทำการสมรสก่อนและเข้าเงื่อนไขตามกฎหมายที่ถือว่าเด็กนั้นพ้นจากสถานะ ความเป็นเด็กและบรรลุนิติภาวะตามกฎหมาย จะไม่อยู่ในความคุ้มครองของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กอีกต่อไป และดังได้กล่าวแล้วอนุสัญญานี้เป็นอนุสัญญาที่มีประเทศเข้าเป็นภาคีสมาชิก มากที่สุดในโลก คือ 195 ประเทศ และข้อผูกพันในการเป็นภาคีสมาชิกของอนุสัญญา คือ การยอมรับที่จะปฏิบัติตามกฎหมายระหว่างประเทศฉบับนี้ ดังนั้น คำจำกัดความ “เด็ก” ในกฎหมายของทั้ง 195 ประเทศ จะต้องมีความหมายเช่นเดียวกับอนุสัญญานี้ทำให้ความหมายของคำว่าเด็กนั้นเป็นความหมายสากลที่ต้องเหมือนกันทั่วโลก

อนุสัญญา ว่าด้วยสิทธิเด็กคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิขั้นพื้นฐานของเด็กทุกคนในโลก โดยได้กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ (ซึ่งหมายความว่าประเทศอาจกำหนดสิทธิและการคุ้มครองสูงกว่าที่กำหนดไว้ใน อนุสัญญานี้ได้ แต่จะต่ำกว่าที่กำหนดไว้ในอนุสัญญาไม่ได้)

อนุสัญญาฯ ได้กำหนดว่ารัฐภาคีสมาชิกต้องเคารพและคุ้มครองสิทธิเด็กทุกคนที่อยู่ภายในเขตอำนาจของตนไม่ว่าจะเป็นคนสัญชาติของประเทศนั้นหรือไม่ ที่อยู่ภายในเขตอำนาจของตนโดยไม่เลือกปฏิบัติในทุกรูปแบบ โดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมืองหรือทางอื่น ต้นกำเนิดทางชาติพันธุ์ หรือสังคม ทรัพย์สิน ความทุพพลภาพ การเกิด หรือสถานะอื่น ๆ ของเด็ก หรือ บิดามารดา หรือผู้ปกครองตามกฎหมาย การไม่เลือกปฏิบัตินี้ไม่ได้หมายความว่ารัฐจะต้องปฏิบัติต่อเด็กทุกคนเหมือนกันหมด หากเด็กกลุ่มใดไม่สามารถใช้สิทธิเช่นเดียวกับเด็กอื่น เพราะสถานะทางร่างกาย จิตใจ หรือสังคม เช่นเด็กพิการทางร่างกายหรือทาง

สมอง เด็กเร่ร่อน ขากจน เป็นต้น รัฐอาจจัดบริการให้เด็กเหล่านี้เป็นกรณีพิเศษ เพื่อช่วยให้เด็กกลุ่มนี้ได้ใช้สิทธิเท่าเทียมกับเด็กอื่น ๆ หลักการนี้ได้มีบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร พ.ศ. 2550 มาตรา 30 วรรคสาม ซึ่งกำหนดว่า “มาตรการ ที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือ ส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิและ เสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น ย่อมไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม...” อนุสัญญาฯ ยังได้กำหนดว่าในการกระทำทั้งปวงที่เกี่ยวกับเด็ก... ผลประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึงเป็นลำดับแรก “In all actions concerning children,... the best interests of the Child shall be a primary consideration” (ข้อ 3 วรรคแรก)

การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นเด็กตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไทย

กรณีผู้มีอำนาจจัดการแทน

มาตรา 5 บุคคลเหล่านี้จัดการแทนผู้เสียหายได้

1. ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาล เฉพาะแต่ในความผิดซึ่ง ได้กระทำต่อผู้เยาว์ หรือผู้ไร้ความสามารถซึ่งอยู่ในความดูแล
2. ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามเษภหรือภริยา เฉพาะแต่ในความผิด อาญาซึ่งผู้เสียหายถูกทำร้ายถึงตายหรือบาดเจ็บจนไม่สามารถจะ จัดการเองได้
3. ผู้จัดการหรือผู้แทนอื่น ๆ ของนิติบุคคล เฉพาะความผิด ซึ่งกระทำลงแก่นิติบุคคลนั้น

กรณีผู้มีอำนาจจัดการแทนเฉพาะคดี

มาตรา 6 ในคดีอาญาซึ่งผู้เสียหายเป็นผู้เยาว์ไม่มีผู้แทนโดยชอบธรรมหรือเป็นผู้วิกลจริตหรือคนไร้ความสามารถ ไม่มีผู้อนุบาล หรือซึ่งผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาลไม่สามารถจะทำการตามหน้าที่โดยเหตุหนึ่งเหตุใด รวมทั้งมีผลประโยชน์ขัดกันกับผู้เยาว์ หรือคนไร้ความสามารถนั้น ๆ ญาติของผู้นั้นหรือผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องอาจร้องต่อศาลขอให้ตั้งเขาเป็นผู้แทนเฉพาะคดีได้

เมื่อได้ไต่สวนแล้วให้ศาลตั้งผู้ร้องหรือบุคคลอื่น ซึ่งยินยอมตาม ที่เห็นสมควรเป็นผู้แทนเฉพาะคดี เมื่อไม่มีบุคคลใดเป็นผู้แทนให้ ศาลตั้งพนักงานฝ่ายปกครองเป็นผู้แทน

ห้ามมิให้เรียกค่าธรรมเนียมในเรื่องขอตั้งเป็นผู้แทนเฉพาะคดี

การร้องทุกข์

มาตรา 124/1 ให้นำบทบัญญัติในมาตรา 133 ทวิ วรรคหนึ่ง วรรคสอง และวรรคสาม มาใช้บังคับโดยอนุโลมแก่การจดบันทึกคำร้องทุกข์ในคดีที่ผู้เสียหายเป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี เว้นแต่มีเหตุจำเป็น ไม่อาจหาหรือรอนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์บุคคลที่เด็กร้องขอและ

พนักงานอัยการได้และเด็กไม่ประสงค์จะให้หรือรบกวนบุคคลดังกล่าวต่อไป ทั้งนี้ ให้ผู้รับคำร้อง ทุกข์ตามมาตรา 123 หรือมาตรา 124 แล้วแต่กรณี บันทึกเหตุดังกล่าวไว้ในบันทึกคำร้องทุกข์ด้วย

ชั้นสอบสวน

การถามปากคำผู้เสียหาย

มาตรา 133 ทวิ ในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกายอันมิใช่ความผิดที่เกิดจากการหลอมนต่อสู ความผิดเกี่ยวกับเสรีภาพ ความผิดฐานกรรโชกชิงทรัพย์และปล้นทรัพย์ตามประมวลกฎหมายอาญา ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยมาตรการในการป้องกันและปราบปรามการค้าหญิงและเด็ก ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยสถานบริการ หรือคดีความผิดอื่นที่มีอัตราโทษจำคุก ซึ่งผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีร้องขอ การถามปากคำผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี ให้พนักงานสอบสวนแยกกระทำเป็นส่วนสำคัญในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็ก และให้มีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการร่วมอยู่ด้วยในการถามปากคำเด็กนั้น และในกรณีที่นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เห็นว่าการถามปากคำเด็กคนใดหรือคำถามใด อาจจะมีผลกระทบกระเทือนต่อจิตใจเด็กอย่างรุนแรง ให้พนักงานสอบสวนถามผ่านนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เป็นการเฉพาะตามประเด็นคำถามของพนักงานสอบสวน โดยมีให้เด็กได้ยินคำถามของพนักงานสอบสวนและห้ามมิให้ถามเด็กซ้ำซ้อนหลายครั้งโดยไม่มีเหตุอันสมควร

ให้เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่จะต้องแจ้งให้นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการทราบ รวมทั้งแจ้งให้ผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กทราบถึงสิทธิตามวรรคหนึ่งด้วย

นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ หรือพนักงานอัยการที่เข้าร่วมในการถามปากคำ อาจถูกผู้เสียหายหรือพยานซึ่งเป็นเด็กตั้งรังเกียจได้ หากมีกรณีดังกล่าวให้เปลี่ยนตัวผู้นั้น

ภายใต้บังคับแห่งมาตรา 139 การถามปากคำเด็กตามวรรคหนึ่ง ให้พนักงานสอบสวนจัดให้มีการบันทึกภาพและเสียงการถามปากคำดังกล่าวซึ่งสามารถนำออกถ่ายทอดได้อย่างต่อเนื่องไว้เป็นพยาน

ในกรณีจำเป็นเร่งด่วนอย่างยิ่งซึ่งมีเหตุอันควรไม่อาจรอนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการเข้าร่วมในการถามปากคำพร้อมกันได้ ให้พนักงานสอบสวนถามปากคำเด็กโดยมีบุคคลใดบุคคลหนึ่งตามวรรคหนึ่งอยู่ร่วมด้วยก็ได้ แต่ต้องบันทึกเหตุที่ไม่อาจรบกวนบุคคลอื่นไว้ในสำนวนการสอบสวน และมีให้ถือว่าการถามปากคำผู้เสียหายหรือพยานซึ่งเป็นเด็กในกรณีดังกล่าวที่ได้กระทำไปแล้วไม่ชอบด้วยกฎหมาย

การชี้ตัวบุคคล

มาตรา 133 ตรี ในกรณีที่พนักงานสอบสวนมีความจำเป็นต้องจัดให้ผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีชี้ตัวบุคคลใด ให้พนักงานสอบสวนจัดให้มีการชี้ตัวบุคคลในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็กและสามารถป้องกันมิให้บุคคลซึ่งจะถูกชี้ตัวนั้นเห็นตัวเด็ก โดยให้นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการร่วมอยู่ด้วยในการชี้ตัวบุคคลนั้น เว้นแต่มีเหตุจำเป็นไม่อาจหาหรือรบกวนบุคคลใดบุคคลหนึ่งได้และเด็กไม่ประสงค์จะให้มีหรือรบกวนบุคคลดังกล่าวต่อไป ทั้งนี้ ให้พนักงานสอบสวนบันทึกเหตุดังกล่าวไว้ในสำนวนการสอบสวนด้วย

ในกรณีการชี้ตัวผู้ต้องหาที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี ให้พนักงานสอบสวนจัดให้มีการชี้ตัวในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็กและสามารถป้องกันมิให้ผู้ต้องหาที่เป็นเด็กนั้นเห็นตัวบุคคลที่จะทำการชี้ตัว

ชั้นพิจารณาคดี

การไต่สวนมูลฟ้อง

มาตรา 171 ให้นำบทบัญญัติว่าด้วยการสอบสวนและการพิจารณาเว้นแต่มาตรา 175 มาบังคับแก่การไต่สวนมูลฟ้องโดยอนุโลม

ให้นำบทบัญญัติในมาตรา 133 ทวิ และมาตรา 172 ตรี มาใช้บังคับโดยอนุโลมแก่การไต่สวนมูลฟ้องในคดีที่พยานเป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี ทั้งในคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์และในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์

การสืบพยาน

มาตรา 172 ตรี เว้นแต่ในกรณีที่จำเลยอ้างตนเองเป็นพยาน ในการสืบพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี ให้ศาลจัดให้พยานอยู่ในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็ก และศาลอาจปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้

(1) ศาลเป็นผู้ถามพยานเอง โดยแจ้งให้พยานนั้นทราบประเด็นและข้อเท็จจริง ซึ่งต้องการสืบแล้วให้พยานเบิกความในข้อนั้น ๆ หรือศาลจะถามผ่านนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ก็ได้

(2) ให้คู่ความถาม ถามค้าน หรือถามถึงผ่านนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ ในการเบิกความของพยานดังกล่าวตามวรรคหนึ่ง ให้มีการถ่ายทอดภาพและเสียงไปยังห้องพิจารณาคดี และเป็นหน้าที่ของศาลที่จะต้องแจ้งให้นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ทราบ

ก่อนการสืบพยานตามวรรคหนึ่ง ถ้าศาลเห็นสมควรหรือถ้าพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกิน

สิบแปดปีหรือคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งร้องขอโดยมีเหตุผลอันสมควรซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่าจะเป็นผลร้ายแก่เด็กถ้าไม่อนุญาตตามที่ร้องขอ ให้ศาลจัดให้มีการถ่ายทอดภาพและเสียงทำให้การของผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีที่ได้บันทึกไว้ในชั้นสอบสวนตามมาตรา 133 ทวิ หรือชั้นไต่สวนมูลฟ้องตามมาตรา 171 วรรคสอง ต่อหน้าคู่ความและในกรณีเช่นนี้ให้ถือสื่อภาพและเสียงทำให้การของพยานดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของคำเบิกความของพยานนั้นในชั้นพิจารณาของศาล โดยให้คู่ความถามพยานเพิ่มเติม ถามค้านหรือถามตั้งพยานได้ ทั้งนี้ เท่าที่จำเป็นและภายในขอบเขตที่ศาลเห็นสมควร

ในกรณีที่ไม่ได้ตัวพยานมาเบิกความตามวรรคหนึ่งเพราะมีเหตุจำเป็นอย่างยั้งให้ศาลรับฟังสื่อภาพและเสียงทำให้การของพยานนั้นในชั้นสอบสวนตามมาตรา 133 ทวิ หรือชั้นไต่สวนมูลฟ้องตามมาตรา 171 วรรคสอง เสมือนหนึ่งเป็นคำเบิกความของพยานนั้นในชั้นพิจารณาของศาล และให้ศาลรับฟังประกอบพยานอื่นในการพิจารณาพิพากษาคดีได้

มาตรา 172 จัตวา ให้นับบทบัญญัติในมาตรา 172 ตรี มาใช้บังคับโดยอนุโลมแก่การสืบพยานนอกศาลในคดีที่พยานเป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี

4.3 การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นคนพิการทางจิตใจและทางสติปัญญาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นคนพิการทางจิตใจและทางสติปัญญาตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ (Convention on Rights of Persons with Disabilities)

ข้อ 12 การยอมรับอย่างเท่าเทียมกันเบื้องต้นกฎหมาย

1. รัฐภาคียืนยันว่าคนพิการมีสิทธิที่จะได้รับการยอมรับว่าเป็นบุคคลเบื้องต้นกฎหมายในทุกแห่งหน

2. ให้รัฐภาคียอมรับว่าคนพิการอุปโภคความสามารถทางกฎหมายในทุกด้านของการดำเนินชีวิต บนพื้นฐานที่เท่าเทียมกับบุคคลอื่น

3. ให้รัฐภาคีดำเนินการที่เหมาะสมในการจัดให้คนพิการเข้าถึงการสนับสนุนที่ตนต้องการในการใช้ความสามารถทางกฎหมาย

4. ให้รัฐภาคีประกันว่ามาตรการทั้งปวงที่เกี่ยวข้องกับการใช้ความสามารถทางกฎหมายจะให้การปกป้องที่เหมาะสมและมีประสิทธิผลเพื่อป้องกันการใช้ความสามารถนั้นไปในทางที่ผิด ทั้งนี้โดยสอดคล้องกับกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ มาตรการปกป้อง

ดังกล่าวจะต้องประกันให้มาตรการที่เกี่ยวข้องกับการใช้ความสามารถทางกฎหมายนั้นเคารพสิทธิ เจตนารมณ์ และความประสงค์ของบุคคลนั้น ปราศจากผลประโยชน์ทับซ้อน และอิทธิพลที่เกินควร อีกทั้งต้องได้สัดส่วนและเหมาะสมกับสภาพการณ์ของบุคคล โดยจะบังคับใช้ในระยะเวลาที่สั้นที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้และจะต้องมีการทบทวนเป็นระยะโดยหน่วยงานที่มีอำนาจซึ่งมีความเป็นอิสระและเป็นกลางหรือองค์กรทางตุลาการ มาตรการปกป้องดังกล่าวจะต้องได้สัดส่วนกับระดับที่มาตรการกระทบต่อสิทธิและส่วนได้ส่วนเสียของบุคคลนั้น

5. ภายใต้บทบัญญัติของข้อนี้ ให้รัฐภาคีดำเนินมาตรการทั้งปวงที่เหมาะสมและมีประสิทธิผลเพื่อประกันสิทธิที่เท่าเทียมกันของคนพิการในการเป็นเจ้าของหรือรับทรัพย์สินมรดก การควบคุมเรื่องการเงินของตนเอง และการเข้าถึงเงินกู้ธนาคาร การจ้างงาน และสินเชื่อทางการเงินในรูปแบบอื่น อย่างเท่าเทียมกัน รวมทั้งต้องประกันว่าคนพิการจะไม่ถูกลิดรอนทรัพย์สินตามอำเภอใจ

ข้อ 13 การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม

1. ให้รัฐภาคีประกันการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างมีประสิทธิภาพสำหรับคนพิการบนพื้นฐานที่เท่าเทียมกับบุคคลอื่นซึ่งรวมถึงการให้ความช่วยเหลือในเรื่องกระบวนการพิจารณาและความช่วยเหลือที่เหมาะสมตามวัย เพื่ออำนวยความสะดวกในการแสดงบทบาทของ คนพิการในฐานะผู้มีส่วนร่วมโดยตรงและโดยทางอ้อม รวมทั้งในฐานะเป็นพยาน ในกระบวนการพิจารณาทางกฎหมายทั้งปวง รวมทั้งในขั้นตอนการสอบสวนและกระบวนการเบื้องต้นอื่น ๆ

2. เพื่อประกันการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างมีประสิทธิภาพสำหรับคนพิการ ให้ รัฐภาคีส่งเสริมการฝึกอบรมที่เหมาะสมสำหรับผู้ที่ทำงานในด้านกระบวนการยุติธรรม รวมถึง เจ้าหน้าที่ตำรวจและเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์

ซึ่งบทบัญญัติที่กล่าวมาข้างต้น ถือได้ว่าเป็นมาตรฐานขั้นต่ำตามที่องค์การสหประชาชาติ ได้ให้การรับรองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นคนพิการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นคนพิการทางจิตใจและทางสติปัญญาตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไทย

กรณีผู้มีอำนาจจัดการแทน

มาตรา 5 บุคคลเหล่านี้จัดการแทนผู้เสียหายได้

(1) ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาล เฉพาะแต่ในความผิดซึ่ง ได้กระทำต่อ ผู้เยาว์ หรือผู้ไร้ความสามารถซึ่งอยู่ในความดูแล

(2) ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยา เฉพาะแต่ในความผิด อาญาซึ่งผู้เสียหาย ถูกทำร้ายถึงตายหรือบาดเจ็บจนไม่สามารถจะ จัดการเองได้

(3) ผู้จัดการหรือผู้แทนอื่น ๆ ของนิติบุคคล เฉพาะความผิด ซึ่งกระทำลงแก่นิติ

บุคคลนั้น

กรณีผู้มีอำนาจจัดการแทนเฉพาะคดี

มาตรา 6 ในคดีอาญาซึ่งผู้เสียหายเป็นผู้เยาว์ไม่มีผู้แทนโดยชอบธรรมหรือเป็นผู้วิกลจริตหรือคนไร้

ความสามารถ ไม่มีผู้อนุบาล หรือซึ่งผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาลไม่สามารถจะทำการตามหน้าที่โดยเหตุหนึ่งเหตุใด รวมทั้งมีผลประโยชน์ขัดกันกับผู้เยาว์ หรือคนไร้ความสามารถนั้น ๆ ญาติของผู้นั้นหรือผู้มีประโยชน์ เกี่ยวข้องอาจร้องต่อศาลขอให้ตั้งเขาเป็นผู้แทนเฉพาะคดีได้เมื่อได้ไต่สวนแล้วให้ศาลตั้งผู้ร้องหรือบุคคลอื่น ซึ่งยินยอมตามที่เห็นสมควรเป็นผู้แทนเฉพาะคดี เมื่อไม่มีบุคคลใดเป็นผู้แทนให้ ศาลตั้งพนักงานฝ่ายปกครองเป็นผู้แทน

ห้ามมิให้เรียกค่าธรรมเนียมในเรื่องขอตั้งเป็นผู้แทนเฉพาะคดี

การสืบพยาน

มาตรา 172 การพิจารณาและสืบพยานในศาล ให้ทำโดยเปิดเผย ต่อหน้าจำเลย เว้นแต่บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น

เมื่อโจทก์หรือทนายโจทก์และจำเลยมาอยู่ต่อหน้าศาลแล้ว และศาลเชื่อว่าเป็นจำเลยจริงให้อ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟัง และถามว่าได้กระทำความผิดจริงหรือไม่ จะให้การต่อสู้อย่างไรบ้าง คำให้การของจำเลยให้จดไว้ ถ้าจำเลยไม่ยอมให้การ ก็ให้ศาลจดรายงานไว้ และดำเนินการพิจารณาต่อไป

ในการสืบพยาน เมื่อได้พิเคราะห์ถึงเพศ อายุ ฐานะ สุขภาพอนามัย ภาวะแห่งจิตของพยาน หรือความเกรงกลัวที่พยานมีต่อจำเลยแล้ว จะดำเนินการโดยไม่ให้พยานเผชิญหน้าโดยตรงกับจำเลยก็ได้ ซึ่งอาจกระทำโดยการใช้อุปกรณ์วงจรปิด สื่ออิเล็กทรอนิกส์ หรือวิธีอื่นตามที่กำหนดในข้อบังคับของประธานศาลฎีกา และจะให้สอบถามผ่านนักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ หรือบุคคลอื่นที่พยานไว้วางใจด้วยก็ได้

ในการสืบพยาน ให้มีการบันทึกคำเบิกความพยานโดยใช้วิธีการบันทึกลงในวัสดุ ซึ่งสามารถถ่ายถอดออกเป็นภาพและเสียง ซึ่งสามารถตรวจสอบถึงความถูกต้องของการบันทึกได้ และให้ศาลอุทธรณ์ศาลฎีกาใช้การบันทึกดังกล่าวประกอบการพิจารณาคดีด้วย ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่กำหนดในข้อบังคับของประธานศาลฎีกา

ข้อบังคับของประธานศาลฎีกาตามวรรคสามและวรรคสี่ เมื่อได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุมใหญ่ของศาลฎีกา และประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

4.4 วิเคราะห์ปัญหาและมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นคนพิการทางจิตใจและทางสติปัญญาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่เหมาะสมเพื่อนำไปปรับใช้กับกฎหมายของประเทศไทย

แม้บทบัญญัติแห่งกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะให้การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นบุคคลธรรมดาที่มีความสามารถในการรับรู้และเข้าใจในการดำเนินคดีหรือแม้แต่ผู้เสียหายที่เป็นเด็กซึ่งมีภาวะความอ่อนแอทั้งทางร่างกายและจิตใจ อารมณ์ พฤติกรรม สติปัญญา การเรียนรู้ แต่ยังไม่มียกเว้นที่ให้การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่พิการทางจิตใจและทางสติปัญญาซึ่งมีภาวะความอ่อนแอทั้งทางร่างกายและจิตใจ อารมณ์ พฤติกรรม สติปัญญา การเรียนรู้ เช่นเดียวกับเด็กอย่างสมบูรณ์ในทุกขั้นตอน ไม่ว่าจะเป็นชั้นสอบสวน หรือชั้นพิจารณา ดังนั้น ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิเคราะห์บทบัญญัติที่ให้การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นที่เป็นเด็กพร้อมกับนำมาเปรียบเทียบการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นคนพิการทางจิตใจและทางสติปัญญาที่มีในปัจจุบัน ดังนี้

4.4.1 กรณีผู้มีอำนาจจัดการแทน

มาตรา 5 บุคคลเหล่านี้จัดการแทนผู้เสียหายได้

- (1) ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาล เฉพาะแต่ในความผิด ซึ่งได้กระทำต่อผู้เยาว์หรือผู้ไร้ความสามารถซึ่งอยู่ในความดูแล
- (2) ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยา เฉพาะแต่ในความผิดอาญา ซึ่งผู้เสียหายถูกทำร้ายถึงตายหรือบาดเจ็บจนไม่สามารถจะจัดการเองได้
- (3) ผู้จัดการหรือผู้แทนอื่น ๆ ของนิติบุคคล เฉพาะความผิด ซึ่งกระทำลงแก่นิติบุคคลนั้น

ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้บัญญัติในเรื่องของผู้มีอำนาจจัดการแทนคนพิการทางจิตใจและสติปัญญาที่มีความเหมาะสมพอสมควรแต่หากเกิดกรณีที่ผู้พิการทางจิตใจและทางสติปัญญาเป็นผู้ซึ่งไร้ความสามารถ ไม่สามารถสื่อสารกับผู้อนุบาลได้ หรือแม้แต่กรณีที่ผู้ไร้ซึ่งความสามารถสามารถสื่อสารกับบุคคลใดบุคคลหนึ่งเท่านั้น จึงเป็นปัญหาทางกฎหมายในปัจจุบัน เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นคนพิการที่มีความพิการทางจิตใจและสติปัญญาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ที่สมควรแก้ไข

เมื่อผู้เสียหายซึ่งเป็นคนพิการทางจิตใจและทางสติปัญญาสามารถสื่อสารกับบุคคลใดบุคคลหนึ่งเท่านั้น ซึ่งมีใช้ผู้อนุบาล เหตุนี้จึงสมควรมีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในเรื่องผู้มีอำนาจจัดการแทนให้เหมาะสมยิ่งขึ้น โดยให้เพิ่มเติม มาตรา 5(1) ดังนี้

มาตรา 5 บุคคลเหล่านี้จัดการแทนผู้เสียหายได้

(1) ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาล เฉพาะแต่ในความผิดซึ่งได้กระทำต่อผู้เยาว์ หรือผู้ไร้ความสามารถซึ่งอยู่ในความดูแล

ในกรณีที่ผู้ไร้ซึ่งความสามารถไม่สามารถสื่อสารกับบุคคลอื่น แต่สามารถสื่อสารกับ บุคคลใดบุคคลหนึ่งที่ไม่ใช่ผู้อนุบาลได้ ให้บุคคลนั้นจัดการแทนผู้เสียหายได้

4.4.2 กรณีผู้มีอำนาจจัดการแทนเฉพาะคดี

มาตรา 6 ในคดีอาญาซึ่งผู้เสียหายเป็นผู้เยาว์ไม่มีผู้แทนโดย ชอบธรรมหรือเป็นผู้วิกลจริต หรือคนไร้ความสามารถ ไม่มีผู้อนุบาล หรือซึ่งผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาลไม่สามารถจะทำการตาม หน้าที่โดยเหตุหนึ่งเหตุใด รวมทั้งมีผลประโยชน์ขัดกันกับผู้เยาว์ หรือคนไร้ความสามารถ นั้น ๆ ญาติของผู้นั้นหรือผู้มีประโยชน์ เกี่ยวข้องอาจร้องต่อศาลขอให้ตั้งเขาเป็นผู้แทนเฉพาะคดีได้

เมื่อได้ไต่สวนแล้วให้ศาลตั้งผู้ร้องหรือบุคคลอื่น ซึ่งยินยอมตาม ที่เห็นสมควรเป็นผู้แทนเฉพาะคดี เมื่อไม่มีบุคคลใดเป็นผู้แทนให้ ศาลตั้งพนักงานฝ่ายปกครองเป็นผู้แทน

ห้ามมิให้เรียกค่าธรรมเนียมในเรื่องขอตั้งเป็นผู้แทนเฉพาะคดี

จากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 6 ว่ากรณีผู้วิกลจริตหรือคนไร้ความสามารถ ไม่มีผู้อนุบาล หรือซึ่งผู้อนุบาลไม่สามารถจะทำการตามหน้าที่โดยเหตุหนึ่งเหตุใด รวมทั้งมีผลประโยชน์ขัดกันกับคนไร้ความสามารถนั้น ๆ ญาติของผู้นั้นหรือผู้มีประโยชน์ เกี่ยวข้องอาจร้องต่อศาลขอให้ตั้งเขาเป็นผู้แทนเฉพาะคดีได้ ผู้ศึกษาเห็นบทบัญญัติดังกล่าวได้ บัญญัติในเรื่องของของผู้มีอำนาจจัดการแทนเฉพาะคดีของคนพิการทางจิตใจและทางสติปัญญา มีความเหมาะสมแล้ว จึงไม่จำเป็นต้องมีการแก้ไข

4.4.3 ในชั้นสอบสวน

แต่เดิมการสอบปากคำเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีที่เป็นผู้เสียหายหรือพยานนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดวิธีปฏิบัติไว้เช่นเดียวกับกรณีสอบปากคำของผู้ใหญ่ คำถาม ที่ใช้ถามเด็กอาจเป็นคำถามที่ตอกย้ำจิตใจของเด็ก ซึ่งบอบช้ำอยู่แล้วให้เลวร้ายยิ่งขึ้นและ ยังส่งผลให้ข้อเท็จจริงที่ได้รับจากการสอบปากคำคลาดเคลื่อน ด้วยเหตุนี้จึงมีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้มีกระบวนการการถามปากคำเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีให้เหมาะสมยิ่งขึ้น ต่อมาจึงตราพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 20) พ.ศ. 2542 พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 26) พ.ศ. 2550 กำหนดวิธีการและขั้นตอนต่าง ๆ ให้พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติ โดยกำหนดการสอบสวน เด็กอายุไม่เกิน 18 ปี ไว้ในฐานะเป็นผู้เสียหายหรือพยาน ดังนี้

4.4.3.1 การร้องทุกข์

การจดบันทึกคำร้องทุกข์กรณีผู้เสียหายเป็นเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี⁵⁶

มาตรา 124/1⁵⁷ ให้นำบทบัญญัติในมาตรา 133 ทวิ วรรคหนึ่ง วรรคสอง และวรรคสาม มาใช้บังคับโดยอนุโลมแก่การจดบันทึกคำร้องทุกข์ในคดีที่ผู้เสียหายเป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี เว้นแต่มีเหตุจำเป็น ไม่อาจหาหรือรอนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์บุคคลที่เด็กร้องขอและพนักงานอัยการได้และเด็กไม่ประสงค์จะให้มีหรือรอนบุคคลดังกล่าวต่อไป ทั้งนี้ ให้ผู้รับคำร้องทุกข์ตามมาตรา 123 หรือมาตรา 124 แล้วแต่กรณี บันทึกเหตุดังกล่าวไว้ในบันทึกคำร้องทุกข์ด้วย

ปกติแล้วผู้เสียหายอาจร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนได้ และคำร้องทุกข์นี้จะทำเป็นหนังสือหรือร้องด้วยปากก็ได้ ถ้าเป็นกรณีร้องด้วยปาก พนักงานสอบสวนต้องบันทึกไว้ ลงวันเดือนปีและลงลายมือชื่อผู้บันทึกกับผู้ร้องทุกข์ในบันทึกนั้นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 123

เมื่อมาตรา 124/1 บัญญัติไว้ข้างต้น ผลจึงเป็นว่า เมื่อผู้เสียหายซึ่งเป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี มาร้องทุกข์ด้วยวาจา และพนักงานสอบสวนจะถามปากคำเพื่อจดบันทึกคำร้องทุกข์ของผู้เสียหายซึ่งเป็นเด็กดังกล่าว พนักงานสอบสวนจะต้องแยกดำเนินการเป็นส่วนสัดส่วนในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็ก และให้มีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการร่วมอยู่ด้วยในการถามปากคำเด็กนั้น ทำนองเดียวกับการถามปากคำและสอบสวนเด็กตามที่กล่าวมาข้างต้น และมีข้อสังเกตว่าคดีที่มีอัตราโทษจำคุกหากผู้เสียหายซึ่งเป็นเด็กมิได้ร้องขอต่อพนักงานสอบสวนให้ดำเนินการตามมาตรา 133 ทวิ วรรคหนึ่งแล้ว พนักงานสอบสวนก็ไม่จำเป็นต้องดำเนินการตามมาตรา 133 ทวิ วรรคหนึ่ง วรรคสองและวรรคสามแต่อย่างใด

ในการถามปากคำเพื่อจดบันทึกคำร้องของผู้เสียหายซึ่งเป็นเด็กหากพนักงานสอบสวนไม่ดำเนินการตามที่มาตรา 133 ทวิ วรรคหนึ่ง, วรรคสองและวรรคสามบัญญัติไว้แล้ว ผลจะเป็นประการใด “ท่านวรวิทย์ ฤทธิพิศ มีความเห็นว่า การจดบันทึกคำร้องทุกข์ของผู้เสียหายเป็นส่วนหนึ่งของการสอบสวนเป็นเพื่อรวบรวมพยานหลักฐานและดำเนินการทั้งหลาย ซึ่งพนักงานสอบสวนได้กระทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหาเพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิดเพื่อรู้ตัวผู้กระทำผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา”เมื่อพิจารณาในแง่นี้แล้วจะเห็นได้ว่า การรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวนมีหลายสิ่ง

⁵⁶ วรวิทย์ ฤทธิพิศ, หลักกฎหมายการดำเนินคดีในศาลเยาวชนและครอบครัว, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2553), 100-101.

⁵⁷ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 26) พ.ศ. 2550 มาตรา 3

หลายอย่างที่จะต้องดำเนินการ แม้การจะบันทึกคำร้องทุกข์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการสอบสวน และพนักงานสอบสวนจะไม่ดำเนินการตามมาตรา 124/1 ประกอบมาตรา 133 ทวิ ก็ไม่ทำให้การสอบสวนทั้งหมดไม่ชอบด้วยกฎหมายไป เช่นนี้ คงต้องถือว่าการสอบสวนในคดีนั้นชอบด้วยกฎหมายแล้ว เทียบเคียงได้กับกรณีการถามปากคำหรือสอบสวนเด็ก ซึ่งอยู่ในฐานะผู้เสียหายหรือในฐานะพยานตามมาตรา 133 ทวิ ดังที่กล่าวมาแล้ว

สำหรับการจดบันทึกคำร้องทุกข์ของผู้เสียหายที่เป็นคนพิการทางด้านจิตใจและทางสติปัญญาเมื่อเปรียบเทียบกับกรณีการจดบันทึกคำร้องทุกข์ของผู้เสียหายที่เป็นเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี แล้วจะเห็นว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาของไต่สวนของไทยยังไม่มีบทบัญญัติไว้เป็นการเฉพาะสำหรับคนพิการประเภทนี้ เนื่องจากผู้เสียหายที่พิการทางจิตใจและสติปัญญาซึ่งมีภาวะความอ่อนแอทั้งทางร่างกายและจิตใจ อารมณ์ พฤติกรรม สติปัญญา การเรียนรู้ เช่นเดียวกับเด็ก จึงเป็นปัญหาทางกฎหมายในปัจจุบัน เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นคนพิการที่มีความพิการทางจิตใจและสติปัญญาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ที่สมควรแก้ไข

ปกติแล้วผู้เสียหายอาจร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนได้ และคำร้องทุกข์นี้จะทำเป็นหนังสือหรือร้องด้วยปากก็ได้ ถ้าเป็นกรณีร้องด้วยปาก พนักงานสอบสวนต้องบันทึกไว้ ลงวัน เดือน ปี และลงลายมือชื่อผู้บันทึกกับผู้ร้องทุกข์ในบันทึกนั้นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญา มาตรา 123

เมื่อผู้เสียหายซึ่งเป็นคนพิการทางจิตใจและสติปัญญาร้องทุกข์ด้วยวาจา และพนักงานสอบสวนจะถามปากคำเพื่อจดบันทึกคำร้องทุกข์ของผู้เสียหายซึ่งเป็นคนพิการทาง จิตใจและสติปัญญาดังกล่าว พนักงานสอบสวนไม่ได้แยกดำเนินการเป็นส่วนสัดส่วนในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับคนพิการทางจิตใจและสติปัญญา และให้มีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการร่วมอยู่ด้วยในการถามปากคำคนพิการทางจิตใจและสติปัญญา ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจของผู้พิการทางด้านจิตใจและสติปัญญา เหตุนี้จึงสมควรมีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้มีกระบวนการการจดบันทึกคำร้อง ทุกข์คนพิการทางจิตใจและสติปัญญาให้เหมาะสมยิ่งขึ้น โดยให้เพิ่มเติม มาตรา 124/1 ดังนี้

มาตรา 124/1 ให้นำบทบัญญัติในมาตรา 133 ทวิ วรรคหนึ่ง วรรคสอง และวรรคสาม มาใช้บังคับโดยอนุโลมแก่การจดบันทึกคำร้องทุกข์ในคดีที่ผู้เสียหายเป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี หรือคนพิการทางจิตใจและทางสติปัญญา เว้นแต่มีเหตุจำเป็น ไม่อาจหาหรือรอนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์บุคคลที่เด็กหรือคนพิการทางจิตใจและทางสติปัญญาร้องขอและพนักงานอัยการได้และเด็กหรือคนพิการทางจิตใจและทางสติปัญญาไม่ประสงค์จะให้มิหรือรอนักบุคคลดังกล่าวต่อไปนี้ ให้ผู้รับคำร้องทุกข์ ตามมาตรา 123 หรือมาตรา 124 แล้วแต่กรณี บันทึกเหตุดังกล่าวไว้ใน

บันทึกคำร้องทุกข์ด้วย

4.4.3.2 การถามปากคำและสอบสวน

การถามปากคำและสอบสวนเด็กในชั้นพนักงานสอบสวน⁵⁸

บทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวข้องได้แก่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 133 ทวิ⁵⁹ ในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย อันมิใช่ความผิดที่เกิดจากการหลอมนต่อสู ความผิดเกี่ยวกับเสรีภาพ ความผิดฐานกรรโชกชิงทรัพย์ และปล้น ทรัพย์ตามประมวลกฎหมายอาญา ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยมาตรการในการป้องกันและปราบปรามการค้าหญิงและเด็ก ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยสถานบริการ หรือคดีความผิดอื่นที่มีอัตราโทษจำคุก ซึ่งผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีร้องขอ การถามปากคำผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี ให้พนักงานสอบสวนแยกกระทำเป็นส่วนหนึ่งในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็ก และให้มีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการร่วมอยู่ด้วยในการถามปากคำเด็กนั้น และในกรณีที่นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เห็นว่าการถามปากคำเด็กคนใดหรือคำถามใด อาจจะมีผลกระทบกระเทือนต่อจิตใจเด็กอย่างรุนแรง ให้พนักงานสอบสวนถามผ่านนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เป็นการเฉพาะตามประเด็นคำถามของพนักงานสอบสวน โดยมีให้เด็กได้ยินคำถามของพนักงานสอบสวนและห้ามมิให้ถามเด็กซ้ำซ้อนหลายครั้ง โดยไม่มีเหตุอันสมควร

ให้เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่จะต้องแจ้งให้นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการทราบ รวมทั้งแจ้งให้ผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กทราบถึงสิทธิตามวรรคหนึ่งด้วย

นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ หรือพนักงานอัยการที่เข้าร่วมในการถามปากคำ อาจถูกผู้เสียหายหรือพยานซึ่งเป็นเด็กตั้งข้อรังเกียจได้ หากมีกรณีดังกล่าวให้เปลี่ยนตัวผู้นั้น

ภายใต้บังคับแห่งมาตรา 139 การถามปากคำเด็กตามวรรคหนึ่ง ให้พนักงานสอบสวนจัดให้มีการบันทึกภาพและเสียงการถามปากคำดังกล่าว ซึ่งสามารถนำออกถ่ายทอดได้อย่างต่อเนื่องไว้เป็นพยาน

ในกรณีจำเป็นเร่งด่วนอย่างยิ่งซึ่งมีเหตุอันควรไม่อาจรอนักจิตวิทยาหรือนักสังคม

⁵⁸ วรวิทย์ ฤทธิพิศ, หลักกฎหมายการดำเนินคดีในศาลเยาวชนและครอบครัว, 93-100.

⁵⁹ ความตามวรรคหนึ่ง และวรรคสองแห่งมาตรา 133 ทวิ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 26) พ.ศ. 2550 มาตรา 5 และให้ใช้ข้อความใหม่ตามที่ได้พิมพ์ไว้

สงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการเข้าร่วมในการถามปากคำพร้อมกันได้ ให้พนักงานสอบสวนถามปากคำเด็กโดยมีบุคคลใดบุคคลหนึ่งตามวรรคหนึ่งอยู่ร่วมด้วยก็ได้ แต่ต้องบันทึกเหตุที่ไม่อาจรบกวนบุคคลอื่นไว้ในสำนวนการสอบสวน และมีให้ถือว่าการถามปากคำผู้เสียหายหรือพยานซึ่งเป็นเด็กในกรณีดังกล่าวที่ได้กระทำไปแล้วไม่ชอบด้วยกฎหมาย

การถามปากคำและสอบสวนเด็กนั้น กฎหมายจำกัดประเภทคดีไว้โดยบทบัญญัติในมาตรา 133 ทวิ ได้กำหนดประเภทคดีที่พนักงานสอบสวนจะต้องดำเนินการเป็นพิเศษเกี่ยวกับกับการถามปากคำและสอบสวนเด็กซึ่งอายุไม่เกิน 18 ปี ตามมาตรา 133 ทวิ ได้แก่

1. ในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกายอันมิใช่ความผิดเกี่ยวกับการข่มขืนต่อสู ความผิดเกี่ยวกับเสรีภาพ ความผิดฐานกรรโชกชิงทรัพย์และปล้นทรัพย์ตามประมวลกฎหมายอาญา ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยมาตรการในการป้องกันและปราบปรามการค้าหญิงและเด็ก ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยสถานบริการ

2. คดีที่มีอัตราโทษจำคุก (มิได้ระบุอัตราโทษจำคุกขั้นต่ำหรือขั้นสูงไว้) กรณีนี้เด็กซึ่งเป็นผู้เสียหายหรือพยานต้องร้องขอ ให้พนักงานสอบสวนดำเนินการตามมาตรา 133 ทวิ

ขั้นตอนวิธีการดำเนินการของพนักงานสอบสวนในการถามปากคำเด็กที่เป็นผู้เสียหายหรือเป็นพยาน

หากคดีเรื่องนั้น ๆ เข้าเงื่อนไขหลักเกณฑ์ประเภทคดีประเภทหนึ่งประเภทใดใน 2 ประเภท ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น เมื่อพนักงานสอบสวนจะถามปากคำเด็กไว้ในฐานะผู้เสียหายหรือเป็นพยาน พนักงานสอบสวนมีหน้าที่ต้องดำเนินการ ดังต่อไปนี้

1. ต้องแยกการถามปากคำเด็กดังกล่าวเป็นสัดส่วนในสถานที่ที่เหมาะสม
2. ต้องจะให้มิ้นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอและพนักงานอัยการร่วมอยู่ด้วยในการถามปากคำเด็กนั้น โดยถือเป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวน ที่จะต้องแจ้งให้นักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอหรือพนักงานอัยการทราบ (มาตรา 133 ทวิ วรรคสอง) เพื่อเข้าร่วมในการถามปากคำเด็ก ในการแจ้งให้บุคคลดังกล่าวทราบ พนักงานสอบสวนควรทำเป็นหนังสือ กำหนดวัน เวลา และสถานที่ให้บุคคลเหล่านั้นทราบด้วย แต่หากเป็นกรณีเร่งด่วน อาจจะแจ้งทางโทรศัพท์หรือเครื่องมือสื่อสารอื่นก็อาจจะทำได้ ส่วนเด็กซึ่งเป็นผู้เสียหายหรือพยานที่จะให้ปากคำนั้น อาจตั้งข้อรังเกียจแก่นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์หรือพนักงานอัยการที่พนักงานสอบสวนแจ้งให้เข้าร่วมในการถามปากคำได้ หากมีการตั้งข้อรังเกียจดังกล่าวแล้ว พนักงานสอบสวนก็ต้องดำเนินการเปลี่ยนตัวนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์หรือพนักงานอัยการผู้นั้น

อย่างไรก็ดี กรณีอาจเป็นไปได้ว่ามีความจำเป็นเร่งด่วนอย่างยิ่ง ซึ่งมีเหตุอันสมควร ไม่อาจรอนักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอและพนักงานอัยการเข้าเข้าร่วม ในการถามปากคำพร้อมกันได้ กรณีนี้พนักงานสอบสวนก็อาจดำเนินการถามปากคำเด็กไปได้ แต่ ทั้งนี้จะต้องมีบุคคลใดบุคคลหนึ่งตามที่ได้อ้างมาแล้วร่วมอยู่ด้วยและพนักงานสอบสวนต้อง บันทึกเหตุที่ไม่อาจรอนักจิตวิทยาไว้ในสำนวนการสอบสวน อย่างไรก็ตามหากเหตุจำเป็นเร่งด่วน อย่างยิ่งตามที่ได้อ้างมาแล้วได้หมดสิ้นไป พนักงานสอบสวนก็ต้องจัดให้บุคคลดังกล่าวเข้าร่วม ในการถามปากคำพร้อมกันต่อไป กรณีดังกล่าวข้างต้น กฎหมายมิให้ถือว่าการถามปากคำผู้เสียหาย หรือพยานซึ่งเป็นเด็กที่ได้กระทำไปแล้ว เป็นการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย

3. ต้องแจ้งให้ผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี ได้ทราบถึงสิทธิ ที่ได้รับการถามปากคำในฐานะที่เป็นเด็กมาตรา 133 ทวิด้วย

4. พนักงานสอบสวนต้องจัดให้มีการบันทึกภาพ และเสียงการถามปากคำเด็ก ที่ เป็นผู้เสียหายหรือพยานไว้ และสามารถนำออกถ่ายทอดได้อย่างต่อเนื่องเพื่อใช้เป็นพยานหลักฐาน ต่อไป

ในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนนั้น นอกเหนือจากจะต้องมีหน้าที่จัดทำบันทึกการสอบปากคำดังกล่าวไว้และนำเข้าร่วมไว้ในสำนวนการสอบสวนตามมาตรา 139 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแล้ว พนักงานสอบสวนยังจะต้องจัดให้มีการบันทึกภาพ และเสียงการถามปากคำเด็กนั้นไว้ และสามารถนำออกถ่ายทอดได้อย่างต่อเนื่องเพื่อเป็น พยานหลักฐาน

หากพนักงานสอบสวนไม่ดำเนินการถามปากคำหรือสอบสวนเด็กซึ่งอยู่ในฐานะ ผู้เสียหายหรือพยานตามที่มาตรา 133 ทวิ บัญญัติไว้แล้ว กล่าวคือ ไม่แยกการถามปากคำผู้เสียหาย หรือพยานที่เป็นเด็กในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็ก ไม่จัดให้มีนักจิตวิทยาหรือนักสังคม สงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอและพนักงานอัยการเข้าร่วมในการถามปากคำนั้นด้วยและไม่จัดให้ มี การบันทึกภาพ และเสียงการถามปากคำเด็กที่เป็นผู้เสียหายหรือพยานไว้ ผลจะเป็นประการใดใน เรื่องนี้ วรวิทย์ ฤทธิพิศ⁶⁰ ได้ให้ความเห็นไว้ดังนี้ การถามปากคำหรือการสอบสวนผู้เสียหายหรือ พยานที่เป็นเด็กเป็นส่วนหนึ่งของการสอบสวนเป็นเพื่อการรวบรวมพยานหลักฐานและดำเนินการ ทั้งหลาย ซึ่งพนักงานสอบสวนได้กระทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหาเพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริง หรือเพื่อพิสูจน์ความผิดและเพื่อเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ เมื่อพิจารณาในแง่นี้แล้วจะ เห็นได้ว่า การรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวนมีหลายสิ่งหลายอย่างที่จะต้อง

⁶⁰ ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลแพ่ง

ดำเนินการแม้การถามปากคำหรือการสอบสวนผู้เสียหายหรือพยานซึ่งเป็นเด็กถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการสอบสวนและไม่ดำเนินการตามมาตรา 133 ทวิ ก็ไม่น่าจะถึงขนาดว่าทำให้การสอบสวนทั้งหมดไม่ชอบด้วยกฎหมายไปด้วย เช่นนี้ คงต้องถือว่าการสอบสวนในคดีนั้นชอบด้วยกฎหมาย และเรื่องนี้ได้มีคำพิพากษาศาลฎีกาวินิจฉัยเป็นแนวทางไว้แล้ว ดังนี้

คำพิพากษาศาลฎีกา 8908/2550 ตามบันทึกคำให้การของผู้เสียหายในชั้นสอบสวนปรากฏว่า พนักงานสอบสวนได้ถามปากคำผู้เสียหาย 4 ครั้ง แม้การถามผู้เสียหายครั้งแรกและครั้งที่สองจะไม่ชอบด้วยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 133 ทวิ วรรคหนึ่ง และวรรคท้าย เนื่องจากการถามปากคำนั้นไม่มีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ และพนักงานอัยการเข้าร่วม ก็มีผลทำให้การรับฟังคำให้การของผู้เสียหายครั้งแรกและครั้งที่สอง เป็นพยานหลักฐานไม่ได้เท่านั้น หากทำให้การสอบสวนเสียไปทั้งหมดไม่ เพราะบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าวมีเจตนารมณ์ที่จะคุ้มครองพยานที่เป็นเด็กเป็นสำคัญ ส่วนการถามปากคำผู้เสียหายใน ครั้งสุดท้ายภายหลัง โจทก์ฟ้องจำเลยทั้งห้าแล้วนั้น ก็ไม่มีผลทำให้การสอบสวนที่ชอบแล้วกลับกลายเป็นไม่ชอบไม่ได้

สำหรับการถามปากคำและสอบสวนผู้เสียหายที่เป็นคนพิการทางจิตใจและทางสติปัญญาในชั้นพนักงานสอบสวนผู้เสียหายที่เป็นคนพิการทางจิตใจและทางสติปัญญา เมื่อเปรียบเทียบกับกรณีการถามปากคำและสอบสวนเด็กในชั้นพนักงานสอบสวน แล้วจะเห็นว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาของ ไทยยังไม่มียกเว้นบทบัญญัติไว้เป็นการเฉพาะสำหรับคนพิการประเภทนี้ เนื่องจากผู้เสียหายที่พิการทางจิตใจและทางสติปัญญา ซึ่งมีภาวะความอ่อนแอทั้งทางร่างกายและจิตใจ อารมณ์ พฤติกรรม สติปัญญา การเรียนรู้ เช่นเดียวกับเด็ก จึงเป็นปัญหาทางกฎหมายในปัจจุบันเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นคนพิการที่มีความพิการทางจิตใจและทางสติปัญญาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ที่สมควรแก้ไข

ปัจจุบันการสอบปากคำคนพิการทางจิตใจและทางสติปัญญาที่เป็นผู้เสียหาย หรือพยานนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดวิธีปฏิบัติไว้เช่นเดียวกับกรณีสอบปากคำของบุคคลทั่วไป คำถามที่ใช้ถามคนพิการทางจิตใจและทางสติปัญญาอาจเป็นคำถาม ที่ตอกย้ำจิตใจของคนพิการทางจิตใจและทางสติปัญญาซึ่งบอบช้ำอยู่แล้วให้เลวร้ายยิ่งขึ้น รวมทั้ง ยังส่งผลให้ข้อเท็จจริงที่ได้รับจากการสอบปากคำคลาดเคลื่อน ด้วยเหตุนี้จึงเห็นควรมีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้มีกระบวนการการถามปากคำคนพิการทางจิตใจและทางสติปัญญาให้เหมาะสมยิ่งขึ้น โดยให้เพิ่มเติม มาตรา 133 ทวิ ดังนี้

มาตรา 133 ทวิ ในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย อันมิใช่ความผิดที่เกิดจากการชุลมุนต่อสู้ ความผิดเกี่ยวกับเสรีภาพ ความผิดฐานกรรโชกชิงทรัพย์และ

ปล้นทรัพย์ ตามประมวลกฎหมายอาญาความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณีความผิด ตามกฎหมายว่าด้วยมาตรการในการป้องกันและปราบปรามการค้าหญิงและเด็กความผิดตามกฎหมายว่าด้วยสถานบริการ หรือคดีความผิดอื่นที่มีอัตราโทษจำคุก ซึ่งผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีหรือผู้พิการทางด้านจิตใจและทางสติปัญญาร้องขอ การถามปากคำผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีหรือผู้พิการทางด้านจิตใจและทางสติปัญญา ให้พนักงานสอบสวนแยกกระทำเป็นส่วนสัดส่วน ในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็กหรือผู้พิการทางด้านจิตใจและทางสติปัญญา และให้มีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กหรือผู้พิการทางด้านจิตใจและทางสติปัญญาร้องขอ และพนักงานอัยการร่วมอยู่ด้วยในการถามปากคำเด็กหรือผู้พิการทางด้านจิตใจและทางสติปัญญานั้น และในกรณีที่นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ เห็นว่าการถามปากคำเด็กหรือผู้พิการทางด้านจิตใจ และทางสติปัญญาคนใดหรือคำถามใด อาจจะมีผลกระทบกระเทือนต่อจิตใจเด็กหรือผู้พิการทางด้านจิตใจและทางสติปัญญาอย่างรุนแรง ให้พนักงานสอบสวนถามผ่านนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เป็นการเฉพาะ ตามประเด็นคำถามของพนักงานสอบสวน โดยมีให้เด็กหรือผู้ พิการทางด้านจิตใจและทางสติปัญญาได้อินคำถามของพนักงานสอบสวนและห้ามมิให้ถามเด็กหรือผู้พิการทางด้านจิตใจและทางสติปัญญาซ้ำซ้อนหลายครั้งโดยไม่มีเหตุอันสมควร

ให้เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่จะต้องแจ้งให้นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กหรือผู้พิการทางด้านจิตใจและทางสติปัญญาร้องขอ และพนักงานอัยการทราบ รวมทั้งแจ้งให้ผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กหรือผู้พิการทางด้านจิตใจและทางสติปัญญาทราบถึงสิทธิตามวรรคหนึ่งด้วย

นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ หรือพนักงานอัยการที่เข้าร่วมในการถามปากคำอาจถูกผู้เสียหายหรือพยาน ซึ่งเป็นเด็กหรือผู้พิการทางด้านจิตใจ และทางสติปัญญาตั้งข้อรังเกียจได้หากมีกรณีดังกล่าวให้เปลี่ยนตัวผู้นั้น

ภายใต้บังคับแห่ง มาตรา 139 การถามปากคำเด็กหรือผู้พิการทางด้านจิตใจและทางสติปัญญาตามวรรคหนึ่ง ให้พนักงานสอบสวนจัดให้มีการบันทึกภาพและเสียงการถามปากคำดังกล่าว ซึ่งสามารถนำออกถ่ายทอดได้อย่างต่อเนื่องไว้เป็นพยาน

ในกรณีจำเป็นเร่งด่วนอย่างยิ่งซึ่งมีเหตุอันควรไม่อาจรอนักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์บุคคลที่เด็กหรือผู้พิการทางด้านจิตใจและทางสติปัญญาร้องขอ และพนักงานอัยการเข้าร่วม ในการถามปากคำพร้อมกันได้ ให้พนักงานสอบสวนถามปากคำเด็กหรือผู้พิการทางด้านจิตใจและทางสติปัญญา โดยมีบุคคลใดบุคคลหนึ่งตามวรรคหนึ่งอยู่ร่วมด้วยก็ได้ แต่ต้องบันทึกเหตุที่ไม่อาจรอนักบุคคลอื่นไว้ในสำนวนการสอบสวน และมีให้ถือว่าการถามปากคำผู้เสียหาย

หรือพยาน ซึ่งเป็นเด็กหรือผู้พิการทางจิตใจและทางสติปัญญาในกรณีดังกล่าว ที่ได้กระทำไปแล้วไม่ชอบด้วยกฎหมาย

4.4.3.3 การจัดให้ผู้เสียหายหรือพยานชี้ตัวบุคคล

การจัดให้เด็กอายุไม่เกิน 18 ปี ในฐานะผู้เสียหายหรือพยานชี้ตัวบุคคลใด ๆ⁶¹

มาตรา 133 ตรี⁶² ในกรณีที่พนักงานสอบสวนมีความจำเป็นต้องจัดให้ผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีชี้ตัวบุคคลใด ให้พนักงานสอบสวนจัดให้มีการชี้ตัวบุคคลในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็กและสามารถป้องกันมิให้บุคคลซึ่งจะถูกชี้ตัวนั้นเห็นตัว เด็ก โดยให้มีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการร่วมอยู่ด้วยในการชี้ตัวบุคคลนั้น เว้นแต่มีเหตุจำเป็นไม่อาจหาหรือรบกวนบุคคลใดบุคคลหนึ่งได้และเด็กไม่ประสงค์จะให้หรือรบกวนบุคคลดังกล่าวต่อไป ทั้งนี้ ให้พนักงานสอบสวนบันทึกเหตุดังกล่าวไว้ในสำนวนการสอบสวนด้วย

ในกรณีการชี้ตัวผู้ต้องหาที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี ให้พนักงานสอบสวนจัดให้มีการชี้ตัวในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็กและสามารถป้องกันมิให้ผู้ต้องหาที่เป็นเด็กนั้นเห็นตัวบุคคลที่จะทำการชี้ตัว

จากบทบัญญัติข้างต้นอธิบายได้ดังนี้

1) กรณีที่ผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี เป็นผู้ชี้ตัวบุคคลใด พนักงานสอบสวนจะต้องจัดให้มีการชี้ตัวบุคคลนั้นในสถานที่ที่เหมาะสมและสามารถป้องกันมิให้บุคคลซึ่งจะถูกชี้ตัวเห็นตัวเด็กซึ่งเป็นผู้ชี้ตัวได้ นอกจากนี้ พนักงานสอบสวนยังต้องจัดให้มีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอและพนักงานอัยการร่วมในการชี้ตัวนั้นด้วย

อย่างไรก็ตาม กรณีมีเหตุจำเป็นไม่อาจหา หรือรอนักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ หรือพนักงานอัยการ บุคคลหนึ่งได้ และเด็กไม่ประสงค์ให้มีหรือรบกวนบุคคลดังกล่าวต่อไปนี้ พนักงานสอบสวนก็อาจจัดให้มีการชี้ตัวผู้ต้องหาไปโดยมีบุคคลใดบุคคลหนึ่งดังกล่าวอยู่ร่วมด้วยก็ได้ แต่ต้องบันทึกเหตุที่ไม่อาจรบกวนบุคคลอื่นไว้ในสำนวนการสอบสวน และถือว่า การชี้ตัวผู้ต้องหาดังกล่าวเป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมายด้วย

2) การจัดให้ผู้เสียหายหรือพยานซึ่งเป็นเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี ชี้ตัวบุคคลใดนี้ ไม่ว่าบุคคลที่ถูกชี้ตัวจะเป็นผู้ต้องหาหรือไม่ หรืออยู่ในฐานะใด ต้องดำเนินการตามมาตรา 133 ตรี ในทุกคดี ไม่ว่าคดีเรื่องนั้น ๆ จะมีอัตราโทษจำคุกเท่าใด เพราะกฎหมายใช้คำว่า ชี้ตัวบุคคลใด และ

⁶¹ วรวิทย์ ฤทธิพิศ, หลักกฎหมายการดำเนินคดีในศาลเยาวชนและครอบครัว, 104-106.

⁶² แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 26) พ.ศ.2550 มาตรา 6 และใช้ข้อความตามที่พิมพ์ไว้แทน

ไม่ได้จำกัดประเภทคดีไว้ ข้อสังเกตอีกประการหนึ่งก็คือ มาตรการนี้มิได้ระบุให้ว่าต้องจัดให้มีการบันทึกภาพและเสียงการชี้ตัวบุคคล

3) กรณีผู้ถูกชี้ตัวเป็นผู้ต้องหาที่เป็นเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี พนักงานสอบสวนก็ ต้องจัดให้มีการชี้ตัวในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็กและสามารถป้องกันมิให้ผู้ต้องหาที่เป็นซึ่งจะถูกชี้ตัวนั้นเห็นตัวบุคคลที่จะทำการชี้ตัวได้

4) การจัดให้ผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี เป็นผู้ชี้ตัวบุคคลใด หรือกรณีผู้ถูกชี้ตัวเป็นผู้ต้องหาที่เป็นเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี หากพนักงานสอบสวนไม่ดำเนินการตาม มาตรา 133 ตรี บัญญัติไว้แล้ว ผลจะเป็นประการใด วรวิทย์ ฤทธิพิศ มีความเห็นว่า การจัดให้ผู้เสียหายหรือพยานชี้ตัวผู้ต้องหาหรือบุคคลใด เป็นส่วนหนึ่งของการสอบสวนเป็นเพื่อการรวบรวม พยานหลักฐานและดำเนินการทั้งหลาย ซึ่งพนักงานสอบสวนได้กระทำไปเกี่ยวกับความผิดที่ กล่าวหาเพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหาเพื่อจะ รู้ตัวผู้กระทำความผิดและพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา เมื่อพิจารณาในแง่นี้แล้วจะ เห็นได้ว่า การรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวนมีหลายสิ่งหลายอย่างที่จะต้อง ดำเนินการ แม้การจัดให้ผู้เสียหายหรือพยานชี้ตัวผู้ต้องหาหรือบุคคลใด ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการ สอบสวนจะไม่ปฏิบัติตามมาตรา 133 ตรี ก็น่าจะทำให้การสอบสวนทั้งหมดไม่ชอบด้วยกฎหมาย ไปด้วยเช่นนี้ คงต้องถือว่าการสอบสวนในคดีนั้นชอบด้วยกฎหมายแล้ว ส่วนปัญหาว่าผลหรือ พยานหลักฐานที่ได้จากการให้ผู้เสียหายหรือพยานชี้ตัวผู้ต้องหาหรือบุคคลใด ๆ ไว้โดยมิได้ ปฏิบัติตามมาตรา 133 ตรี จะรับฟังได้หรือไม่นั้นเป็นอีกปัญหาหนึ่ง และปัญหานี้เป็นขั้นตอนของ การชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน ซึ่งถือว่าเป็นดุลพินิจของศาลโดยเฉพาะ วรวิทย์ ฤทธิพิศ ก็เห็นว่า ศาลสามารถนำมารับฟังพยานหลักฐานได้ ส่วนจะรับฟังได้เพียงใดขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงเป็น เรื่อง ๆ ไป สำหรับผู้ศึกษา ผู้ศึกษาเห็นด้วยกับความเห็นของท่านวรวิทย์ ฤทธิพิศ เนื่องจากถ้าการไม่ปฏิบัติ ตามมาตรา 133 ตรี ทำให้การสอบสวนทั้งหมดไม่ชอบด้วยกฎหมายไปด้วยเช่นนี้ จะเป็นการไม่ ยุติธรรมสำหรับผู้เสียหาย

สำหรับการจัดให้ผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นคนพิการทางด้านจิตใจและสติปัญญา ชี้ตัว บุคคลใด ๆ เมื่อเปรียบเทียบกับกรณีการจัดให้เด็กอายุไม่เกิน 18 ปี ในฐานะผู้เสียหายหรือ พยานชี้ ตัวบุคคลใด ๆ แล้วจะเห็นว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาของ ไทยยังไม่มียกข้อยกเว้นไว้เป็นการ เฉพาะสำหรับคนพิการประเภทนี้ เนื่องจากผู้เสียหายที่พิการทางจิตใจและสติปัญญา ซึ่งมีภาวะ ความอ่อนแอทั้งทางร่างกายและจิตใจ อารมณ์ พฤติกรรม สติปัญญา การเรียนรู้ เช่นเดียวกับเด็ก จึง เป็นปัญหาทางกฎหมายในปัจจุบัน เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นคนพิการที่มีความ พิศารทางจิตใจและสติปัญญาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ที่สมควรแก้ไข

กรณีที่ผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นคนพิการทางจิตใจและสติปัญญา เป็นผู้ชี้ตัวบุคคลใด พนักงานสอบสวนจะต้องจัดให้มีการชี้ตัวบุคคลนั้นในสถานที่ที่เหมาะสมและสามารถป้องกันมิให้บุคคล ซึ่งจะชี้ตัวเห็นตัวคนพิการทางจิตใจและสติปัญญา ซึ่งเป็นผู้ชี้ตัวได้ นอกจากนี้พนักงานสอบสวนยังต้องจัดให้มีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่คนพิการทางจิตใจและสติปัญญา ร้องขอและพนักงานอัยการร่วมในการชี้ตัวนั้นด้วยเหตุนี้จึงควรมีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้มีการจัดให้ผู้เสียหายหรือพยานชี้ตัวบุคคลที่เป็นคนพิการทางจิตใจและสติปัญญาให้เหมาะสมยิ่งขึ้น โดยให้เพิ่มเติม มาตรา 133 ตรี ดังนี้

มาตรา 133 ตรี ในกรณีที่พนักงานสอบสวนมีความจำเป็นต้องจัดให้ผู้เสียหายหรือพยาน ที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีหรือคนพิการทางจิตใจและสติปัญญา ชี้ตัวบุคคลใด ให้พนักงานสอบสวนจัดให้มีการชี้ตัวบุคคลในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็กหรือคนพิการทางจิตใจและสติปัญญา และสามารถป้องกันมิให้บุคคล ซึ่งจะถูกชี้ตัวนั้นเห็นตัวเด็กหรือคนพิการทางจิตใจและสติปัญญา โดยให้มีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กหรือคนพิการทางจิตใจและสติปัญญาร้องขอและพนักงานอัยการร่วมอยู่ด้วยในการชี้ตัวบุคคลนั้น เว้นแต่มีเหตุจำเป็นไม่อาจหา หรือรอบบุคคลใดบุคคลหนึ่งได้ และเด็กหรือคนพิการทางจิตใจและสติปัญญา ไม่ประสงค์จะให้ชี้หรือรอบบุคคลดังกล่าวต่อไป ทั้งนี้ ให้พนักงานสอบสวนบันทึกเหตุดังกล่าวไว้ในสำนวนการสอบสวนด้วย

กรณีการชี้ตัวผู้ต้องหาที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี ให้พนักงานสอบสวนจัดให้มีการชี้ตัว ในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็กและสามารถ ป้องกันมิให้ผู้ต้องหาที่เป็นเด็กนั้น เห็นตัวบุคคลที่จะทำการชี้ตัว

4.4.4 ชั้นพิจารณาคดี

4.4.4.1 การสืบพยาน

การสืบพยานเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี⁶³

มาตรา 172 ตรี⁶⁴ เว้นแต่ในกรณีที่จำเลยอ้างตนเองเป็นพยาน ในการสืบพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี ให้ศาลจัดให้พยานอยู่ในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็ก และศาลอาจปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังต่อไปนี้

- (1) ศาลเป็นผู้ถามพยานเอง โดยแจ้งให้พยานนั้นทราบประเด็นและข้อเท็จจริง ซึ่ง

⁶³ วรวิทย์ ฤทธิพิศ, หลักกฎหมายการดำเนินคดีในศาลเยาวชนและครอบครัว, 106-110.

⁶⁴ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 26) พ.ศ. 2550 มาตรา 8

ต้องการสืบแล้วให้พยานเบิกความในข้อนั้น ๆ หรือศาลจะถามผ่านนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ก็ได้

(2) ให้คู่ความถาม ถามค้าน หรือถามดิงผ่านนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์

ในการเบิกความของพยานดังกล่าวตามวรรคหนึ่ง ให้มีการถ่ายทอดภาพและเสียงไปยังห้องพิจารณาคดีด้วย และเป็นหน้าที่ของศาลที่จะต้องแจ้งให้นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ทราบ

ก่อนการสืบพยานตามวรรคหนึ่ง ถ้าศาลเห็นสมควรหรือถ้าพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีหรือคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งร้องขอโดยมีเหตุผลอันสมควร ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่าจะเป็นผลร้ายแก่เด็กถ้าไม่อนุญาตตามที่ร้องขอ ให้ศาลจัดให้มีการถ่ายทอดภาพและเสียงคำให้การของผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีที่ได้บันทึกไว้ในชั้นสอบสวนตามมาตรา 133 ทวิ หรือชั้นไต่สวนมูลฟ้องตามมาตรา 171 วรรคสอง ต่อหน้าคู่ความและในกรณีเช่นนี้ให้ถือสื่อภาพและเสียงคำให้การของพยานดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของคำเบิกความของพยานนั้นในชั้นพิจารณาของศาล โดยให้คู่ความถามพยานเพิ่มเติม ถามค้านหรือถามดิงพยานได้ ทั้งนี้เท่าที่จำเป็นและภายในขอบเขตที่ศาลเห็นสมควร

ในกรณีที่ไม่ได้ตัวพยานมาเบิกความตามวรรคหนึ่ง เพราะมีเหตุจำเป็นอย่างยิ่งให้ศาลรับฟังสื่อภาพและเสียงคำให้การของพยานนั้นในชั้นสอบสวนตามมาตรา 133 ทวิ หรือชั้นไต่สวนมูลฟ้องตามมาตรา 171 วรรคสอง เสมือนหนึ่งเป็นคำเบิกความของพยานนั้นในชั้นพิจารณาของศาล และให้ศาลรับฟังประกอบพยานอื่นในการพิจารณาพิพากษาคดีได้

จากบทบัญญัติข้างต้น แสดงให้เห็นถึงลักษณะการสืบพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี ในชั้นศาล ดังนี้

1. กฎหมายบังคับให้ศาลต้องจัดให้พยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี อยู่ในที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็ก กล่าวคือ อาจจะต้องจัดให้มีห้องสำหรับการสืบพยานเด็ก 2 ห้อง คือ ห้องที่ให้เด็กพักอยู่เพื่อเบิกความกับห้องพิจารณาคดีของศาล เหตุที่กฎหมายบัญญัติไว้เช่นนี้ ก็เพราะต้องการให้เด็กไม่ต้องเผชิญหน้ากับบุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น จำเลยซึ่งอาจทำให้เด็กเกิดความหวาดกลัวไม่กล้าที่จะเบิกความ ห้องทั้งสองห้องตามที่กล่าวมาแล้วจึงต้องมีลักษณะแยกขาดจากกันสภาพห้องที่เด็กอยู่เพื่อเบิกความนั้นควรมีสภาพเหมาะสมกับเด็ก เพื่อให้เด็กเกิดความคุ้นเคย ไม่ประหม่าหรือตกใจ ซึ่งจะส่งผลต่อการเบิกความของเด็กนั้น สำหรับห้องพิจารณาคดีของศาลก็เป็นห้องพิจารณาตามปกติทั่วไปแล้วแต่ประเภทของศาล เช่น หากเป็นกรณีศาลธรรมดาก็ใช้ห้องพิจารณาคดีตามปกติโดยทั่วไป เป็นต้น

ห้องที่ให้เด็กพักอยู่เพื่อเบิกความตามที่กล่าวมาแล้วนั้น จะต้องจัดให้มีอุปกรณ์ต่าง ๆ

เพื่อสามารถถ่ายทอดภาพและเสียงไปยังห้องพิจารณาคดีของศาลได้ เมื่อศาลเห็นสมควรหรือคู่ความประสงค์จะถามพยานก็จะถ่ายทอดเสียงผ่านนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ ที่อยู่ในห้องที่ให้เด็กพักอยู่เพื่อเบิกความ และเมื่อเด็กเบิกความ ก็จะมีการถ่ายทอดภาพและเสียงของเด็กที่เบิกความกลับมายังห้องคดีของศาล การถ่ายทอดภาพและเสียงของเด็กที่เบิกความกลับมายังห้องพิจารณาคดีของศาล การถ่ายทอดภาพและเสียงกลับมายังห้องพิจารณาคดีของศาลนี้ ทำให้คู่ความทุกฝ่าย ศาล รวมถึงตลอดถึงตัวจำเลยจะเห็นสภาพความเป็นไปในห้องที่เด็กพักอยู่ เป็นการขจัดปัญหาในเรื่องที่ว่า การพิจารณาคดีนั้นจะต้องกระทำต่อหน้าจำเลยเมื่อพยานเบิกความอย่างไรแล้ว ศาลก็จะบันทึกคำเบิกความของพยานที่เป็นเด็กนั้นไว้

2. วิธีการถามพยานปกติโดยทั่วไปแล้ว ในการสืบพยานนั้น คู่ความแต่ละฝ่ายและทนายความมีสิทธิที่จะถามค้าน และถามดิงพยานได้ตามที่กฎหมายให้อำนาจไว้ นอกจากนี้กฎหมายยังให้อำนาจศาลในการที่จะถามพยานได้ด้วย แต่ในการสืบพยานเด็กนั้นกฎหมายได้บัญญัติถึงวิธีการถามพยานซึ่งเป็นไว้โดยเฉพาะ ซึ่งแยกพิจารณาได้ ดังนี้

1) กรณีศาลจะเป็นผู้ถามพยาน

หากศาลประสงค์จะถามพยานเองแล้ว ศาลก็อาจจะถามพยานเองได้โดยตรง โดยแจ้งให้พยานนั้นทราบถึงประเด็นและข้อเท็จจริง ซึ่งต้องการสืบแล้วให้พยานเบิกความข้อนั้น ๆ หรือหากศาลไม่ประสงค์จะถามพยานเอง ศาลก็อาจถามพยานนั้นผ่านนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ก็ได้

2) กรณีคู่ความเป็นผู้ถามพยาน

กรณีที่คู่ความจะเป็นผู้ถามพยานนั้น ไม่ว่าจะเป็นการถามซัก ถามค้าน หรือถามดิงพยานก็ตาม หากพยานนั้นเป็นเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี กฎหมายไม่ให้คู่ความหรือทนายความถามพยานเองโดยตรง แต่จะต้องถามคำถามผ่านนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์อีกครั้ง

3) ให้มีการถ่ายทอดภาพและเสียงไปยังห้องพิจารณาด้วย ดังนั้น เมื่อมีการถามพยานเป็นเด็กโดยศาลหรือคู่ความฝ่ายใดตามข้อ 2.1 หรือ 2.2 แล้ว ก็จะมีการถ่ายทอดเสียงไปยังห้องที่เด็กพักอยู่ เด็กจะไม่ได้ยินคำถามที่ศาล หรือคู่ความ หรือทนายความถาม จะมีแต่นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ก็จะปรับเปลี่ยนภาษาที่ใช้ในการถามเด็กให้เหมาะสม ขณะที่เด็กเบิกความตอบคำถามนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ ก็จะมีการถ่ายทอดภาพและเสียงของเด็กที่กำลังเบิกความตอบคำถามนั้นกลับมายังห้องพิจารณาคดีของศาล และศาลก็จะบันทึกคำเบิกความของเด็กนั้นไว้ และมีข้อสังเกตว่ามาตรา 172 ตรี ว่าด้วยการสืบพยานเด็กในชั้นศาลนี้ กฎหมายมีบังคับให้ศาลต้องบันทึกภาพและเสียงการสืบพยานไว้ทำนองเดียวกันกับการถามปากคำและสอบสวนเด็กตามมาตรา 133 ทวิ

3. ขั้นตอนก่อนการสืบพยาน ความในมาตรา 172 ตรี วรรคสอง ซึ่งให้เห็นว่า ถ้าศาลเห็นสมควรหรือถ้าพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี หรือคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งร้องขอโดยมีเหตุผลอันสมควร ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่าจะจะเป็นผลร้ายแก่เด็กถ้าไม่อนุญาตตามที่ร้องขอ ให้ศาลจัดให้มีการถ่ายทอดสดภาพและเสียงคำให้การของพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี ที่ได้บันทึกไว้ในชั้นสอบสวนหรือในชั้นไต่สวนมูลฟ้องต่อหน้าคู่ความ และในกรณีเช่นนี้ให้ถือว่าภาพและเสียงคำให้การของพยานดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของคำเบิกความพยานนั้นในชั้นพิจารณาคดีของศาล โดยให้คู่ความถามพยานเพิ่มเติม ถามค้านหรือถามติงพยานได้ ทั้งนี้ เท่าที่จำเป็นและภายในขอบเขตที่ศาลเห็นสมควร

อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติมีคำแนะนำว่าศาลที่จะดำเนินการตามบทบัญญัติที่กล่าวมานี้ เนื่องจากจะเป็นการช่วยลดขั้นตอนการเบิกความของตัวพยาน ซึ่งเป็นเด็กเพราะหากศาลหรือคู่ความเห็นว่าสามารถฟังข้อเท็จจริงจากพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่ได้บันทึกไว้ในชั้นสอบสวนหรือในชั้นไต่สวนมูลฟ้องครบถ้วนแล้วก็จะจะไม่ถามพยานนั้นอีกก็ได้ หรือหากเห็นว่าการซักถามในชั้นสอบสวนก็ดี ชั้นไต่สวนมูลฟ้องก็ดี ยังไม่ครบถ้วน ก็อาจจะถามพยานเพิ่มเติมเฉพาะในส่วนที่ขาดอยู่ก็ได้ ไม่จำเป็นต้องถามพยานใหม่ทั้งหมด นอกจากนี้ กฎหมายยังให้อำนาจศาลในการที่จะให้ถือเอาสื่อภาพและเสียงคำให้การของพยานในชั้นสอบสวน หรือชั้นไต่สวนมูลฟ้องเป็นส่วนหนึ่งของคำเบิกความของพยานในชั้นพิจารณาคดีของศาลด้วยก็ได้ เหตุที่เป็นเช่นนี้ เนื่องจากในชั้นสอบสวนก็ดี ชั้นไต่สวนมูลฟ้องก็ดี ก็ได้มีการดำเนินการในลักษณะเช่นเดียวกับในชั้นพิจารณาคดีของศาลอยู่แล้ว กล่าวคือ ต้องมีนักสังคมสงเคราะห์หรือนักจิตวิทยา พนักงานอัยการ ทนายความและบุคคลที่เด็กร้องขออยู่ร่วมในการสอบสวนหรือในการไต่สวนมูลฟ้องนั้น คู่ความทุกฝ่ายได้รับความคุ้มครองและสามารถปกป้องสิทธิของตนเองได้อย่างเต็มที่แล้ว จึงไม่มีเหตุผลจำเป็นต้องมาดำเนินการในลักษณะดังกล่าวซ้ำในชั้นศาลอีก

สำหรับการสืบพยานผู้เสียหายที่พิการทางจิตใจและทางสติปัญญานั้น เมื่อเปรียบเทียบกับการสืบพยานเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี แล้ว จะเห็นได้ว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยนั้นได้มีบทบัญญัติที่ให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นคนพิการทางจิตใจและทางสติปัญญาไว้อย่างเหมาะสมแล้ว เพราะได้คำนึง ถึงเพศ อายุ ฐานะ สุขภาพอนามัย ภาวะแห่งจิตของพยาน หรือความเกรงกลัวที่พยานมีต่อจำเลยแล้ว ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

“มาตรา 172 การพิจารณาและสืบพยานในศาล ให้ทำโดยเปิดเผย ต่อหน้าจำเลย เว้นแต่บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น

เมื่อโจทก์หรือทนายโจทก์และจำเลยมาอยู่ต่อหน้าศาลแล้ว และศาลเชื่อว่าเป็น

จำเลยจริง ให้อ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟัง และถามว่าได้กระทำผิดจริงหรือไม่ จะให้การต่อสู้ อย่างไรบ้าง ทำให้การของจำเลยให้ชัดไว้ ถ้าจำเลยไม่ยอมให้การ ก็ให้ศาลจกรายงานไว้ และ ดำเนินการพิจารณาต่อไป

ในการสืบพยาน เมื่อได้พิเคราะห์ถึงเพศ อายุ ฐานะ สุขภาพอนามัย ภาวะแห่งจิต ของพยาน หรือความเกรงกลัวที่พยานมีต่อจำเลยแล้ว จะดำเนินการโดยไม่ให้พยานเผชิญหน้า โดยตรงกับจำเลยก็ได้ ซึ่งอาจกระทำโดยการใช้อุปกรณ์วงจรปิด สื่ออิเล็กทรอนิกส์ หรือวิธีอื่น ตามที่กำหนดในข้อบังคับของประธานศาลฎีกา และจะให้สอบถามผ่านนักจิตวิทยา นักสังคม สงเคราะห์ หรือบุคคลอื่นที่พยานไว้วางใจด้วยก็ได้

ในการสืบพยาน ให้มีการบันทึกคำเบิกความพยานโดยใช้วิธีการบันทึกลงในวัสดุ ซึ่งสามารถถ่ายถอดออกเป็นภาพและเสียง ซึ่งสามารถตรวจสอบถึงความถูกต้องของการบันทึกได้ และให้ศาลอุทธรณ์ศาลฎีกาใช้การบันทึกดังกล่าวประกอบการพิจารณาคดีด้วย ทั้งนี้ ตาม หลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่กำหนดในข้อบังคับของประธานศาลฎีกา

ข้อบังคับของประธานศาลฎีกาตามวรรคสามและวรรคสี่ เมื่อได้รับความเห็นชอบ จากที่ประชุมใหญ่ของศาลฎีกา และประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้”

4.4.4.2 การไต่สวนมูลฟ้อง

สำหรับการไต่สวนมูลฟ้องผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นคนพิการทางด้านจิตใจและทาง สติปัญญา เมื่อเปรียบเทียบกับกรไต่สวนมูลฟ้องในคดีที่พยานเป็นเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี ทั้งในคดีที่ ราษฎรเป็นโจทก์และในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์แล้ว จะเห็นว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ของไทยยังได้มีบทบัญญัติไว้เป็นการเฉพาะสำหรับเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี จะเห็นได้จาก

การไต่สวนมูลฟ้องของศาลในคดีที่พยานเป็นเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี ไม่ว่าคดีนั้นราษฎร จะเป็นโจทก์หรือพนักงานอัยการเป็นโจทก์ก็ตาม ศาลจะต้องดำเนินการตามมาตรา 133 ทวิ กล่าวคือ การไต่สวนมูลฟ้องนั้นต้องแยกกระทำเป็นส่วนสักในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็ก และ ต้องจัดให้มีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอเข้าร่วมในการไต่สวนมูลฟ้อง ด้วย นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์นี้อาจถูกเด็กตั้งข้อรังเกียจได้ นอกจากนี้ ยังต้องมีการจัดให้ มีการบันทึกภาพและเสียงในการไต่สวนมูลฟ้อง ซึ่งสามารถนำออกถ่ายทอดได้อย่างต่อเนื่องไว้เป็น พยานด้วย

สำหรับวิธีการสืบพยานนั้นต้องเป็นไปตามมาตรา 172 ตรี ดังเช่น ต้องจัดให้มีการแยก ห้องพิจารณาคดีของศาลออกจากกัน แล้วมีการถ่ายทอดภาพและเสียงไปยังห้องพิจารณาคดีของศาล เป็นต้น ส่วนภาพและเสียงที่ถูกบันทึกไว้ในชั้นไต่สวนมูลฟ้องนี้ จะถูกนำไปใช้ประโยชน์ในชั้น พิจารณาคดีของศาลได้ตามที่ระบุไว้ในมาตรา 172 ตรี ตามมาตรา 171 วรรคสอง

ดังนั้น ผู้เสียหายที่พิการทางจิตใจและทางสติปัญญา ซึ่งมีภาวะความอ่อนแอทั้งทางร่างกายและจิตใจ อารมณ์ พฤติกรรม สติปัญญา การเรียนรู้ เช่นเดียวกับเด็ก จึงสมควรมีบทบัญญัติว่าด้วยเรื่องไต่สวนมูลฟ้องไว้เป็นการเฉพาะเช่นกัน

ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าการไต่สวนมูลฟ้องประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ยังไม่ได้มีบทบัญญัติไว้เป็นพิเศษ เพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นพิการทางจิตใจและทางสติปัญญา ด้วยเหตุนี้จึงมีความจำเป็นต้องแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้มีกระบวนการการจดบันทึกคำร้องทุกข์คนพิการทางจิตใจและทางสติปัญญาให้เหมาะสมยิ่งขึ้น โดยให้เพิ่มเติมมาตรา 171 ดังนี้

มาตรา 171 ให้นำบทบัญญัติว่าด้วยการสอบสวนและการพิจารณา เว้นแต่ มาตรา 175 มาบังคับแก่การไต่สวนมูลฟ้องโดยอนุโลม

ให้นำบทบัญญัติใน มาตรา 133 ทวิ และ มาตรา 172 ตรี มาใช้บังคับโดยอนุโลมแก่การไต่สวนมูลฟ้องในคดีที่พยานเป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีหรือคนพิการทางจิตใจและทางสติปัญญา ทั้งในคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์และในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์

ตารางที่ 4.1 เปรียบเทียบการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นเด็กกับการคุ้มครองผู้เสียหายที่เป็นพิการทางจิตใจ และทางสติปัญญาในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นเด็ก	การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นคนพิการทางจิตใจและสติปัญญา
กรณีผู้มีอำนาจจัดการแทน	กรณีผู้มีอำนาจจัดการแทน
มาตรา 5 บุคคลเหล่านี้จัดการแทนผู้เสียหายได้	มาตรา 5 บุคคลเหล่านี้จัดการแทนผู้เสียหายได้
(1) ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาล เฉพาะแต่ในความผิดซึ่งได้กระทำต่อผู้เยาว์ หรือผู้ไร้ความสามารถ ซึ่งอยู่ในความดูแล	(1) ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาล เฉพาะแต่ในความผิดซึ่งได้กระทำต่อผู้เยาว์ หรือผู้ไร้ความสามารถซึ่งอยู่ในความดูแล
(2) ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยา เฉพาะแต่ในความผิดอาญา ซึ่งผู้เสียหายถูกทำร้ายถึงตายหรือบาดเจ็บจนไม่สามารถจะจัดการเองได้	(2) ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยา เฉพาะแต่ในความผิดอาญา ซึ่งผู้เสียหายถูกทำร้ายถึงตายหรือบาดเจ็บจนไม่สามารถจะจัดการเองได้
(3) ผู้จัดการหรือผู้แทนอื่น ๆ ของนิติบุคคล เฉพาะความผิด ซึ่งกระทำลงแก่นิติบุคคลนั้น	(3) ผู้จัดการหรือผู้แทนอื่น ๆ ของนิติบุคคล เฉพาะความผิด ซึ่งกระทำลงแก่นิติบุคคลนั้น

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นเด็ก	การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นคนพิการทางจิตใจ และสติปัญญา
กรณีการถามปากคำและสอบสวนในชั้นพนักงานสอบสวน มาตรา 133 ทวิ ในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย อันมิใช่ความผิดที่เกิดจากการหลอมนต่อสู ความผิดเกี่ยวกับเสรีภาพ ความผิดฐานกรรโชก ชิงทรัพย์และปล้นทรัพย์ ตามประมวลกฎหมายอาญา ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณีความผิด ตามกฎหมายว่าด้วยมาตรการในการป้องกันและปราบปรามการค้าหญิงและเด็ก ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยสถานบริการ หรือคดีความผิดอื่นที่มีอัตราโทษจำคุก ซึ่งผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีร้องขอ การถามปากคำผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี ให้พนักงานสอบสวนแยกกระทำเป็นส่วนสัดส่วน ในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็ก และให้มีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการร่วมอยู่ด้วยในการถามปากคำเด็กนั้น และในกรณีที่นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ เห็นว่าการถามปากคำเด็กคนเดียวหรือคำถามใด อาจจะมีผลกระทบกระเทือนต่อจิตใจเด็กอย่างรุนแรง ให้พนักงานสอบสวนถามผ่านนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เป็นการเฉพาะ ตามประเด็นคำถามของพนักงานสอบสวน	กรณีการถามปากคำและสอบสวนในชั้นพนักงานสอบสวน ไม่มี

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นเด็ก	การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นคนพิการทางจิตใจ และสติปัญญา
กรณีการชี้ตัวบุคคล มาตรา 133 ตี ในกรณีที่พนักงานสอบสวนมีความจำเป็นต้องจัดให้ผู้เสียหายหรือพยาน ที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีชี้ตัวบุคคลใด ให้พนักงานสอบสวนจัดให้มีการชี้ตัวบุคคลในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็ก และสามารถป้องกันมิให้บุคคลซึ่งจะถูกชี้ตัวนั้นเห็นตัวเด็ก โดยให้มีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอและพนักงานอัยการร่วมอยู่ด้วยในการชี้ตัวบุคคลนั้น เว้นแต่มีเหตุจำเป็นไม่อาจหาหรือรอบุคคลใดบุคคลหนึ่งได้ และเด็กไม่ประสงค์จะให้มิหรือรอบุคคลดังกล่าวต่อไป ทั้งนี้ให้พนักงานสอบสวนบันทึกเหตุดังกล่าวไว้ในสำนวนการสอบสวนด้วย ในการชี้ตัวผู้ต้องหาที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี ให้พนักงานสอบสวนจัดให้มีการชี้ตัว ในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็กและสามารถป้องกันมิให้ผู้ต้องหาที่เป็นเด็กนั้น เห็นตัวบุคคลที่จะทำการชี้ตัว การไต่สวนมูลฟ้อง มาตรา 171 ให้นำบทบัญญัติว่าด้วยการสอบสวน และการพิจารณาเว้นแต่มาตรา 175 มาบังคับแก่การไต่สวนมูลฟ้องโดยอนุโลม ให้นำบทบัญญัติในมาตรา 133 ทวิ และมาตรา 172 ตี มาใช้บังคับโดยอนุโลมแก่การไต่สวนมูลฟ้องในคดีที่พยานเป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี ทั้งในคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์และในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์	กรณีการชี้ตัวบุคคล ไม่มี การไต่สวนมูลฟ้อง ไม่มี

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นเด็ก	การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นคนพิการทางจิตใจ และสติปัญญา
กรณีสืบพยาน มาตรา 172 ตรี เว้นแต่ในกรณีที่จำเลยอ้างตนเองเป็นพยาน ในการสืบพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี ให้ศาลจัดให้พยานอยู่ในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็ก และศาลอาจปฏิบัติได้อย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้ (1) ศาลเป็นผู้ถามพยานเอง โดยแจ้งให้พยานนั้นทราบประเด็นและข้อเท็จจริงซึ่งต้องการสืบ แล้วให้พยานเบิกความในข้อนั้น ๆ หรือศาลจะถามผ่านนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ก็ได้ (2) ให้คู่ความถาม ถามค้าน หรือถามดิงผ่านนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ ในการเบิกความของพยานดังกล่าวตามวรรคหนึ่ง ให้มีการถ่ายทอดภาพและเสียง ไปยังห้องพิจารณาด้วย และเป็นหน้าที่ของศาลที่จะต้องแจ้งให้นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ทราบ ก่อนการสืบพยานตามวรรคหนึ่ง ถ้าศาลเห็นสมควรหรือถ้าพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีหรือคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งร้องขอ โดยมีเหตุผลอันสมควร ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่าจะเป็นผลร้ายแก่เด็กถ้าไม่อนุญาตตามที่ร้องขอ ให้ศาลจัดให้มีการถ่ายทอดภาพและเสียงคำให้การของผู้เสียหาย หรือพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี ที่ได้บันทึกไว้ในชั้นสอบสวน ตามมาตรา 133 ทวิ หรือชั้นไต่สวนมูลฟ้องตามมาตรา 171 วรรคสอง ต่อหน้าคู่ความและในกรณีเช่นนี้ให้ถือสื่อภาพและเสียงคำให้การของพยาน	กรณีสืบพยาน มาตรา 172 การพิจารณาและสืบพยานในศาล ให้ทำโดยเปิดเผย ต่อหน้าจำเลย เว้นแต่บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น เมื่อโจทก์หรือทนายโจทก์และจำเลยมาอยู่ต่อหน้าศาลแล้ว และ ศาลเชื่อว่าเป็นจำเลยจริง ให้อ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟัง และ ถามว่าได้กระทำความผิดจริงหรือไม่ จะให้การต่อสู้ข้ออ้างอย่างไรบ้าง คำให้การ ของจำเลยให้จดไว้ ถ้าจำเลยไม่ยอมให้การ ก็ให้ศาลจกรายงานไว้ และดำเนินการพิจารณาต่อไป ในการสืบพยาน เมื่อได้พิเคราะห์ถึงเพศ อายุ ฐานะ สุขภาพอนามัย ภาวะแห่งจิตของพยาน หรือความเกรงกลัวที่พยานมีต่อจำเลยแล้ว จะดำเนินการโดยไม่ให้พยานเผชิญหน้าโดยตรงกับจำเลยก็ได้ ซึ่งอาจกระทำโดยการใส่โทรศัพท์สนับจระปิด สื่อบันทึกเสียง หรือวิธีอื่นตามที่กำหนดในข้อบังคับของประธานศาลฎีกา และจะให้สอบถามผ่านนักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ หรือบุคคลอื่นที่พยานไว้วางใจด้วยก็ได้ ในการสืบพยาน ให้มีการบันทึกคำเบิกความพยานโดยใช้วิธีการบันทึกลงในวัสดุ ซึ่งสามารถถ่ายทอดออกเป็นภาพและเสียงซึ่งสามารถตรวจสอบถึงความถูกต้องของการบันทึกได้ และให้ศาลอุทธรณ์ศาลฎีกาใช้การบันทึกดังกล่าวประกอบการพิจารณาตัดสินด้วย ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่กำหนดในข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ข้อบังคับของประธานศาลฎีกาตามวรรคสามและวรรคสี่ เมื่อได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุมใหญ่ของศาลฎีกา และประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นเด็ก	การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นคนพิการทางจิตใจ และสติปัญญา
ดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่ง ของคำเบิกความของพยาน นั้น ในชั้นพิจารณาของศาล โดยให้คู่ความถาม พยานเพิ่มเติม ถามค้านหรือถามตงพยานได้ ทั้งนี้ เท่าที่จำเป็นและภายในขอบเขตที่ศาลเห็นสมควร ในกรณีที่ไม่ได้ตัวพยานมาเบิกความตามวรรค หนึ่งเพราะมีเหตุจำเป็นอย่างยั้งให้ศาลรับฟังสื่อ ภาพและเสียงคำให้การของพยานนั้นในชั้น สอบสวนตาม มาตรา 133 ทวิ หรือชั้นได้สวนมูล ฟ้องตาม มาตรา 171 วรรคสอง เสมือนหนึ่งเป็นคำ เบิกความของพยานนั้นในชั้นพิจารณาของศาล และให้ศาลรับฟังประกอบพยานอื่นในการ พิจารณาพิพากษาคดีได้	

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 สรุป

เมื่อผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาถึงแนวคิดทฤษฎี หลักเกณฑ์ทางกฎหมายในปัจจุบัน ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีทางอาญาของประเทศไทย รวมทั้งอนุสัญญาที่เกี่ยวข้องที่ประเทศไทยเป็นภาคี ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายที่เป็นคนพิการทางจิตใจและสติปัญญาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในประเทศไทย ทำให้ทราบว่าการคุ้มครองสิทธิคนพิการตามกฎหมายไทยนั้น ประเทศไทยถือว่ามีพัฒนาจากในอดีตเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการสร้างความสะดวก เพื่อลดความแตกต่างของทุกคนในสังคม แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อได้พิจารณาเปรียบเทียบกับ การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นเด็กกับผู้เสียหายที่เป็นพิการทางจิตใจและสติปัญญาแล้วพบว่ากฎหมายระหว่างประเทศ เช่น อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child: CRC) และอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ (Convention on Rights of Persons with Disabilities) ต่างให้ความสำคัญคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายทั้งสองกลุ่มนี้ สำหรับกฎหมายในประเทศ นั้นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้ให้ความสำคัญคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย ทั้งสองกลุ่มนี้เช่นเดียวกัน โดยบัญญัติไว้ในมาตรา 4, มาตรา 5, มาตรา 28, มาตรา 30, มาตรา 32 และ มาตรา 40 แต่ก็ยังเป็นเพียงบทบัญญัติที่ให้ความสำคัญคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายเป็นการทั่วไปเท่านั้น ส่วนการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นเด็กกับผู้เสียหายที่เป็นคนพิการทางจิตใจและสติปัญญานั้นประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้ความสำคัญคุ้มครองไว้เช่นกัน แต่ในการถามปากคำ และสอบสวนผู้พิการทางจิตใจและทางสติปัญญาในชั้นพนักงานสอบสวน การจดบันทึกคำร้องทุกข์กรณีผู้เสียหายเป็นผู้พิการทางจิตใจและสติปัญญา การจัดให้ผู้พิการทางจิตใจและสติปัญญา ในฐานะผู้เสียหายหรือพยานชี้ตัวบุคคลใด ๆ นั้นประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดวิธีปฏิบัติไว้เช่นเดียวกับกรณีของบุคคลทั่วไป โดยผู้เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีมักจะมองว่าผู้พิการทางจิตใจและสติปัญญาหรือผู้เสียหายเป็นเพียงพยานธรรมดาคนหนึ่งไม่แตกต่างจากพยานบุคคลทั่วไป ทำให้ล้มค่านึงถึงกรณีที่ผู้พิการทางจิตใจและสติปัญญาเหล่านี้ได้รับบาดเจ็บ

และบอบช้ำกว่าบุคคลทั่วไปทั้งสภาพร่างกาย จิตใจและสภาพแวดล้อม ซึ่งควรได้รับการดูแล ปกป้อง และคุ้มครองทางกฎหมายเป็นพิเศษแตกต่างจากบุคคลธรรมดา ทั้งนี้ เพื่อมิให้กระบวนการ ยุติธรรมทางอาญาซ้ำเติมความเสียหายและความเจ็บปวดแก่จิตใจของผู้พิการทางด้านจิตใจและ สติปัญญาอีก แม้ปัจจุบันประเทศไทยจะมีพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 แต่ก็มีเพียงระเบียบคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติว่า ด้วยการช่วยเหลือทางกฎหมายและจัดหาทุนความว่าต่างแก้ต่างคดีแก่คนพิการ พ.ศ. 2552 ที่ให้ ความคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นคนพิการทางจิตใจและสติปัญญาในกระบวนการยุติธรรม ทางอาญา แต่ก็เป็นเพียงการเพื่อประโยชน์ในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากสิทธิตามกฎหมาย ให้ คนพิการได้รับการช่วยเหลือทางกฎหมายและการจัดหาทุนความว่าต่างแก้ต่างคดี ในเรื่องการให้ คำปรึกษาหารือทางกฎหมาย การให้ความรู้ทางกฎหมาย การจัดทำนิติกรรมสัญญา การไต่สวนมูลฟ้อง หรือการประนีประนอมยอมความ การจัดหาทุนความ การให้ความช่วยเหลืออื่น ๆ ในทางคดี เท่านั้น ซึ่งไม่ได้คุ้มครองถึง การถามปากคำและสอบสวนผู้พิการทางจิตใจและสติปัญญาในชั้น พนักงานสอบสวน การจดบันทึกคำร้องทุกข์กรณีผู้เสียหายเป็นผู้พิการทางจิตใจและสติปัญญา การ จัดให้พิการทางจิตใจและสติปัญญาในฐานะผู้เสียหายหรือพยานชี้ตัวบุคคลใด ๆ การไต่สวนมูลฟ้อง ดังนั้น ผู้เสียหายที่พิการทางจิตใจและสติปัญญาซึ่งมีภาวะความอ่อนแอทั้งทางร่างกายและจิตใจ อารมณ์ พฤติกรรม สติปัญญา การเรียนรู้ เช่นเดียวกับเด็ก จึงเป็นปัญหาทางกฎหมายในปัจจุบัน ที่ สมควรแก้ไข เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นคนพิการที่มีความพิการทางจิตใจและ สติปัญญาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

5.2 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิเคราะห์หลักเกณฑ์ทางกฎหมายในปัจจุบันที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการทาง อาญาของประเทศไทย และอนุสัญญาที่เกี่ยวข้องที่ประเทศไทยเป็นภาคี สภาพปัญหาทางกฎหมายที่ เกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายที่เป็นคนพิการทางจิตใจและสติปัญญาในกระบวนการ ยุติธรรมทางอาญาในประเทศไทย การคุ้มครองสิทธิของคนพิการทางจิตใจและสติปัญญากรณีเป็น ผู้เสียหายในทางอาญา ทำให้ทราบว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในเรื่องการร้องทุกข์ การถามปากคำผู้เสียหายหรือพยาน การชี้ตัวบุคคล การไต่สวนมูลฟ้อง ยังกำหนดวิธีปฏิบัติไว้ เช่นเดียวกับกรณีของบุคคลทั่วไป ดังนั้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่าควรที่จะมีการกำหนดมาตรการพิเศษ สำหรับผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นคนพิการทางจิตใจและสติปัญญา เพื่อให้สอดคล้องกับอนุสัญญาที่ เกี่ยวข้องที่ประเทศไทยเป็นภาคี และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ดังต่อไปนี้

5.2.1 ควรมีการแก้ไขเพิ่มเติม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 5 (1) ดังนี้
มาตรา 5 บุคคลเหล่านี้จัดการแทนผู้เสียหายได้

(1) ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาล เฉพาะแต่ในความผิด ซึ่งได้กระทำต่อผู้เยาว์ หรือผู้ไร้ความสามารถซึ่งอยู่ในความดูแล

ในกรณีที่ผู้ไร้ซึ่งความสามารถไม่สามารถสื่อสารกับบุคคลอื่น แต่สามารถสื่อสารกับบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่ไม่ใช่ผู้อนุบาลได้ ให้บุคคลนั้นจัดการแทนผู้เสียหายได้

5.2.2 ควรมีการแก้ไขเพิ่มเติม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 124/1 ดังนี้
มาตรา 124/1 ให้นำบทบัญญัติในมาตรา 133 ทวิ วรรคหนึ่ง วรรคสอง และวรรคสาม มาใช้บังคับโดยอนุโลมแก่การจับบันทึกคำร้องทุกข์ในคดีที่ผู้เสียหายเป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี หรือคนพิการทางจิตใจและสติปัญญา เว้นแต่มีเหตุจำเป็น ไม่อาจหา หรือรอนักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กหรือคนพิการทางจิตใจและสติปัญญาร้องขอและพนักงานอัยการได้และเด็กหรือคนพิการทางจิตใจและสติปัญญาไม่ประสงค์จะให้มิหรือรอบุคคลดังกล่าวต่อไป ทั้งนี้ ให้ผู้รับคำร้องทุกข์ ตามมาตรา 123 หรือมาตรา 124 แล้วแต่กรณี บันทึกเหตุดังกล่าวไว้ในบันทึกคำร้องทุกข์ด้วย

5.2.3 ควรมีการแก้ไขเพิ่มเติม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 133 ทวิ ดังนี้

มาตรา 133 ทวิ ในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกายอันมิใช่ความผิดที่เกิดจากการข่มขืนต่อผู้ ความผิดเกี่ยวกับเสรีภาพ ความผิดฐานกรรโชก ชิงทรัพย์ และปล้นทรัพย์ ตามประมวลกฎหมายอาญาความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณีความผิด ตามกฎหมายว่าด้วยมาตรการในการป้องกันและปราบปรามการค้าหญิงและเด็กความผิดตามกฎหมายว่าด้วยสถานบริการ หรือคดีความผิดอื่นที่มีอัตราโทษจำคุก ซึ่งผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี หรือคนพิการทางจิตใจ และสติปัญญาร้องขอ การถามปากคำผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีหรือผู้พิการทางด้านจิตใจ และสติปัญญาให้พนักงานสอบสวนแยกกระทำเป็นส่วนสัดส่วน ในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็กหรือผู้พิการทางด้านจิตใจและสติปัญญา และให้มีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กหรือผู้ พิการทางด้านจิตใจและสติปัญญาร้องขอ และพนักงานอัยการร่วมอยู่ด้วยในการถามปากคำเด็ก หรือผู้พิการทางด้านจิตใจและสติปัญญานั้น และในกรณีที่นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ เห็นว่าการถามปากคำเด็กหรือผู้พิการทางด้านจิตใจและสติปัญญาคนใดหรือคำถามใด อาจจะ มีผลกระทบกระเทือนต่อจิตใจเด็กหรือผู้พิการทางด้านจิตใจและสติปัญญาอย่างรุนแรง ให้พนักงานสอบสวนถามผ่านนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เป็นการเฉพาะ ตามประเด็นคำถามของพนักงาน

สอบสวน โดยมีให้เด็กหรือผู้พิการทางด้านจิตใจและสติปัญญาได้ยื่นคำถามของพนักงานสอบสวน และห้ามมิให้ถามเด็กหรือผู้พิการทางด้านจิตใจและสติปัญญาซ้ำซ้อนหลายครั้งโดยไม่มีเหตุอันสมควร

ให้เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่จะต้องแจ้งให้นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กหรือผู้พิการทางด้านจิตใจและสติปัญญาร้องขอ และพนักงานอัยการทราบ รวมทั้งแจ้งให้ผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กหรือผู้พิการทางด้านจิตใจและสติปัญญาทราบถึงสิทธิตามวรรคหนึ่งด้วย

นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ หรือพนักงานอัยการที่เข้าร่วมใน การถามปากคำอาจถูกผู้เสียหายหรือพยาน ซึ่งเป็นเด็กหรือผู้พิการทางด้านจิตใจและสติปัญญาตั้งรังเกียจได้ หากมีกรณีดังกล่าวให้เปลี่ยนตัวผู้นั้น

ภายใต้บังคับแห่ง มาตรา 139 การถามปากคำเด็กหรือผู้พิการทางด้านจิตใจและสติปัญญาตามวรรคหนึ่ง ให้พนักงานสอบสวนจัดให้มีการบันทึกภาพและเสียงการถามปากคำดังกล่าว ซึ่งสามารถนำออกถ่ายทอดได้อย่างต่อเนื่องไว้เป็นพยาน

ในกรณีจำเป็นเร่งด่วนอย่างยิ่งซึ่งมีเหตุอันควร ไม่อาจรอนักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์บุคคลที่เด็กหรือผู้พิการทางด้านจิตใจและสติปัญญาร้องขอ และพนักงานอัยการเข้าร่วมในการถามปากคำพร้อมกันได้ ให้พนักงานสอบสวนถามปากคำเด็กหรือผู้พิการทางด้าน จิตใจและสติปัญญาโดย มีบุคคลใดบุคคลหนึ่งตามวรรคหนึ่งอยู่ร่วมด้วยก็ได้ แต่ต้องบันทึกเหตุที่ ไม่อาจรอนักบุคคลอื่นไว้ในสำนวนการสอบสวน และมีให้ถือว่าการถามปาก คำผู้เสียหายหรือพยานซึ่งเป็นเด็กหรือผู้พิการทางด้านจิตใจและสติปัญญาในกรณีดังกล่าว ที่ได้กระทำไปแล้วไม่ชอบ ด้วยกฎหมาย

5.2.4 ควรมีการแก้ไขเพิ่มเติม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 133 ตรินี้

มาตรา 133 ตรินี้ ในกรณีที่พนักงานสอบสวนมีความจำเป็นต้องจัดให้ผู้เสียหายหรือพยาน ที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีหรือผู้พิการทางด้านจิตใจและสติปัญญาชี้ตัวบุคคลใด ให้พนักงานสอบสวนจัดให้มีการชี้ตัวบุคคลในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็กหรือผู้พิการทางด้านจิตใจและสติปัญญา และสามารถป้องกันมิให้บุคคลซึ่งจะถูกชี้ตัวนั้นเห็นตัวเด็กหรือผู้พิการทางด้านจิตใจและสติปัญญาโดยให้นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กหรือผู้พิการทางด้านจิตใจและสติปัญญาร้องขอและพนักงานอัยการร่วมอยู่ด้วยในการชี้ตัวบุคคลนั้น เว้นแต่มีเหตุจำเป็นไม่อาจหาหรือรอนักบุคคลใดบุคคลหนึ่งได้ และเด็กหรือผู้พิการทางด้านจิตใจและสติปัญญาไม่ประสงค์จะให้มิหรือรอนักบุคคลดังกล่าวต่อไป ทั้งนี้ ให้พนักงานสอบสวนบันทึกเหตุดังกล่าวไว้ในสำนวนการสอบสวนด้วย

ในกรณีการชี้ตัวผู้ต้องหาที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี ให้พนักงานสอบสวนจัดให้มีการชี้ตัว ในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็ก และสามารถป้องกันมิให้ผู้ต้องหาที่เป็นเด็กนั้น เห็นตัวบุคคลที่จะทำการชี้ตัว

5.2.5 ควรมีการแก้ไขเพิ่มเติม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 171 ดังนี้
มาตรา 171 ให้นำบทบัญญัติว่าด้วยการสอบสวนและการพิจารณา เว้นแต่ มาตรา 175 มาบังคับแก่การไต่สวนมูลฟ้องโดยอนุโลม

ให้นำบทบัญญัติใน มาตรา 133 ทวิ และ มาตรา 172 ตริ มาใช้ บังคับโดยอนุโลมแก่การไต่สวนมูลฟ้องในคดีที่พยานเป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีหรือผู้พิการทางด้านจิตใจและสติปัญญาทั้งในคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์ และในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์

รายการอ้างอิง

รายการอ้างอิง

- กรกัญญา เอี่ยมโอภาส. (2542). การดำเนินคดีอาญาโดยองค์กรเอกชน. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- กุลพล พลวัน และรัชนิกร โชติชัยสถิต. (2534). สถานภาพของเหยื่ออาชญากรรมกับผู้เสียหายในคดีอาญาในประเทศไทย. *วารสารอัยการนิเทศ*, 33(3), 331-332.
- คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์. (2548). การศึกษาและพัฒนาระบบการช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จรัญ โฆษณานันท์. (2528, ธันวาคม). สิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์: บทวิจารณ์เชิงวิเคราะห แนวความคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนในโลกที่ไม่ใช่ตะวันตก. *วารสารกฎหมาย*, 10(4), 76.
- จิตติ เจริญนำ. (ม.ป.ป.). คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1. กรุงเทพฯ: ประยูรวงศ์.
- ชุดิณณทัต บริสุทธี. (2551). การคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- ชลลิตร์น ทองทิพย์. (2541, ธันวาคม). สิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของแรงงานตามมาตรฐานสากล. *วารสารแรงงานสัมพันธ์*, 39(3), 69.
- ณรงค์ ใจหาญ. (2544). หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1 (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- ตะบูนขาว. (2553). อนุสัญญาว่าด้วยเด็กสิทธิเด็ก และพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก. สืบค้นเมื่อ 6 กรกฎาคม 2553, จาก <http://www.oknation.net/blog/print.php?id=432527>

บรรเจิด สิงคะเนติ. (2541, สิงหาคม). หลักประกันสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญใหม่. วารสาร
กฎหมายปกครอง, 17(3), 30.

ประกาศกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เรื่อง ประเภทและหลักเกณฑ์ความ
พิการ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2555. (2555, 26 กรกฎาคม). ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 129, ตอนพิเศษ
119ง, หน้า 22-23.

ประธาน วัฒนาวณิชช์. (2546). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอาชญาวิทยา. กรุงเทพฯ: ประกายพริก.

ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์. (2531). อาชญากรรมพื้นฐานกับกระบวนการยุติธรรม ปัญหา อุปสรรคและ
แนวทางควบคุม. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร.

พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 20) พ.ศ. 2542.
(2542, 14 กันยายน). ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 116, ตอนที่ 81ก, หน้า 30.

พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 26) พ.ศ. 2550.
(2550, 28 ธันวาคม). ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 124, ตอนที่ 100ก, หน้า 1.

พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 28) พ.ศ. 2551.
(2551, 7 กุมภาพันธ์). ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 125, ตอนที่ 30ก, หน้า 1.

พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550. (2550, 27 กันยายน).
ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 124, ตอนที่ 61ก, หน้า 8.

วรวิทย์ ฤทธิพิศ. (2553). หลักกฎหมายการดำเนินคดีในศาลเยาวชนและครอบครัว (พิมพ์ครั้งที่ 3).
กรุงเทพฯ: วิทยุชน.

วิทยากร เชียงกุล. (2543). อธิบายศัพท์การเมืองการปกครองสมัยใหม่. กรุงเทพฯ: สายธาร.

สราวุธ เบญจกุล. (2551, พฤษภาคม). บทบาทศาลในการคุ้มครองเหยื่ออาชญากรรม.
ข่าวเนติ-บัณฑิตยสภา, 21(226), 7.

สำนักงานกิจการยุติธรรม. (2549). แผนการดำเนินงานเพื่อปรับปรุงและพัฒนาการเข้าถึง
กระบวนการยุติธรรมของรัฐ. กรุงเทพฯ: กระทรวงยุติธรรม.

สุดสงวน สุธีสร. (2534). แนวคิดทางทฤษฎีเกี่ยวกับเหยื่อวิทยา: ศึกษากรณี เหยื่ออาชญากรรม.
กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สุดสงวน สุธีสร. (2546). เหยื่ออาชญากรรม. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี.

สุพิศ ประณีตพลกรัง. (2538). การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพผู้ต้องหาโดยองค์กรตุลาการ ในชั้นก่อนการ
พิจารณา: ศึกษาเปรียบเทียบกรณีไทยและสหรัฐอเมริกา. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต.
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

อรอุมา สามัญทอง. (2553). สิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา: ศึกษาสิทธิของผู้เสียหายใน
การดำเนินคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.
วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยรามคำแหง, กรุงเทพฯ.

อลงกรณ์ กลิ่นหอม. (2541). สิทธิในการฟ้องคดีอาญาของเอกชน.
วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.

อัญชลี ฉายสุวรรณ. (2534). การทดแทนผู้เสียหายในคดีอาญาหรือเหยื่ออาชญากรรมโดยรัฐ.
วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

Campbell, H. (1979). *Black's law dictionary*. Boston: West Publishing.

ภาคผนวก ก

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ (Convention on Rights of Persons with Disabilities)

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการฉบับนี้ ประเทศไทยได้ให้สัตยาบันเมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2551 และมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 28 สิงหาคม 2551 โดยมีเนื้อหาสาระในเรื่องของการส่งเสริมคุ้มครองและประกันให้คนทั้งปวง ได้อุปโภคสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานทั้งปวงอย่างเต็มที่และเท่าเทียมกัน และส่งเสริมการเคารพในศักดิ์ศรีที่มีมาแต่กำเนิด การจัดการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการทุกรูปแบบ การเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้จากสภาพแวดล้อมทางกายภาพ การขนส่ง ข้อมูลข่าวสารและบริการสาธารณะ การยอมรับความเท่าเทียมกับบุคคลทั่วไป ซึ่งถือว่าเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อคนพิการ ซึ่งในที่นี้ผู้เขียนจะขอยกข้อบทในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

ข้อ 12 การยอมรับอย่างเท่าเทียมกันเบื้องหน้ากฎหมาย

1. รัฐภาคียืนยันว่าคนพิการมีสิทธิที่จะได้รับการยอมรับว่าเป็นบุคคลเบื้องหน้ากฎหมายในทุกแห่งหน
2. ให้รัฐภาคียอมรับว่าคนพิการอุปโภคความสามารถทางกฎหมายในทุกด้านของการดำเนินชีวิต บนพื้นฐานที่เท่าเทียมกับบุคคลอื่น
3. ให้รัฐภาคีดำเนินมาตรการที่เหมาะสมในการจัดให้คนพิการเข้าถึงการสนับสนุนที่ตนต้องการในการใช้ความสามารถทางกฎหมาย
4. ให้รัฐภาคีประกันว่ามาตรการทั้งปวงที่เกี่ยวข้องกับการใช้ความสามารถทางกฎหมายจะให้การปกป้องที่เหมาะสมและมีประสิทธิผลเพื่อป้องกันการใช้ความสามารถนั้นไปในทางที่ผิด ทั้งนี้โดยสอดคล้องกับกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ มาตรการปกป้องดังกล่าวจะต้องประกันให้มาตรการที่เกี่ยวข้องกับการใช้ความสามารถทางกฎหมายนั้นเคารพสิทธิเจตนารมณ์ และความประสงค์ของบุคคลนั้น ปราศจากผลประโยชน์ทับซ้อน และอิทธิพลที่เกินควร อีกทั้งต้องได้สัดส่วนและเหมาะสมกับสภาพการณ์ของบุคคล โดยจะบังคับใช้ในระยะเวลาที่สั้นที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้และจะต้องมีการทบทวนเป็นระยะโดยหน่วยงานที่มีอำนาจซึ่งมีความเป็นอิสระและเป็นกลางหรือองค์กรทางตุลาการ มาตรการปกป้องดังกล่าวจะต้องได้สัดส่วนกับระดับที่มาตรการกระทบต่อสิทธิและส่วนได้ส่วนเสียของบุคคลนั้น

5. ภายใต้บทบัญญัติของข้อนี้ ให้รัฐภาคีดำเนินมาตรการทั้งปวงที่เหมาะสมและมีประสิทธิผลเพื่อประกันสิทธิที่เท่าเทียมกันของคนพิการในการเป็นเจ้าของหรือรับทรัพย์สินมรดก การควบคุมเรื่องการเงินของตนเอง และการเข้าถึงเงินกู้ธนาคาร การจ้างงาน และสินเชื่อทางการเงินในรูปแบบอื่น อย่างเท่าเทียมกัน รวมทั้งต้องประกันว่าคนพิการจะไม่ถูกกลั่นแกล้งหรือข่มขู่ตามอำเภอใจ

ข้อ 13 การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม

1. ให้รัฐภาคีประกันการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างมีประสิทธิภาพสำหรับคนพิการบนพื้นฐานที่เท่าเทียมกับบุคคลอื่นซึ่งรวมถึงการให้ความช่วยเหลือในเรื่องกระบวนการพิจารณาและความช่วยเหลือที่เหมาะสมตามวัย เพื่ออำนวยความสะดวกในการแสดงบทบาทของคนพิการในฐานะผู้มีส่วนร่วมโดยตรงและโดยทางอ้อม รวมทั้งในฐานะเป็นพยาน ในกระบวนการพิจารณาทางกฎหมายทั้งปวง รวมทั้งในขั้นตอนการสอบสวนและกระบวนการเบื้องต้นอื่น ๆ

2. เพื่อประกันการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างมีประสิทธิภาพสำหรับคนพิการ ให้รัฐภาคีส่งเสริมการฝึกอบรมที่เหมาะสมสำหรับผู้ที่ทำงานในด้านกระบวนการยุติธรรม รวมถึงเจ้าหน้าที่ตำรวจและเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์

ซึ่งบทบัญญัติที่กล่าวมาข้างต้น ถือได้ว่าเป็นมาตรฐานขั้นต่ำตามที่องค์การสหประชาชาติได้ให้การรับรองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นคนพิการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

ภาคผนวก ข

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

มาตรา 4 ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง

มาตรา 5 ประชาชนชาวไทยไม่ว่าเหล่ากำเนิด เพศ หรือศาสนาใด ย่อมอยู่ในความคุ้มครองแห่งรัฐธรรมนูญนี้เสมอกัน

มาตรา 28 บุคคลย่อมอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญ หรือไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน

บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้ สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้เพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้

บุคคลย่อมสามารถใช้สิทธิทางศาลเพื่อบังคับให้รัฐต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติในหมวดนี้ได้โดยตรง หากการใช้สิทธิและเสรีภาพในเรื่องใดมีกฎหมายบัญญัติรายละเอียดแห่งการใช้สิทธิและเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้แล้ว ให้การใช้สิทธิและเสรีภาพในเรื่องนั้นเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับการส่งเสริม สนับสนุน และช่วยเหลือจากรัฐ ในการใช้สิทธิตามความในหมวดนี้

มาตรา 30 บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ จะกระทำมิได้

มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น ย่อมไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามวรรคสาม

มาตรา 32 บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย

การทรมาน ทารุณกรรม หรือการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรม จะกระทำมิได้ แต่การลงโทษตามคำพิพากษาของศาลหรือตามที่กฎหมายบัญญัติไม่ถือว่าเป็นการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรมตามความในวรรคนี้

การจับและการคุมขังบุคคล จะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาลหรือมีเหตุอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ

การกีดกันตัวบุคคลหรือการกระทำใดอันกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพตามวรรคหนึ่ง จะกระทำมิได้ เว้นแต่มีเหตุตามที่กฎหมายบัญญัติ

ในกรณีที่มีการกระทำซึ่งกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพตามวรรคหนึ่ง ผู้เสียหาย พนักงานอัยการ หรือบุคคลอื่นใดเพื่อประโยชน์ของผู้เสียหาย มีสิทธิร้องต่อศาลเพื่อให้สั่งระงับหรือเพิกถอนการกระทำเช่นนั้น รวมทั้งจะกำหนดวิธีการตามสมควรหรือการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นด้วยก็ได้

มาตรา 40 บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ดังต่อไปนี้

- (1) สิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว และทั่วถึง
- (2) สิทธิพื้นฐานในกระบวนการพิจารณา ซึ่งอย่างน้อยต้องมีหลักประกันขั้นพื้นฐานเรื่อง การได้รับการพิจารณาโดยเปิดเผย การได้รับทราบข้อเท็จจริงและตรวจเอกสารอย่างเพียงพอ การเสนอข้อเท็จจริง ข้อโต้แย้ง และพยานหลักฐานของตน การคัดค้านผู้พิพากษาหรือตุลาการ การได้รับการพิจารณาโดยผู้พิพากษาหรือตุลาการที่นั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะ และการได้รับทราบเหตุผลประกอบคำวินิจฉัย คำพิพากษา หรือคำสั่ง
- (3) บุคคลย่อมมีสิทธิที่จะให้คดีของตนได้รับการพิจารณาอย่างถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม
- (4) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา โจทก์ จำเลย คู่กรณี ผู้มีส่วนได้เสีย หรือพยานในคดี มีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งสิทธิในการได้รับการสอบสวนอย่างถูกต้อง รวดเร็ว เป็นธรรม และการไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง
- (5) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย และพยานในคดีอาญา มีสิทธิได้รับความคุ้มครอง และความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ ส่วนค่าตอบแทน ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายที่จำเป็นให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ
- (6) เด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ หรือผู้พิการหรือทุพพลภาพ ย่อมมีสิทธิได้รับความคุ้มครองในกาดำเนินการกระบวนการพิจารณาคดีอย่างเหมาะสม และย่อมมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในคดีที่เกี่ยวกับความรุนแรงทางเพศ

(7) ในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีที่ถูกต้อง รวดเร็วและเป็นธรรม โอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ การตรวจสอบหรือได้รับทราบพยานหลักฐานตามสมควร การได้รับความช่วยเหลือในทางคดีจากทนายความ และการได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว

(8) ในคดีแพ่ง บุคคลมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายอย่างเหมาะสมจากรัฐ

มาตรา 54 บุคคลซึ่งพิการหรือทุพพลภาพ มีสิทธิเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากสวัสดิการ สิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะ และความช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐ

บุคคลวิกลจริตย่อมได้รับความช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐ

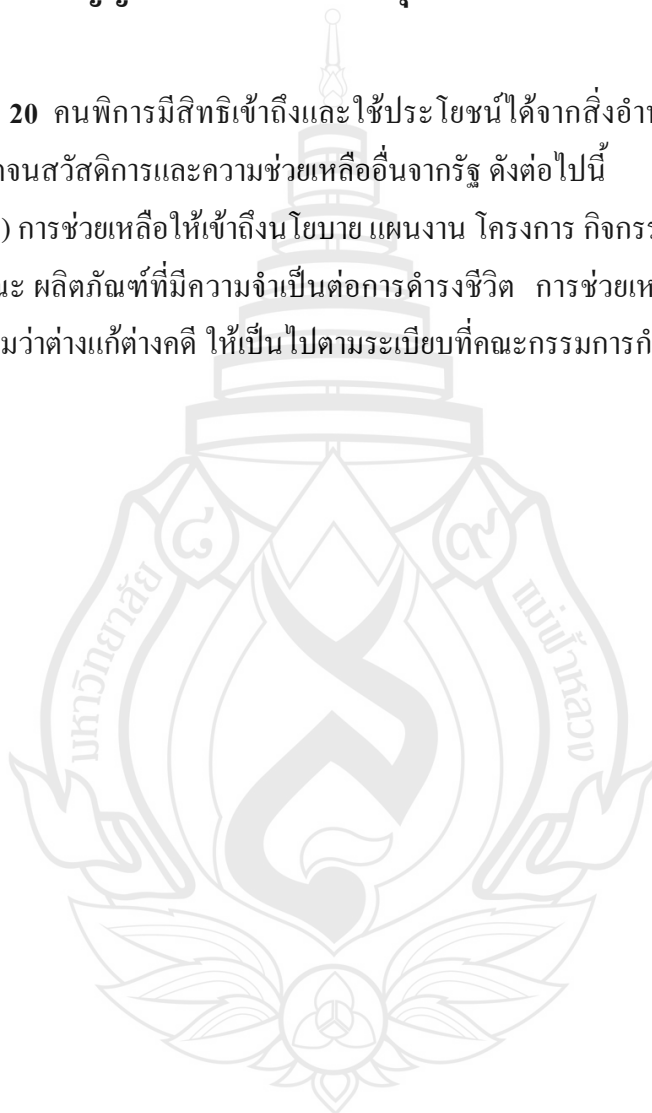

ภาคผนวก ก

พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550

มาตรา 20 คนพิการมีสิทธิเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้จากสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะตลอดจนสวัสดิการและความช่วยเหลืออื่นจากรัฐ ดังต่อไปนี้

(5) การช่วยเหลือให้เข้าถึงนโยบาย แผนงาน โครงการ กิจกรรม การพัฒนาและบริการอันเป็นสาธารณะ ผลิตภัณฑ์ที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิต การช่วยเหลือทางกฎหมายและการจัดหาทุนความว่าต่างแก่ต่างคดี ให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด

ภาคผนวก ง

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

มาตรา 13 การสอบสวน ไต่สวนมูลฟ้อง หรือพิจารณา ให้ใช้ภาษาไทย แต่ถ้ามีความจำเป็น ต้องแปลภาษาไทยท้องถิ่นหรือภาษาถิ่นหรือภาษาต่างประเทศ เป็นภาษาไทย หรือต้องแปลภาษาไทยเป็นภาษาไทยท้องถิ่น หรือภาษาถิ่นหรือภาษาต่างประเทศให้ใช้ล่ามแปล

ในกรณีที่ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย หรือพยานไม่สามารถพูดหรือเข้าใจภาษาไทย หรือสามารถพูดหรือเข้าใจเฉพาะภาษาไทยท้องถิ่นหรือภาษาถิ่น และไม่มีล่าม ให้พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการหรือศาลจัดหาล่ามให้โดยมิชักช้า

ในกรณีที่ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย หรือพยานไม่สามารถพูดหรือได้ยิน หรือสื่อความหมายได้ และไม่มีล่ามภาษามือ ให้พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาล จัดหาล่ามภาษามือให้ หรือจัดให้ถาม ตอบ หรือสื่อความหมายโดยวิธีอื่นที่เห็นสมควร

เมื่อมีล่ามแปลคำให้การ คำพยานหรืออื่น ๆ ล่ามต้องแปลให้ถูกต้อง ล่ามต้องสาบานหรือปฏิญาณตนว่าจะทำหน้าที่โดยสุจริตใจ จะไม่เพิ่มเติมหรือตัดทอนสิ่งที่แปล

ให้ล่ามลงลายมือชื่อในคำแปลนั้น

ให้พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาลสั่งจ่ายค่าป่วยการ ค่าพาหนะเดินทาง และค่าเช่าที่พักแก่ล่ามที่จัดหาให้ตามมาตรา นี้ ตามระเบียบที่สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กระทรวงมหาดไทยกระทรวงยุติธรรม สำนักงานอัยการสูงสุด หรือสำนักงานศาลยุติธรรม แล้วแต่กรณี กำหนดโดยได้รับความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง

มาตรา 5 บุคคลเหล่านี้จัดการแทนผู้เสียหายได้

(1) ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาล เฉพาะแต่ในความผิดซึ่ง ได้กระทำต่อผู้เยาว์ หรือผู้ไร้ความสามารถซึ่งอยู่ในความดูแล

(2) ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยา เฉพาะแต่ในความผิด อาญาซึ่งผู้เสียหายถูกทำร้ายถึงตายหรือบาดเจ็บจนไม่สามารถจะ จัดการเองได้

(3) ผู้จัดการหรือผู้แทนอื่น ๆ ของนิติบุคคล เฉพาะความผิด ซึ่งกระทำลงแก่นิติบุคคล

นั้น

กรณีผู้มีอำนาจจัดการแทนเฉพาะคดี

มาตรา 6 ในคดีอาญาซึ่งผู้เสียหายเป็นผู้เยาว์ไม่มีผู้แทนโดยชอบธรรมหรือเป็นผู้วิกลจริตหรือคนไร้ความสามารถ ไม่มีผู้อนุบาล หรือซึ่งผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาลไม่สามารถจะทำการตามหน้าที่โดยเหตุหนึ่งเหตุใด รวมทั้งมีผลประโยชน์ขัดกันกับผู้เยาว์ หรือคนไร้ความสามารถนั้น ๆ ญาติของผู้นั้นหรือผู้มีประโยชน์ เกี่ยวข้องอาจร้องต่อศาลขอให้ตั้งเขาเป็นผู้แทนเฉพาะคดีได้

เมื่อได้ไต่สวนแล้วให้ศาลตั้งผู้ร้องหรือบุคคลอื่น ซึ่งยินยอมตาม ที่เห็นสมควรเป็นผู้แทนเฉพาะคดี เมื่อไม่มีบุคคลใดเป็นผู้แทนให้ ศาลตั้งพนักงานฝ่ายปกครองเป็นผู้แทน

ห้ามมิให้เรียกค่าธรรมเนียมในเรื่องขอตั้งเป็นผู้แทนเฉพาะคดี

มาตรา 172 การพิจารณาและสืบพยานในศาล ให้ทำโดยเปิดเผย ต่อหน้าจำเลย เว้นแต่บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น

เมื่อโจทก์หรือทนายโจทก์และจำเลยมาอยู่ต่อหน้าศาลแล้ว และศาลเชื่อว่าเป็นจำเลยจริง ให้อ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟัง และถามว่าได้กระทำความผิดจริงหรือไม่ จะให้การต่อสู้อย่างไรบ้าง คำให้การ ของจำเลยให้จดไว้ ถ้าจำเลยไม่ยอมให้การ ก็ให้ศาลจดรายงานไว้ และดำเนินการพิจารณาต่อไป

ในการสืบพยาน เมื่อได้พิเคราะห์ถึง เพศ อายุ ฐานะ สุขภาพอนามัย ภาวะแห่งจิตของพยาน หรือความเกรงกลัวที่พยานมีต่อจำเลยแล้ว จะดำเนินการโดยไม่ให้พยานเผชิญหน้าโดยตรงกับจำเลยก็ได้ ซึ่งอาจกระทำโดยการ ใช้โทรศัพท์วงจรปิด สื่ออิเล็กทรอนิกส์ หรือวิธีอื่นตามที่กำหนดในข้อบังคับของประธานศาลฎีกา และจะให้สอบถามผ่านนักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ หรือบุคคลอื่นที่พยานไว้วางใจด้วยก็ได้

ในการสืบพยาน ให้มีการบันทึกคำเบิกความพยานโดยใช้วิธีการบันทึกลงในวัสดุ ซึ่งสามารถถ่ายทอดออกเป็นภาพและเสียงซึ่งสามารถตรวจสอบถึงความถูกต้องของการบันทึกได้ และให้ศาลอุทธรณ์ศาลฎีกาใช้การบันทึกดังกล่าวประกอบการพิจารณาคดีด้วย ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขที่กำหนดในข้อบังคับของประธานศาลฎีกา

ข้อบังคับของประธานศาลฎีกาตามวรรคสามและวรรคสี่ เมื่อได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุมใหญ่ของศาลฎีกา และประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

ภาคผนวก จ

ระเบียบคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติว่าด้วยการช่วยเหลือทางกฎหมายและจัดหาทุนความว่าต่างแก่ต่างคดีแก่คนพิการ พ.ศ. 2552

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 20 (5) แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพคนพิการ พ.ศ. 2550 อันเป็นกฎหมายที่มีบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ซึ่งมาตรา 29 ประกอบกับมาตรา 41 และมาตรา 43 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บัญญัติให้กระทำได้โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย คณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ จึงกำหนดระเบียบไว้ ดังต่อไปนี้

ข้อ 1 ระเบียบนี้เรียกว่า “ระเบียบคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติว่าด้วยการช่วยเหลือทางกฎหมายและจัดหาทุนความว่าต่างแก่ต่างคดีแก่คนพิการ พ.ศ. 2552”

ข้อ 2 ระเบียบนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

ข้อ 3 ในระเบียบนี้

“ผู้ขอรับการช่วยเหลือ” หมายความว่า คนพิการที่มีบัตรประจำตัวคนพิการตามมาตรา 19 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550

“คดี” หมายความว่า คดีแพ่ง คดีอาญา คดีปกครอง คดีแรงงาน และคดีทรัพย์สินทางปัญญา

“หน่วยบริการในพื้นที่” หมายความว่า องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล เมืองพัทยาหรือองค์กรอื่นตามที่ผู้ว่าราชการจังหวัดกำหนด

“เลขานุการ” หมายความว่า เลขานุการสำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ

“สำนักงาน” หมายความว่า สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ และให้หมายความรวมถึงสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด

ข้อ 4 ให้มีคณะกรรมการช่วยเหลือทางกฎหมายซึ่งคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติแต่งตั้งทำหน้าที่กำหนดรายละเอียดในการช่วยเหลือทางกฎหมายและจัดหาทุนความว่าต่างแก่ต่างคดีแก่คนพิการ อัตราเงิน รายการให้การช่วยเหลือ มาตรฐานการให้บริการ การฝึกอบรม และการส่งเสริมและพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้สามารถจัดบริการแก่คนพิการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อ 5 ให้คณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการประจำจังหวัดทำหน้าที่ส่งเสริมและพัฒนาประสิทธิภาพเกี่ยวกับการช่วยเหลือทางกฎหมายและจัดหาทุนความว่าต่างแก่ต่างคดีแก่คนพิการในจังหวัด

ข้อ 6 เพื่อประโยชน์ในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากสิทธิตามกฎหมาย ให้คนพิการได้รับการช่วยเหลือทางกฎหมายและการจัดหาทุนความว่าต่างแก่ต่างคดีในเรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

- (1) การให้คำปรึกษาหารือทางกฎหมาย
- (2) การให้ความรู้ทางกฎหมาย
- (3) การจัดทำนิติกรรมสัญญา
- (4) การไกล่เกลี่ยหรือการประนีประนอมยอมความ
- (5) การจัดหาทุนความ
- (6) การให้ความช่วยเหลืออื่น ๆ ในทางคดี

ข้อ 7 ผู้ขอรับการช่วยเหลือทางกฎหมาย อาจยื่นคำขอเป็นหนังสือ ด้วยวาจา หรือส่งทางไปรษณีย์ เพื่อขอรับการช่วยเหลือทางกฎหมายและการจัดหาทุนความว่าต่างแก่ต่างคดี ดังต่อไปนี้

(1) ในกรุงเทพมหานคร ให้แจ้งหรือยื่นคำขอต่อกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ หรือสถานทีอื่นตามที่อธิบดีกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการประกาศกำหนด

(2) ในท้องที่จังหวัดอื่น ให้แจ้งหรือยื่นคำขอต่อสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดหรือที่หน่วยบริการในพื้นที่ตามที่ผู้ว่าราชการจังหวัดประกาศกำหนด

ในกรณีที่ผู้ขอรับความช่วยเหลือเป็นผู้เยาว์ คนเสมือนไร้ความสามารถหรือคนไร้ความสามารถ หรือในกรณีที่คนพิการมีสภาพความพิการถึงขั้นไม่สามารถไปยื่นขอรับบริการด้วยตนเองได้ ผู้ปกครอง ผู้พิทักษ์ ผู้อนุบาลหรือผู้ดูแลคนพิการ แล้วแต่กรณี อาจยื่นคำขอรับการบริการช่วยเหลือทางกฎหมายและการจัดหาทุนความว่าต่างแก่ต่างแทนก็ได้

ข้อ 8 แบบคำขอต้องใช้ถ้อยคำสุภาพ และต้องมี

- (1) ชื่อ สกุล และที่อยู่ของผู้ขอรับการช่วยเหลือ
- (2) ชื่อ สกุล หรือชื่อหน่วยงานที่เป็นคู่กรณีในข้อพิพาทหรือคดี
- (3) การกระทำทั้งหลายที่เป็นเหตุแห่งการยื่นคำขอรับการช่วยเหลือ พร้อมทั้ง

ข้อเท็จจริงหรือพฤติการณ์ตามสมควรเกี่ยวกับการกระทำความผิด

(4) เอกสาร วัสดุอุปกรณ์ หรือสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่เกี่ยวกับการยื่นคำขอรับการช่วยเหลือ และในกรณีที่ตนจะฟ้องคดีหรือถูกฟ้องคดีต้องมีเอกสารเกี่ยวกับเรื่องนั้นด้วย

- (5) การช่วยเหลือที่คนพิการต้องการ

(6) ลายมือชื่อหรือลายพิมพ์นิ้วมือหรือแง่ใดของผู้ยื่นคำขอ

คำขอรับการช่วยเหลือใดมีรายการไม่ครบ ไม่ชัดเจน หรือไม่อาจเข้าใจได้ ให้หน่วยงานซึ่งรับคำขอตามข้อ 7 ให้คำแนะนำแก่ผู้ยื่นคำขอ เพื่อดำเนินการแก้ไขเพิ่มเติมให้ถูกต้อง หรือมาให้อยู่คำภายในระยะเวลาที่กำหนด

ในกรณีผู้ขอรับการช่วยเหลือมิได้ดำเนินการตามวรรคสอง ให้ถือว่าผู้นั้นไม่ประสงค์ที่จะรับการช่วยเหลือดังกล่าว

ข้อ 9 เมื่อได้รับคำขอตามข้อ 7 แล้ว ให้หน่วยงานซึ่งรับคำขอดำเนินการ ดังต่อไปนี้

(1) ลงสารระบบตามประเภทของการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย ทั้งนี้ เพื่อสะดวกแก่การควบคุมดูแลและติดตามประเมินผล

(2) ในกรณีซึ่งไม่รับดำเนินการให้การช่วยเหลือ ให้แจ้งคำสั่งดังกล่าวพร้อมทั้งแสดงเหตุผลเป็นหนังสือ ตลอดจนคืนเอกสารหลักฐานให้แก่ผู้ขอรับการช่วยเหลือโดยเร็ว

(3) ในกรณีเห็นสมควรดำเนินการให้การช่วยเหลือและจำเป็นต้องมีค่าใช้จ่ายในการช่วยเหลือทางกฎหมายหรือจัดหาทนายความในการว่าต่างแก้ต่างทางคดี ให้ดำเนินการส่งเรื่องให้ผู้มีอำนาจพิจารณาตามระเบียบนี้ต่อไป

ข้อ 10 ให้หน่วยงานซึ่งรับคำขอพิจารณาให้การช่วยเหลือคนพิการ โดยประสานงานกับสำนักงานคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน สำนักงานอัยการสูงสุด หรือสำนักงานคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนประจำจังหวัด หรือหน่วยงานอื่นที่สำนักงานอัยการสูงสุดกำหนดให้เป็นหน่วยงานสำหรับให้บริการช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน

ศูนย์ให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน กระทรวงยุติธรรมหรือสำนักงานยุติธรรมจังหวัด สถานทนายความ หรือหน่วยงานภาครัฐหรือองค์กรภาคเอกชนซึ่งมีภารกิจเกี่ยวข้อง เพื่อให้การช่วยเหลือทางกฎหมายหรือจัดหาทนายความในการว่าต่างแก้ต่างทางคดีแก่คนพิการก็ได้

ในกรณีหน่วยงานหรือองค์กรตามวรรคหนึ่ง พิจารณาให้การช่วยเหลือและต้องมีค่าใช้จ่ายในการดำเนินการช่วยเหลือทางกฎหมายหรือจัดหาทนายความเพื่อว่าต่างแก้ต่างทางคดี ให้หน่วยงานซึ่งรับคำขอตามข้อ 7 ส่งเรื่องให้ผู้มีอำนาจตามระเบียบนี้พิจารณาสั่งการต่อไป

ข้อ 11 ค่าใช้จ่ายในการช่วยเหลือทางกฎหมายหรือจัดหาทนายความว่าต่างแก้ต่างคดี ได้แก่

- (1) การวางเงินค่าธรรมเนียมศาล
- (2) ค่าจ้างทนายความเพื่อว่าต่างแก้ต่างในคดี
- (3) การวางเงินเป็นหลักประกันในการปล่อยตัวชั่วคราว

(4) ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือทางกฎหมายหรือจัดหาทุนความว่าต่าง แก่ต่างในคดีให้เป็นไปตามอัตราที่เลขาธิการประกาศกำหนดโดยความเห็นชอบของ กระทรวงการคลัง ค่าใช้จ่ายตามวรรคหนึ่ง ให้พิจารณาตามความจำเป็นและเหมาะสม โดยอาจให้การช่วยเหลือเต็มจำนวนหรือบางส่วนก็ได้

ในกรณีที่มิสิทธิได้รับค่าตอบแทนอื่นของทางราชการสำหรับการปฏิบัติงานนั้นแล้ว ให้ เบิกได้ทางเดียว

ข้อ 12 การพิจารณาให้การช่วยเหลือเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายตามข้อ 11 ให้คำนึงถึงหลักเกณฑ์ ดังต่อไปนี้

(1) ผู้ขอรับการช่วยเหลือมีความจำเป็น เนื่องจากมีรายได้น้อยกว่าเกณฑ์ที่เลขาธิการ ประกาศกำหนด หรือเป็นคดีที่คนพิการได้รับความเสียหาย เนื่องจากถูกละเมิดสิทธิโดยไม่เป็น ธรรม

(2) ผู้ขอรับการช่วยเหลือจะฟ้องหรือถูกฟ้อง มีโอกาสในการชนะคดีในกรณีคำขอ ตาม ข้อ 11(1) และ (2)

(3) ผู้ขอรับการช่วยเหลือมีความประพฤติดีหรือไม่มีพฤติกรรมว่าจะหลบหนีในกรณี คำขอตามข้อ 11(3)

(4) ไม่ผิดสัญญาตามข้อ 16

ข้อ 13 ในการพิจารณาให้การช่วยเหลือเป็นค่าใช้จ่ายตามข้อ 11 ให้เลขาธิการหรือผู้ซึ่ง ได้รับมอบหมายเป็นผู้พิจารณาอนุมัติ ทั้งนี้ อาจมอบหมายให้ผู้ประกอบวิชาชีพทนายความหรือ ผู้เชี่ยวชาญทางกฎหมายพิจารณาให้ความเห็นตามข้อ 12 เพื่อประกอบการพิจารณาในคำขอรายได้ โดยได้รับค่าตอบแทนตามอัตราที่เลขาธิการกำหนดก็ได้

ข้อ 14 ให้สำนักงานแจ้งผลการพิจารณาให้แก่ผู้ขอรับการช่วยเหลือภายในเจ็ดวันนับแต่ วันที่ได้รับการอนุมัติในกรณีที่ไม่รับให้การความช่วยเหลือตามคำขอ ให้แจ้งเหตุผลพร้อมสิทธิใน การอุทธรณ์ต่อผู้ออกคำสั่งภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่รับแจ้งผลการพิจารณา

ข้อ 15 ผู้ขอรับการช่วยเหลือจะต้องทำสัญญาการรับเงินช่วยเหลือจากหน่วยงานซึ่งรับคำ ขอตตามแบบที่เลขาธิการกำหนด

ในกรณีที่ผู้ขอรับการช่วยเหลือไม่ทำสัญญาภายในกำหนดเวลาที่ได้รับแจ้ง โดยไม่แจ้ง เหตุขัดข้อง ให้ถือว่าผู้นั้นไม่ประสงค์จะขอรับการช่วยเหลือ

ข้อ 16 ผู้ขอรับการช่วยเหลือต้องคืนเงินที่ได้รับการสนับสนุนให้แก่สำนักงาน ในกรณี ดังต่อไปนี้

(1) เงินค่าธรรมเนียมและค่าทนายความที่ได้ตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล

(2) เงินหลักประกันในการปล่อยชั่วคราว เมื่อความรับผิดชอบตามสัญญาประกันหมดไป

ข้อ 17 ในกรณีผู้ขอรับการช่วยเหลือไม่ปฏิบัติตามสัญญา ให้ดำเนินการตามกฎหมายต่อไป

ข้อ 18 ให้สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติตั้งงบประมาณประจำปี เพื่อเป็นค่าตอบแทนทนายความหรือค่าใช้จ่ายอื่นที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการของคณะกรรมการสำนักงาน และหน่วยบริการในพื้นที่ตามระเบียบนี้ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและทั่วถึง

ข้อ 19 ให้เลขาธิการรักษาการตามระเบียบนี้ และมีอำนาจกำหนดวิธีการปฏิบัติ ตลอดจนกำหนดแบบเอกสารต่าง ๆ ตลอดจนจัดทำรายงานประจำปีเสนอคณะกรรมการเพื่อให้เป็นไปตามระเบียบนี้

ประวัติผู้เขียน

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	นายสังพันธุ์ อินไชย
วัน เดือน ปีเกิด	20 เมษายน 2527
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	เลขที่ 312 หมู่ 3 ตำบลท่าสุต อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย 57100
ประวัติการศึกษา	ปริญญาตรี นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง
ประวัติการทำงาน	ทนายความ
2552-ปัจจุบัน	

